

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE:

Mocenské struktury ženského fotbalového klubu

LIBUŠE PETRASOVÁ

Praha 2011

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Markéta Vaňková

OBSAH

1.	Úvod	3
2.	Teoretický vhled	6
3.	Metodologie	13
3.1	Výzkumná pozice	13
3.2	Sběr dat	14
3.3	Výběr vzorku v prostředí ženského fotbalového klubu	16
3.4	Analýza a interpretace	19
4.	Etika výzkumu a reflexe vlastní výzkumné pozice	21
5.	Empirická část	24
5.1	Hráčka fotbalu a její specifický svět	25
5.1.1	<i>Fotbalové začátky</i>	25
5.1.2	<i>Ambice hráček a jejich postupné přehodnocení</i>	26
5.1.3	<i>Prostředí první fotbalové ligy</i>	29
5.1.4	<i>Specifikum ženského fotbalu</i>	30
5.1.5	<i>Vstup do zkoumaného prvoligového a-týmu</i>	32
5.2	Mocenské pozice a-týmu	35
5.2.1	<i>Fotbal jako divadlo</i>	36
5.2.2	<i>Osa hráček a-týmu</i>	38
5.2.3	<i>Dřívější kolektiv a-týmu</i>	40
5.2.4	<i>Obměna hráček pozorovaného a-týmu</i>	47
5.2.5	<i>Nové složení kolektivu a-týmu</i>	48
5.3	Změny v mocenské struktuře klubu	56
5.3.1	<i>Mocenské pozice vedení klubu</i>	56
5.3.2	<i>Mocenská pozice hlavního trenéra a-týmu</i>	57
5.3.3	<i>Změna struktury trenérských pozic a-týmu</i>	59
5.3.4	<i>Střet zájmů</i>	64
5.3.5	<i>Rodící se všeobecná nespokojenost</i>	65
5.3.6	<i>Iniciativa za změny</i>	67
5.3.7	<i>Změna struktury mocenských pozic výkonného výboru</i>	68
6.	Shrnutí výzkumu	70
7.	Závěr	75
8.	Použitá literatura	76
9.	Přílohy	77

Úvod

Jak již samotný název mé bakalářské práce „Mocenské struktury v ženském fotbalovém klubu“ napovídá, rozhodla jsem se zkoumat problematiku mocenských vztahů, mocenských pozic a jejich vzájemného vyjednávání v rámci specifického prostředí vybraného ženského fotbalového klubu. V tomto specifickém prostředí zvoleného klubu ženského prvoligového fotbalu jsem řadu let aktivně působila v roli hráčky, dlouhodobě a podrobně toto specifické prostředí znám a pohybovala jsem se v něm, je mi po celý život blízké a především proto jsem si ho také zvolila jako výzkumný vzorek pro účely této bakalářské práce. Zároveň mi tento vybraný ženský fotbalový klub v průběhu celé realizace mého výzkumného záměru poskytoval bezproblémový přístup. Při provádění zúčastněného pozorování, neformálních rozhovorů i interview jsem se dočkala vstřícného přijetí a ochoty spolupracovat od jednotlivých hráček, trenérů i vedení klubu. Mé rozhodnutí zkoumat takto specifické, do jisté míry velmi uzavřené a nepřiliš známé prostředí ženského fotbalového klubu, inspirovala také etnografie L. Wacquanta, ve které se snaží využít své bezprostředně zakoušené zkušenosti vlastního těla se zkoumaným prostředím a vytěžit z ní maximum pro pochopení a detailní vhled do jím studované problematiky.

Ve svém výzkumném záměru jsem se rozhodla věnovat problematice mocenských struktur a jejich vyjednávání v rámci kolektivu hráček i v rámci vedení klubu samotného. Studovala jsem tedy mocenské pozice, vztahy panující mezi těmito pozicemi a dynamiku těchto mocenských struktur daného prostředí v dvouletém horizontu (červen 2008 – červen 2010). Nejprve jsem se však pokusila toto specifické prostředí ženského fotbalu přiblížit pohledem samotných hráček, abych se na základě tohoto popisu mohla následně soustředit na již avizované dominantní mocenské pozice v rámci kolektivu hráček, vztah kolektivu s pozicí trenéra a z něj vyplývající souvislosti. Poté jsem se zaměřila také na vlivy, zásahy a souvislosti pojící se k nejvyšším mocenským pozicím ve vedení klubu.

Výzkumná otázka má badateli umožnit „zúžit zvolený výzkumný problém na velikost, která je pro výzkumníka reálně zkoumatelná“ (Strauss & Corbinová 1999:24). Proto jsem si na počátku položila několik výzkumných otázek, kterých jsem se v průběhu celého výzkumného procesu snažila přidržovat a postupně je doplňovat dalšími vypovídajícími souvislostmi a zjištěními. Tímto způsobem jsem se snažila usměrňovat moji pozornost na zvolený výzkumný záměr a neodbíhat zbytečně od tématu práce. Jakým způsobem lze popsat a jakým způsobem jsou vyjednávány mocenské struktury uvnitř klubu? Jakým způsobem je

uplatňována moc na různých mocenských pozicích v klubu? K jakým zásadním mocenským změnám v klubu došlo v rámci a-týmu¹, v rámci trenérských pozic a-týmu i v rámci vedení klubu v sledovaném časovém období? Jaké měly tyto zásadní mocenské změny důsledky pro klub jako takový? Jak se přeorganizovávají mocenské pozice v rámci hráčského kolektivu příchodem nových a odchodem některých zkušených hráček? Co způsobuje pozorované vzájemné napětí mezi hráčským kolektivem a vedením klubu?

Zkoumaný ženský fotbalový klub tvoří několik týmů (hráčských kolektivů) odstupňovaných podle věkových kategorií od těch nejmenších hráček přípravy až po nejstarší kategorii žen. Tým každé věkové kategorie disponuje vlastními trenéry, kteří se zodpovídají vedení klubu tvořenému z volených členů výkonného výboru. Vzhledem k možnostem a rozsahu předkládané práce jsem však svůj výzkumný záměr omezila na nejstarší věkovou kategorii žen a zaměřila tedy své výzkumné úsilí převážně na tzv. a-tým a jeho vztah s vedením klubu. Označením a-tým mám na mysli ženský kolektiv hráček klubu včetně trenérů a asistentů trenérů za tento kolektiv zodpovědných. Tento a-tým se v pozorovaném období skládal v průměru z patnácti hráček, jejich počet se ale v čase proměňoval pod vlivem nejrůznějších okolností (zranění, přestupů, atd.). A právě dynamiku mocenských vztahů se ve své práci pokouším dokumentovat zaměřením pozornosti na důležité změny mocenských pozic, jimiž vybraný fotbalový klub prošel v tomto sledovaném období jak na úrovni vedení klubu, tak na úrovni trenérských pozic a-týmu, tak na úrovni hráčského kolektivu a-týmu.

Vzhledem k zvolenému výzkumnému záměru problematizovat a studovat mocenské struktury a mocenské vztahy uvnitř vybraného klubu jsem se přiklonila k volbě kvalitativní výzkumné strategie. Kvalitativní výzkumná strategie mi umožnila intenzivní kontakt se studovaným prostředím dlouhodobějšího charakteru v jeho přirozených podmínkách, což považuji s ohledem na možnou citlivost získávaných dat za důležité. Pomocí kvalitativní výzkumné strategie jsem měla možnost vytvořit si určitý vhled do probíhajících interakcí, pochopit a následně interpretovat pozorované chování a jednání jednotlivých aktérů v širších souvislostech. Volbou této výzkumné strategie jsem však své výzkumné úsilí vystavila možnému riziku zkreslení vlastní osobou, kterého jsem si po celou dobu výzkumu byla plně vědoma a snažila jsem se ho mít neustále na zřeteli a minimalizovat jej. V kapitole Etika

¹ Pojmem a-tým mám na mysli ženský kolektiv hráček klubu včetně trenérů a asistentů trenérů za tento kolektiv zodpovědných.

výzkumu a reflexe vlastní výzkumné pozice budu otázku možného zkreslení problematizovat podrobněji.

Vzhledem ke zkoumané problematice mocenských struktur kvalitativní výzkumnou strategií jsem zvolila techniku zúčastněného pozorování doplněnou o neformální rozhovory a techniku polostrukturovaných interview s čtyřmi vybranými respondentkami a dvěma respondenty. Volbou těchto technik sběru dat jsem se snažila proniknout za pozorované a popisované chování. Získáním jistého vhledu do zkoumaného prostředí poodhalit existující mocenské pozice a jejich vzájemné mocenské vztahy. Zároveň jsem chtěla využít osobní znalosti všech oslovených informátorů a pokusit se tak proniknout k podrobnějším kvalitativním datům. Má vlastní identita jako výzkumníka i účel realizovaného zkoumání byly studovanému prostředí známe. Kvalitativní výzkumné strategii odpovídající pružný design výzkumu mi umožnil zároveň se sběrem kvalitativních dat započít práci i na jejich následné analýze a neustále si tak zpřesňovat a tříbit otázky a souvislosti, které se ze získávaných dat jevily.

Smyslem předkládané bakalářské práce je tedy prezentovat popisy toho, jak sami účastníci výzkumu chápou a prožívají mocenské vztahy panující uvnitř ženského fotbalového klubu a na základě jejich pohledu jsem se následně pokusila interpretovat dynamiku mocenských struktur. Získaná kvalitativní data jsem se snažila prezentovat v nových kontextech a souvislostech dotýkajících se fenoménu moci. Tato snaha pochopit a proniknout do fungování mocenských sil, které určují veškeré dění a směřování celého klubu, by popřípadě mohla vést k naznačení potenciálních rizik či budoucích možností dalšího směřování klubu. Tato bakalářská práce si tedy klade za cíl popsat, poodhalit a následně interpretovat rozložení mocenských vztahů, jednotlivých mocenských pozic a jejich vyjednávání i vzájemné ovlivňování v rámci zvoleného ženského fotbalového klubu v souvislosti s fungováním a zajištěním chodu této organizace.

Teoretický vhled

Dříve než přistoupím k podrobnému načrtnutí mnou zvolené výzkumné strategie, považuji za žádoucí, obrátit nejprve svoji pozornost k teoretickým konceptům, s jejichž pomocí jsem se pokusila problematiku mocenských struktur a jejich vyjednávání uchopit a teoreticky ukotvit.

Fenomén moci patří k jednomu z ústředních pojmů sociologie vůbec. Z tohoto důvodu se k problematice moci, mocenských struktur a mocenských vztahů určitým způsobem vztahovalo mnoho významných osobností sociologie a snažily se tuto problematiku specifickým způsobem uchopit a vysvětlit. Někteří autoři fenomén moci považují za atribut jednotlivých aktérů, za jejich osobní vlastnictví a často jej spojují s konfliktem. Pro názornost uveďme příklad A. Giddense, který definuje moc jako „schopnost jedinců i skupin prosadit své vlastní zájmy nebo záměry i přes odpor druhých“ a ve všech společenských vztazích hledá a také úspěšně nachází určité mocenské prvky (Giddens 1999:334). M. Weber představuje příklad dalšího autora, který definuje moc v podobném smyslu privilegia určité skupiny jako „možnost vnucovat vůli jiných“, když popisuje vládu honorace, její strukturu a nástroje jako vládnoucí skupiny nad ovládanou masou (Weber 1997:49).

Odlišné pojetí fenoménu moci nabízejí autoři, kteří moc definují spíše jako vlastnost určité struktury než jako privilegium vládnoucí třídy. Mezi takové autory lze podle mého názoru zařadit M. Foucaulta, který se ve svých dílech snažil formulovat specifický přístup k analýze tohoto fenoménu, nezajímal se v prvé řadě o vytvoření určité teorie moci, ale snažil se nalézt vědecký způsob, jak moc skrze mocenské vztahy analyzovat. Obecně moc definoval jako „účinek souboru strategických pozic“, popisoval ji jako „síť vztahů, které jsou vždy napjaté a neustále v činnosti“ (Foucault 2000:61). Ve svých dílech Foucault zdůrazňuje, že moc není vlastněna, ale praktikována jako určitá strategie, tedy „způsob jednání, který působí na jednání druhých, zasahující možná či skutečná jednání, minulá či budoucí jednání“ (Foucault 1999:109). Takto obecně chápaná moc pak podle Foucaulta tvoří základ pro zkoumání konkrétních historických podob moci, tvoří základ pro zkoumání strategií, ve kterých se mocenské vztahy realizují (Šubrt 2001). Ve svém díle „Dohlížet a trestat“ Foucault analyzuje konkrétní historickou technologii trestající moci ve formě mučení a srovnává ji s postupně se transformující novou technologií moci disciplinární. Na jedné straně se jedná o moc, která je uskutečňována násilím a touží zmocnit se a potlačit. Na straně druhé se jedná o disciplinární moc realizovanou nepřetržitým dohledem, kontrolou, vytvářením vědění o

ovládaných a prosazující se v podobě univerzální racionální normy. Společnost moderní doby zde Foucault nazývá společností dohledu, neboť disciplinární moc prostřednictvím možnosti, být kdykoli viděn „mimo normu“, udržuje jedince v podřízení. Podrobený jedinec do sebe tedy tento mocenský vztah vpisuje prostřednictvím určitých norem společnosti. „Slabomyslný despota ovládá otroky kovovými řetězy (násilím, pozn. aut.), avšak skutečný politik je svazuje mnohem pevněji řetězy jejich vlastních idejí (normou, pozn. aut.)“ (Foucault 2000:158). Podobně i ve svém dalším díle nesoucím název „Dějiny sexuality“ Foucault ukazuje transformaci mechanismů moci tentokrát na fenoménu lidské sexuality. Nejprve se zabývá opět represivní technologií moci, která sexualitu násilně potlačuje a zakazuje (jako konkrétní příklad zde uvádí dispozitiv² manželského svazku), aby poté mohl ukázat nově se transformující strategie v podobě produktivní moci, pro kterou se stala exploze diskurzů a produkce vědění o sexualitě nástrojem, který ovládá, kontroluje a dohlíží (jako konkrétní příklad zde uvádí dispozitiv sexuality). Okolo sexu se podle Foucaulta vykonstruoval nesmírný aparát vytváření pravdy, jejíž produkce je zcela prostoupena mocenskými vztahy a jejíž úspěch v podobě mocenského ovládnutí odpovídá tomu, do jaké míry se jí podaří maskovat své mocenské mechanismy a strategie (Foucault 1999).

Když Foucault ve svých dílech analyzuje fenomén moci, vždy jej pojímá jako neodmyslitelnou součást komplexu moc-vědění. Zdůrazňuje podobně jako třeba Nietzsche, že vědění a poznání slouží moci. Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že tento vztah moci a vědění je vzhledem k problematice mocenské struktury ženského fotbalového klubu poměrně nepodstatný. Avšak v jeho analýzách se setkáváme s konkrétními popisy mocenských strategií, se způsoby vytváření mocenských vztahů, které určují podobu a proměny mocenských struktur. Foucaultovo pojetí moci zdůrazňuje její produktivní stránku, nikoli pouze její stránku represivní, nahlíží mocenské vztahy v jejich neustálé dynamičnosti a moc de facto pokládá za princip vývoje a integrace společnosti (Šubrt 2001).

Za klíčového autora pro teoretické ukotvení mého výzkumného záměru přesto považuji P. Bourdieua, který se svými koncepcemi a tezemi snažil překlenout vzájemný nesmiřitelný boj objektivních a subjektivních struktur sociálního světa probíhající dějinami sociologie. Podařilo se mu tento problém překonat tím způsobem, že připsal stejně podstatnou roli na dění v sociálním světě jak objektivním strukturám (pozici zaujímané v sociálním poli), tak subjektivním strukturám (dispozicím jednotlivých aktérů sociálního pole). Neboť stejně

² Pojmem dispozitiv mám na mysli komplex vědění a moci. Podrobná definice Foucaultova pojmu dispozitiv viz. „Dějiny sexuality“ (Foucault, 1999).

tak důležité jako to, kde se na pomyslné přičce v mocenské struktuře zkoumaného klubu nacházíme, je skutečnost, co si s sebou ve formě způsobů vnímání, myšlení a jednání přinášíme jako osobnost.

Od tohoto významného francouzského sociologa jsem použila několik konceptů a tezí, s jejichž pomocí jsem se pokusila zkoumanou dynamiku mocenské struktury problematizovat a teoreticky ukotvit. Teorie tohoto autora jsem zvolila také s ohledem na kvalitativní výzkumnou strategii své práce a přesvědčení P. Bourdieuho, ve kterém sám zdůrazňuje, že proniknout k logice sociálního světa (v mém případě k logice ženského fotbalového klubu) lze pouze „ponorem do partikulárnosti určité, empirické, historicky situované a datované skutečnosti“ (Bourdieu 1998:10).

Podobně jako v případě M. Foucaulta i P. Bourdieu se jednoznačně přiklání na stranu vztahového chápání sociálního světa, o čemž nás přesvědčuje například v pojmech sociálního prostoru, habitu atd. Každý prostor tedy i v mém případě sociální prostor ženského fotbalového klubu zakládá podle Bourdieuho myšlenka diference ve smyslu různých koexistujících pozic, které jej jako celek vytvářejí. Sociální prostor má tedy podobu určité struktury diferencovaných postavení, ve které je každá jednotlivá pozice zaujímaná sociálními aktéry definována podle rozdělení různých druhů kapitálu, jimiž daní aktéři disponují (Bourdieu 1998). „Každá společnost se jeví jako sociální prostor, jako struktura diferencí a princip, jež tyto diference zakládá, tvoří struktura rozdělení forem moci a druhů kapitálu pro daný sociální svět rozhodujících“ (Bourdieu 1998:37). Prostřednictvím tohoto teoretického schématu nahlížím i já na zkoumanou strukturu rozložení mocenských pozic v ženském fotbalovém klubu. Nehledám v sociálním prostoru klubu nějaké „třídy“, ale snažím se na strukturu ženského fotbalového klubu nahlížet z hlediska určitých pozic a jejich vzájemných dynamických vztahů, podobně jako Bourdieu, který reálnou existenci společenských tříd jasně popírá. Při vysvětlování možných střetů aktérů v sociálním prostoru si totiž vystačí s reálnou existencí sociálních diferencí. Vlastními slovy by Bourdieu problematiku struktury sociálního prostoru shrnul: „jedinci i skupiny existují a trvají v diferencí a skrze ni jako držitelé relativních postavení v určitém prostoru vztahů, který ač neviditelný a těžko prokazatelný je nejskutečnější skutečností a tím pravým principem chování jedinců a skupin“ (Bourdieu 1998:37).

O pozici ve struktuře sociálního prostoru tedy rozhoduje rozdělení různých druhů kapitálu, respektive rozdělení zdrojů, kterými jednotliví sociální aktéři disponují. Kolem

sociálních aktérů s nejsilnějším kapitálem vznikají mocenská centra. P. Bourdieu rozlišuje čtyři druhy kapitálu: ekonomický, kulturní, sociální a symbolický. Avšak pro problematiku mocenské struktury ženského fotbalového klubu považují za podstatný převážně kapitál sociální a symbolický. Disponování sociálním kapitálem znamená využívání trvalé sítě všech vztahů, do kterých je jedinec zapojen. Symbolický kapitál Bourdieu charakterizuje jako „kteroukoli vlastnost kteréhokoli druhu kapitálu pokud je nahlížena sociálními činiteli, jejichž kategorie vnímání ji dokážou poznat, uznat, ocenit“ (Bourdieu 1998:81).

Další klíčový pojem ze slovníku P. Bourdieuho, který na tomto místě musím zmínit a který zároveň neodmyslitelně navazuje na otázku sociálního prostoru, představuje pojem habitu. Právě s pomocí tohoto pojmu Bourdieu vytváří most mezi objektivními a subjektivními strukturami sociálního světa. V pojmu habitu Bourdieu propojuje Foucaultovy teze o moci jako souboru strategických pozic s jinými Foucaultovými tezemi o moci jako určité strategii jednání. Snaží se brát v potaz tento oboustranný vztah mezi sociální pozicí a osvojenými dispozicemi, který určuje strategie lidského jednání, tedy i strategie mocenské. Habitus lze definovat jako „subjektivní systém, avšak společensky a historicky podmíněných zvnitřněných struktur“ (Šubrt 2001). Bourdieu sám habitus volně přirovnává k „citu pro hru“, k praktickému smyslu prozrazujícímu jedinci, co je třeba v dané situaci udělat. Tyto metafory habitu označují určitý přejatý systém schémat vnímání, myšlení a jednání typický pro určitou sociální pozici. Určitým pozicím v sociálním prostoru tedy odpovídají určité habitusy a v návaznosti na ně pak aktéři přijímají určité postoje za své. Tento osvojovaný životní styl, chceme-li, má na svědomí proces socializace společně s institucemi vzdělání. (Bourdieu 1998).

Zobrazení určitého sociálního prostoru vypovídá o rozdělení moci. Každá praxe sociálního aktéra probíhá podle Bourdieuho ve specifickém silovém poli sociálního prostoru. Struktura každého takového silového pole vytváří na každého aktéra, který je do něho v poli zaangażován, jistou formu nátlaku v podobě konkrétních pravidel platných specificky pro každé silové pole, jimiž se sociální aktéři musejí řídit. Do těchto silových polí aktéři vstupují se zdroji, kterými disponují a zároveň se schopností tyto své zdroje náležitě využít. (Šubrt 2001). Bourdieu tyto zdroje nazývá kapitály a tvrdí, že je to právě objem kapitálu a jeho struktura, co určuje vládnoucí mocenské pozice v každém poli. V těchto silových polích tedy dochází k neustálému boji jeho aktérů o zachování či změnu rozložení mocenských sil, respektive o zachování či ztrátu dostatečného množství určitého kapitálu, který jeho vlastníkům zaručuje dominantní postavení v rámci silového pole. Boj dominantně

postavených aktérů tedy odpovídá boji o moc, respektive boji za zachování či změnu rozložení silových vztahů různého druhu kapitálu v rámci určitého sociálního pole. Strategie aktérů popřípadě celých institucí v bojích závisí na jejich postavení ve struktuře daného pole (Bourdieu 1998).

Pomocí Bourdieuho konceptu symbolického násilí se chci pokusit zkoumat to, jakým způsobem dochází k uplatňování symbolické moci a symbolického kapitálu v ženském fotbalovém družstvu a jak se tato praxe symbolického násilí promítá do mocenské struktury klubu. Symbolická moc a zároveň tedy také logika symbolického násilí však vládne jedině v případě, že schémata myšlení, vnímání a jednání uznávají všichni členové společnosti. V takovém případě se vztah nadvlády jeví jako zcela přirozený, protože ovládaní na něj aplikují kategorie konstruované z hlediska vládnoucích a ovládaný nemá k dispozici jiná schémata myšlení, vnímání a jednání, než ta vytvořená vztahem nadvlády (Bourdieu 2000).

Filosofii jednání tedy P. Bourdieu zakládá na obousměrném vztahu mezi objektivními strukturami (určitou pozicí v sociálním prostoru) a osvojenými strukturami (možnostmi vepsanými do těl aktérů v podobě habitů, kterému odpovídají určité osobnostní rysy), přičemž aktéry považuje za „svrchovaně aktivní a jednající“ (Bourdieu 1998:7). Dispozice jednotlivých aktérů v závislosti na aktérově pozici ve struktuře společnosti vymezují určité možnosti jeho jednání a zároveň mu ponechávají prostor pro jeho subjektivní rozhodnutí. Tím poukazuje na skutečnost, že struktura sociálního prostoru je dynamická nikoli trvalá (Bourdieu 1998). Tedy i mocenskou strukturu ženského fotbalového klubu považují za dynamickou, nikoli trvalou. Prostřednictvím pojmu habitu jako spojovacího článku sociální struktury a myšlení i chování jedince se ukazuje, že jedinec je společensky predeterminován (Šubrt 2001).

Další inspirací pro můj výzkumný záměr se mi stala specifickým způsobem realizovaná etnografie francouzského sociologa a L. Wacquanta známá pod názvem „Body and soul“ (Wacquant 2004). Wacquant, který byl ostatně jedním z Bourdieuho žáků, v ní učinil ze svého těla doslova nástroj vědecké analýzy, když se stal ze dne na den aktivním členem Afroamerického boxerského klubu v Chicagu. Toto specifické sportovní prostředí sociálního vyloučení resp. prostorové segregace, jež sám označoval pojmem „hyperghetto“, se stalo cílem každodenní analýzy jeho tříletého etnografického výzkumu. Afroamerická boxerská komunita, kde se praktikuje boxerské násilí v přísně kontrolované formě, v kontrastu s ulicí, kde dochází k násilí nikým nekontrolovanému a nekontrolovatelnému, ve

mně vyvolala konotaci se specifickým ženským fotbalovým prostředím klubu v kontrastu s ulicí, na které se na fotbal stále pohlíží jako na ryze mužský sport a mužskou záležitost v povědomí lidí. Má mnohaletá osobní zkušenost a překvapivé reakce okolí na ženský fotbal, zmiňované několikrát v realizovaných rozhovorech, jsou toho jasnou připomínkou. V případě Wacquantova boxerského klubu se box pokládá za vysloveně mužský sport, ve kterém se přítomnost něžného pohlaví vnímá jako rušivý element. V těchto na první pohled převážně maskulinních sportech nacházím jistou podobnost. Uzavřenost a specifičnost prostředí afroamerického boxerského klubu je dána rasovou odlišností. V případě specifického prostředí ženského fotbalového klubu je jeho uzavřenost dána odlišností genderovou.

Jen pro představu uvádím do souvislosti skutečnost, že například ve Spojených státech se ženskému fotbalu dostává mnohem větší popularity, než fotbalu mužskému. Existovala zde dokonce první profesionální ženská fotbalová liga. Dnes už lze na mapě Evropy také nalézt profesionální ženské fotbalové týmy, ale v České republice se na ženský fotbal stále hledí skrz prsty a se značnou dávkou nedůvěry a překvapení.

Pro svoji práci pokládám za podstatné to, jakým způsobem Waquant dokázal své tělo využít jako výzkumný nástroj, aby mohl proniknout a hlouběji porozumět působení sociálních struktur, materiálním a symbolickým silám, které se rozhodl studovat. Stejně tak i já jsem se snažila prožívat a konfrontovat podobnou zkušenost jako někdo, kdo se zkoumaného prostředí fyzicky účastní a sdílí s pozorovanými aktéry jejich tělesnou zkušenost. Tímto svým přístupem se však Waquant vědomě nevyhnul nebezpečí splynutí se studovaným prostředím a ztráty vědeckého odstupu, v literatuře známému pod označením *going native* (Disman 2002). Toto vědomě podstoupené riziko si však velmi dobře uvědomoval a ve své etnografické studii také náležitým způsobem zohlednil. Zatímco Wacquant se nativním postupně stával a do role označované jako *native* se propracovával postupem času, má výchozí pozice již od začátku měla podobu spíše *insidera*, respektive účastníka jako pozorovatele (Disman 2002). S Wacquantovým pojetím *insiderské* pozice ve zkoumaném boxerském prostředí mě však pojila na vlastním těle prožívaná zkušenost bolesti, únavy a fyzických ataků, kterou jsem následně mohla zohlednit při analyzování získaných dat. Několik let jsem v tomto klubu působila jako aktivní hráčka a patřila jsem neodmyslitelně jsem k tomuto prostředí. Po přerušení své aktivní fotbalové dráhy a při pokračování ve svém výzkumném záměru mně všichni členové klubu i nadále pokládali za součást kolektivu a všichni se ke mně tímto způsobem chovali.

Samozřejmě i volbou titulu skeletového překladu jsem se pokoušela dotknout alespoň v rámci možností zvolené výzkumné problematiky. Součástí mého překladu proto tvořily také shrnující analýzy případových studií prováděné T. Muller, A. Jones, C. Aitchison, které se věnovaly otázce genderové problematiky v ženském basketbalu a triatlonu, tedy sportech s výraznějším zastoupením mužské části populace, podobně jako v případě ženského fotbalu (Aitchison 2007). Případové studie věnující se ženskému triatlonu ukazovaly ženský sport jako technologii sebe sama ztělesňující vzdor ze strany jedince vůči dominantním diskursům moci. Žena praktikující mužský sport narušuje diskurs femininity a vyvrací genderové předpoklady ženské podřízené pozice ve sportu. Na druhé straně autoři neopomenuli ani myšlenku sportu jako technologie moci a uváděli příklady rituálních tréninkových praktik způsobujících, že se samotné aktivně sportující ženy stávaly subjektem technologie moci. Nebo jmenovali diskurs ženské štíhlosti, nutící ženy hnát se za dokonalou sportovní postavou. Na konkrétních příkladech kulturního osvojení hmotného vybavení, oblékání a módy v ženském triatlonu pak dokazovali, že přijetí a respektování módy může sloužit jako technologie moci i jako technologie sebe sama ve smyslu vlastního prosazení. I na módní styl oblékání a vybavení sportovkyň se tedy lze dívat pohledem technologie moci i technologie sebe sama (Aitchison 2007).

Předkládané analýzy přede mě také položily otázku možného genderového rozměru mého výzkumného problému. Ryze mužské obsazení všech mocenských pozic ve vedení v kontrastu s ryze ženskými a dívčími kolektivy v rámci klubu naznačuje možný genderový rozměr předkládané problematiky, kterého jsem si plně vědoma. Samozřejmě, že téma genderu ve své práci reflektuji, ale primárně mi nešlo o analýzu genderových vztahů. Přednostně jsem svoji pozornost zaměřila na popis mechanismu změn mocenských struktur a neusilovala jsem o jejich interpretaci čistě z hlediska genderu.

Metodologie

Výzkumná strategie

Pokládám za žádoucí, se na tomto místě pokusit o přiblížení mnou aplikované kvalitativní výzkumné strategie na problematiku analýzy mocenských struktur uvnitř specifického prostředí ženského fotbalového klubu. Jak již bylo naznačeno v úvodu, můj výzkumný záměr spočíval ve snaze popsat a pochopit mocenské pozice, jejich vyjednávání a jejich vzájemné vztahy uvnitř tohoto specifického prostředí. Právě z tohoto důvodu a s ohledem na potenciální citlivost získávaných dat jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii a studovala jsem vybrané prostředí z perspektivy subjektu (Chvistková 2004). Kvalitativní přístup společenskovedního výzkumu mi v tomto ohledu umožnil blízký, intenzivní kontakt se zkoumaným prostředím dlouhodobějšího charakteru a v přirozených podmínkách. Umožnil mi získat určitý vhled do pozorovaných interakcí, vztahů a chování aktérů v každodenních situacích sportovního dění klubu, pochopit kontext určitého jednání členů klubu v rozličných mocenských pozicích, ať už na úrovni vedení (výkonný výbor), tak v rámci a-týmu a poodhalit klubová pravidla ať už psaná, vyslovená či nevyslovená i jejich případné dodržování či porušování.

Přestože by se mohlo zdát, že zkoumané mocenské struktury evokují cosi stálého a neměnného, jejich neustálé vyjednávání, zpochybňování a potvrzování v průběhu sledovaného období provázelo několik změn mocenských pozic v daném klubu. Tzv. pružný design výzkumu (Hendl 2005) mi poskytl možnost pozorovat a popisovat procesy změn rozložení mocenských sil, které se v průběhu výzkumu ukázaly jako klíčové zásahy do klubového fungování a v některých případech od základu měnily způsob jednání, chování a rozhodování jednotlivých aktérů i hráčského kolektivu jako celku (odvolání předsedy klubu ze své funkce, změny obsazení na trenérských pozicích a-týmu, atd.). Ucelený a přehledný obraz realizovaných změn mocenských pozic ve dvouletém horizontu v rámci studovaného prostředí je uveden v příloze této bakalářské práce (viz. příloha č. 2). Pružný design výzkumu jsem použila také s ohledem na skutečnost, že „sociální jevy jsou rychle proměnné, vzájemně velmi propojené a mnohé i obtížně dostupné přímému pozorování“ (Disman 2002:16). Dovolil mi vhodně a operativně reagovat na vznikající nepředvídané situace, měnící se podmínky v klubu a objevovat tak lokální příčinné souvislosti a možné důsledky pozorovaných změn (Hendl 2005).

Na druhé straně jsem si však velmi dobře vědoma rizik a omezení, které s sebou kvalitativní výzkumná strategie přináší. Zisk velkého množství informací od poměrně malého počtu jedinců (v mém případě od čtyř respondentek a dvou respondentů prostřednictvím rozhovorů a provedením zúčastněného pozorování, které bylo zdrojem značného množství dat) případnou generalizaci výzkumných závěrů na určitou populaci velmi problematizuje (Disman 2002). Z tohoto důvodu se veškeré interpretace a závěry učiněné v této bakalářské práci vztahují na prostředí vybraného klubu. Avšak tento můj detailní popis a jeho následná analýza by mohly alespoň naznačit určité podobnosti, vazby, souvislosti či pravidelnosti pozorované v rámci jiného prostředí ženského fotbalu, potažmo i v rámci dalších ženských sportovních odvětví v ČR.

Problematiku mocenských struktur považuji za poměrně citlivou badatelskou oblast nepřístupnou na první pohled oku badatele a právě proto jsem se snažila zohlednit své dlouholeté zkušenosti i vzhled do fungování zkoumaného prostředí. Mé výzkumné úsilí si neklade vysoké aspirace v podobě pomýšlení na nějakou teorii, ale spokojí se se snahou popsat a pochopit sociální prostor ženského fotbalového klubu, jeho mocenské struktury a jednání aktérů v něm se odehrávající. Takto mnou formulované výzkumné záměry mají blízko k případové studii, tzv. case study, kterou Stake definoval jako „úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě“ (Hendl 2005:103). Na následujících stránkách se tedy pokusím o analýzu procesu vyjednávání mocenských pozic a o detailní popis mocenských struktur zkoumaného klubu v reálném kontextu, v holistickém pojetí a ve své neopakovatelnosti.

Sběr dat

Vzhledem ke zkoumané problematice mocenských struktur jsem při sběru kvalitativních dat použila techniku zúčastněného pozorování, příležitostně doplněnou o spontánně vzniklé neformální rozhovory a techniku individuálních polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi respondentkami a dvěma respondenty. Tyto výzkumné techniky mi umožnily získat přístup k hlubším a podrobnějším datům, k nonverbálnímu chování pozorovaných aktérů i k přímé interakci s nimi tváří v tvář, což v případě snahy o odhalení mocenských pozic a jejich vztahů ve zkoumaném klubu považuji za velmi přínosné. Jako další relevantní zdroj dat pro svůj výzkum jsem využila mentální mapu mocenské struktury klubu vytvořenou hlavní informátorkou.

Při realizaci zúčastněného pozorování jsem zaujala roli označovanou jako insider (Jones 2006) respektive participant jako pozorovatel (Disman 2002), díky které jsem se mohla osobně podílet na veškerých aktivitách a činnostech v rámci zkoumaného klubu v období května až září roku 2009. Zachytit veškeré aktivity v tomto pozorovaném období pro mne znamenalo účastnit se 23 tréninkových jednotek, 8 ligových či přátelských zápasů a 6 společenských akcí v podobě společných večírků a přátelských setkání, jejichž průběh jsem podrobně zaznamenala v terénním deníku. Na období května až září 2009 jsem se cíleně zaměřila, protože přineslo řadu změn, jednak na trenérské pozici a-týmu a jednak ve složení kolektivu a-týmu samotného. Právě toto období konce sezóny 2008/2009 a začátku sezóny nové 2009/2010 jsem považovala za ukázkou klíčového momentu, kdy se staré zavedené pořádky s osobou odcházejícího trenéra a několika zkušených hráček mění a zavádějí se pořádky nové. Příležitost dostali nově příchozí trenéři, což se samozřejmě odrazilo i v nově vzniklé spolupráci s vedením klubu a jak se později ukázalo, odstartovalo další klíčové zvraty a změny tentokrát v samotné mocenské struktuře vedení klubu. Stejně tak i realizace rozhovorů s respondentkami ukázala, že tyto pozorované změny měly dalekosáhlé důsledky na další fungování klubu a v paměti hráček zůstaly jasně vepsány. I v následujícím období jsem se o dění v klubu velmi pečlivě zajímala často i za osobní účasti na nejrůznějších sportovních akcích (tréninky, zápasy, turnaje), ale zároveň jsem svoji pozornost více zaměřila na fungování výkonného výboru. Dokonce se mi podařilo přímo se účastnit několika schůzí výkonného výboru v roli zapisovatele. Tento můj zájem o veškeré dění v rámci prostředí klubu přetrvává až do současné doby.

Má pozice v terénu se v průběhu zúčastněného pozorování proměnila vlivem vnějších okolností z role aktivní hráčky, kdy jsem výzkum prováděla plně se účastnicí veškerých aktivit na hřišti a vše fyzicky na hřišti prožívající, do role spíše popisované jako participant jako pozorovatel (viz. reflexe vlastní výzkumné pozice v kapitole Etika výzkumu a reflexe výzkumné pozice). Právě zaujetím role insidera jako aktivní hráčky vše prožívající prostřednictvím vlastního těla (fyzická zátěž, vyčerpání, zklamání, euforie atd.) ve mně evokovalo výzkumnou pozici L. Wacquanta v jeho etnografické studii, kde ze svého těla učinil nástroj výzkumné analýzy.

V souvislosti s realizováním zúčastněného pozorování se mi mnohokrát podařilo, ať již v průběhu pozorování či bezprostředně po něm, spontánně navázat neformální rozhovory s jednotlivými hráčkami a-týmu, trenéry nebo členy výkonného výboru. Tyto neformální rozhovory se skládaly ze spontánních otázek vycházejících z přirozeného průběhu interakce.

Docházelo při nich ke stírání rozdílů mezi výzkumníkem a respondentem a poznámky z nich zachycené mi pomohly dokreslit, potvrdit, vyvrátit, popřípadě zdůvodnit pozorované reakce zaznamenané v terénním deníku.

Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů jsem se pokusila porozumět a proniknout do osobní zkušenosti aktérů znalých daného prostředí. S pomocí takto shromážděných dat se mi podařilo získat rozmanité názory, stanoviska a pocity dotýkající se mocenských pozic, vztahů, konfliktů, změn, potažmo celého fungování klubu jako takového. Původně zamýšlený volnější způsob vedení rozhovorů, zvolený s ohledem na zkoumanou problematiku mocenských vztahů, s vědomím možné citlivosti získávaných dat a zároveň se snahou dozvědět se co nejvíce, jsem po absolvování prvního rozhovoru upravila do podoby standardního polostrukturovaného rozhovoru. Přestože v interview jsou role výzkumníka a respondenta jasně předem vymezeny, což by mohlo svým způsobem účastníky výzkumu poněkud odtáhnout a uzavřít, spoléhala jsem na skutečnost, že každého zpovídaného informátora osobně znám. Před uskutečněním každého rozhovoru jsem vypracovala okruh témat, kterých jsem se chtěla ve vztahu s konkrétním aktérem alespoň dotknout, pokud to samozřejmě průběh rozhovoru umožňoval a podle kterých bych mohla vést další pokračování rozhovoru.

Každý z těchto realizovaných rozhovorů probíhal v podstatě v soukromém prostředí s ohledem na skutečnost, že se všechny rozhovory nahrávaly na diktafon pro možnost jejich přepisu a následné podrobné analýzy. Délka jednotlivých rozhovorů se přizpůsobovala specifickému průběhu každého interview v závislosti na možnostech respondenta. Před započetím samotného rozhovoru jsem měla pro účastníky výzkumu připravené krátké seznámení s tím, co je v následující zhruba hodině čeká a s čím vším mohou počítat. Prostředí, průběh a podrobnosti jednotlivých realizovaných rozhovorů lze nalézt v kontextu protokolů každého rozhovoru (viz. příloha č. 1). Originální nahrávky jednotlivých rozhovorů stejně jako informované souhlasy od všech zúčastněných jsou uloženy v archivu autorky.

Výběr vzorku v prostředí ženského fotbalového klubu

V této kapitole chci popsat a přiblížit prostředí zkoumaného ženského fotbalového klubu, jehož mocenskými strukturami a celkovým fungováním se tato mnou předkládaná práce zabývá. Historie tohoto ženského fotbalového klubu započala v 70. letech, kdy se roku 1967 odehrálo první oficiální utkání družstva žen sestavené z hráček házené. Od toho

okamžiku se postupně zformovalo specifické družstvo žen fotbalistek hrající soutěž oblastního přeboru, později i ligové soutěže, ve kterých se pohybuje do dnešní doby a to konkrétně v soutěži nejvyšší. Pozorovaný fotbalový klub zahrnuje družstva všech věkových kategorií, od přípravky, přes mladší a starší žákyně, juniorku až po a-tým žen. Já jsem do klubu vstoupila jako aktivní hráčka poprvé roku 1997, pracovala jsem se žákovskou kategorií, juniorskou kategorií až do a-týmu žen, kde jsem s několika přestávkami působila jako aktivní hráčka až do doby realizace tohoto výzkumného záměru.

S ohledem na možnosti a rozsah této práce i uplatňované výzkumné techniky jsem omezila své výzkumné pole a zaměřila se především na prostředí a-týmu a výkonného výboru. Zbývající nižší věkové kategorie klubu jsem ve svém výzkumném záměru nezohlednila, neboť úspěch či problémy klubu vždy v první řadě závisí na fungování, úspěchu či neúspěchu právě a-týmu, který celý klub nejzřetelněji reprezentuje na veřejnosti. Vzorek pro zúčastněné pozorování a neformální rozhovory tedy primárně tvořil a-tým a členové výkonného výboru, kteří zároveň působili v rolích trenérů, asistentů trenérů, hlavních pořadatelů atd. v rámci klubu. Hráčky pozorovaného a-týmu dosahovaly věkového rozmezí 16-28 let, základní kádr a-týmu čítal přibližně patnáct hráček doplněných z juniorské kategorie. Výkonný výbor v pozorovaném období tvořilo sedm členů jmenovaných vždy nejvyšším výkonným orgánem klubu, valnou hromadou. Hlasovací právo na valné hromadě vlastnili všichni členové klubu starší 18 let (hráčky a-týmu, funkcionáři klubu, rodiče mladších hráček), kteří o složení vedení klubu hlasovali (viz. stanovы klubu uložené v archivu autorky). Odhadem se celkově jednalo přibližně o pětatřicet osob, ale musíme mít neustále na paměti, že obsazení jak hráčského kádru a-týmu, tak trenérských pozic i členů výkonného výboru je proměnlivé v čase i ve smyslu počtu obsazovaných mocenských pozic klubu (viz. příloha č. 2).

Prováděné zúčastněné pozorování probíhalo v přirozeném prostředí před tréninkem, zápasem převážně v šatně, během samotných tréninků, zápasů, po skončení tréninků, zápasů převážně v šatně nebo během společných cest na fotbalové akce, během společného jídla i na nejrozmanitějších společných akcích (večírky, setkání, společně trávený volný čas). Pozorovat celou skupinu aktérů relevantních pro zúčastněné pozorování pohromadě se mi poštěstilo jen výjimečně většinou na domácích zápasech, převážně se však odehrávalo v nejrozmanitějších interakcích v přítomnosti většiny či pouze několika členů sledované skupiny. Za cíl prováděného zúčastněného pozorování jsem si již na počátku vytyčila snahu zachytit vše, co se děje a odehrává v pozorovaném prostředí a to jak po stránce jednání, chování, tak i po

stránce neverbálních projevů a poznámek zaznamenaných verbálních reakcí. Má vlastní identita jako výzkumníka i účel, kvůli kterému jsem tuto roli přijala, byly zkoumanému prostředí známé.

Cílem konstrukce vzorku v kvalitativním výzkumu je podle Dismana „reprezentovat populaci problému a jeho relevantních dimenzí, nikoli reprezentovat populaci jedinců“ (Disman 2002:304). Z tohoto důvodu jsem se přiklonila k účelovému výběru respondentek a respondentů pro rozhovory, při kterých jsem vycházela ze své dlouhodobé znalosti studovaného prostředí stejně jako z pozic, které aktéři výzkumu zaujímalí. Podařilo se mi realizovat sedm polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi respondentkami a dvěma respondenty. Všechny oslovené respondentky působily ve zkoumaném a-týmu několikátou sezónu a patřily mezi zkušené hráčky. S mojí hlavní informátorkou (Dorotka, 25) jsem učinila dva rozhovory, abych získala podrobnější vhled do jejích odpovědí a podrobnější představu o jejích názorech. Tato hráčka se stala mým hlavním zdrojem informací pro období, kdy jsem aktivní fotbalovou dráhu ukončila a nemohla se bezprostředně účastnit všeho fotbalového dění na hřišti, v šatně, atd. Tato respondentka disponuje zkušenostmi ze všech tří ligových soutěží ženského fotbalu v ČR, ale neustále bojovala o stabilní místo v základní sestavě a-týmu. Dále jsem oslovila bývalou kapitánku (Bára, 25) a zároveň hráčku, na které kolektiv předcházející i současný stavěl jako na své opoře, ale která zároveň své působení v a-týmu na jistou dobu přerušila. Další respondentku (Brigita, 21) slovenské národnosti jsem oslovila se záměrem udělat si představu o srovnání českého a slovenského fotbalu a jejich pozadí. Poslední informátorka (Zoe, 22) mě zaujala možností porovnat její zkušenosti s působením v jiném českém ženském fotbalovém klubu, který se nacházel na srovnatelné výkonnostní úrovni jako klub zkoumaný. Zároveň jsem oslovila sekretáře klubu (Robin, 33), který působil ve sledovaném časovém období ve výkonném výboru jako jeho řádný člen. Díky své funkci, jež spočívala v zajištění veškeré administrativní činnosti, důkladně znal pozadí celého fungování, účastnil se schůzí výkonného výboru a stal se v podstatě pravou rukou předsedy klubu. Poslední oslovený respondent (Marek, 28) nikdy nebyl členem zkoumaného klubu ani v něm nezastával žádnou funkci, přesto toto specifické prostředí znal velmi dobře z pozice diváka a přítele jedné z hráček, trenéry a hráčky znal osobně a ve sledovaném období s nimi udržoval častý osobní styk na zápasech, večírcích atd. Volbou tohoto respondenta jsem se snažila získat názory, stanoviska, postřehy a pocity člověka, který zkoumané prostředí znal, ale přesto si zachovával určitý odstup a nadhled na rozdíl od členů klubu nacházejících se

v epicentru dění. Podrobnější informace o jednotlivých účastnících výzkumu jsou zaznamenány v kontextu protokolů jednotlivých přepisů rozhovorů (viz. příloha č. 1).

Analýza a interpretace

V pružném designu výzkumu probíhá analýza kvalitativních dat současně s jejich sběrem a interpretací. O tom, zda již došlo k teoretickému nasycení a neobjevují se žádná nová fakta, rozhoduje analýza dat již získaných. Analýzu získaných kvalitativních dat z provedeného zúčastněného pozorování a rozhovorů jsem v jistém slova smyslu započala již zaprvé volbou, které respondentky a respondenty oslovím, za druhé přepisem jednotlivých rozhovorů i tvorbou terénního deníku, neboť již při těchto výzkumných aktivitách dochází k určité redukci dat. Setříděná a organizovaná kvalitativní data v podobě komentovaného přepisu (Hendl 2005) jednotlivých rozhovorů a terénního deníku jsem podrobila systematické analýze pomocí kódování. Ve volbě způsobu kódování jsem se inspirovala Milesem a Hubermanem, kteří v první úrovni kódování připisují úsekům textu deskriptivní kódy relevantní vůči výzkumným otázkám a záměrům. Na druhé úrovni kódování pak pomocí interpretativních a strukturních kódů hledají smysluplná témata, významové celky a vyvozují z nich závěry (Miles, Huberman 1994). Za cíl této analýzy jsem si stanovila snahu identifikovat určité struktury, souvislosti, vazby či pravidelnosti mocenských vztahů vyplývající z pozorovaného jednání nebo zmíněné v odpovědích aktérů výzkumu a s pomocí vlastních zkušeností se studovaným terénem dát tato zjištění do souvislosti s tématem mocenských struktur a jejich vyjednávání. Nejprve jsem tedy pomocí deskriptivních kódů zjednodušila a roztřídila shromážděná kvalitativní data tak, aby pomocí nich bylo možné interpretovat určitá témata dotýkající se mocenských struktur, proměny a vzájemného ovlivňování mocenských vztahů v klubu. Z vytvořených kódů a jejich vzájemného porovnávání a slučování mi tedy vykrystalizovaly širší významové kategorie, na které jsem v dalším průběhu výzkumné analýzy zaměřila svoji pozornost a jimž jsem v případě nutnosti přizpůsobovala další sběr kvalitativních dat. Postupné organizování významových struktur a hledání jejich vzájemných vztahů, vazeb a pravidelností mě dovedlo k interpretacím, které se pokusím v následujících kapitolách přiblížit.

Po absolvování všech interview a započaté analýze jsem požádala hlavní informátorku o vytvoření mentální mapy mocenské struktury zkoumaného klubu. Vytvořenou mentální mapu informátorky jsem použila jako další zdroj pro analýzu mocenské struktury klubu, který jsem komparovala s výsledky strukturního kódování terénního deníku a rozhovorů. Neboť

zobrazení ve formě grafů, tabulek a map představuje vhodný prostředek, jak vztahy mezi kategoriemi přiblížit, což přispívá k řešení daného problému a k potvrzení závěrů i snazšího pochopení předkládané argumentace badatele (Miles, Huberman 1994). Analýza a interpretace mnou sesbíraných kvalitativních dat tedy, jak doufám, umožní nahlédnout pozorované chování a verbální výpovědi aktérů zkoumaného prostředí v nových kontextech a souvislostech, v jakých se o nich doposud jen poskromnu uvažovalo (Kohútek 1997).

Etika výzkumu a reflexe vlastní výzkumné pozice

V souladu s etikou společenskovedního výzkumu jsem považovala za žádoucí informovat vedení klubu o probíhajícím výzkumném pozorování, takže všichni aktéři daného prostředí klubu o této skutečnosti od začátku věděli a souhlasili s ní. Zároveň jsem považovala za nezbytné požadovat od každého respondenta podstupujícího dobrovolně interview informovaný souhlas v písemné podobě (podepsané informované souhlasy všech respondentů a respondentek jsou uloženy v archivu autorky). Seznámení informátorů s dobrovolností podstupovaných rozhovorů, možnost přerušení výzkumného procesu společně se zaručením anonymity, naznačením účelu výzkumu, průběhu rozhovoru a možným nebezpečím vyplývajících z jeho absolvování tvořilo nezbytnou součást mnou vyžadovaného informovaného souhlasu a má tak respondentovi zaručit ochranu před případnou újmou a zároveň zajistit naprostou diskrétnost jeho osobních údajů.

V terénním deníku stejně jako v prepisech jednotlivých rozhovorů a poznámkovém aparátu je identita klubu i jednotlivých aktérů utajena použitím náhodně volených jedno či dvou písmenných zkratek bez spojení s konkrétní osobou. Pro snazší porozumění a orientaci jsem však v textu bakalářské práce použila pseudonymy jednotlivých aktérů. K tomuto rozhodnutí mě dovedla skutečnost, že se předkládané výzkumné téma mocenských struktur dotýká citlivé otázky moci a jejího přímého uplatňování na konkrétních jedincích. Otázku mocenských vztahů jsem studovala na konkrétních lidech nacházejících se v konkrétním společenském prostředí, proto mi etika společenskovedního výzkumu velí zabránit jakémukoli zneužití získaných informací, osobních dat a jejich šíření. Vzhledem k tomu, o jak specifické prostředí se jedná, bude samotným aktérům identita osob v textu zřejmá. Absolutní anonymizace není v tomto případě možná. Anonymizace zde má sloužit proto, aby aktéři výzkumu nebyli identifikovatelní pro osoby zvenčí, na základě jmen ani jiných citlivých údajů.

Důvěryhodnost mého výzkumného záměru měla zajistit kontrola mé práce někým z přímých účastníků výzkumného procesu. V tomto případě jsem vybrala hlavní informátorku, která mi potvrdila, že uváděné popisy zkoumaného prostředí v této práci znějí věrohodně a odpovídají jejímu pohledu na danou věc. Vzhledem k uvedenému množství citací je zřejmé, že všechny oslovené respondentky i respondenti se často shodují v odpovědích na položené otázky, což jen podtrhuje mou snahu o zajištění důvěryhodnosti této bakalářské práce. Dále jsem se důvěryhodnost výzkumu snažila zajistit průhledností a jasností

jednotlivých kroků výzkumného postupu a možností nahlédnout do doslovných prepisů jednotlivých rozhovorů (viz. příloha č. 1). Jako další aspekt posilující důvěryhodnost předkládané práce lze uvést také mojí dlouhodobou, detailní znalost zkoumaného prostředí klubu, což s sebou však zároveň přináší i určité riziko možného zkreslení.

Do etiky předkládaného výzkumu proto také nepochybně patří otázka důsledků plynoucích ze zaujetí mé pozice výzkumníka a její popsání má pomoci objasnit, z jakého hlediska mohlo případně dojít ke zkreslení mojí osobou. Ve zkoumaném prostředí jsem několik let působila v roli aktivní hráčky a jedné z opor a-týmu, na kterou ostatní hráčky i trenéři spoléhali. Při vstupu do terénu a-týmu jako výzkumnice jsem zaujala roli insidera, jak ji na svém těle praktikoval a později ve své etnografii popsal L. Wacquant (Wacquant 2004). Pro toto specifické pojetí role insidera je kromě participace v studovaném prostředí a-týmu velmi důležitá především tělesná zkušenost prožívaná a pozorovaná přímo na vlastním výzkumníkově těle na hřišti. Zažívaná tělesná zkušenost bolesti, únavy, vyčerpání, fyzických střetů se soupeři, popřípadě zoufalství, znechucení či euforie umožňuje lépe porozumět odpovědím respondentek, kontextu pozorovaného chování hráček a trenérů i souvislostem, mocenským vztahům a rozhodnutím vedení klubu, které se mohou ve svých důsledcích promítat opět do dění na hřišti. Popisovaná pozice v terénu se však následkem mého rozhodnutí skončit s aktivním hraním fotbalu a pod vlivem vnějších okolností posunula do již zmiňované role insidera (Jones 2006) respektive participanta jako pozorovatele (Disman 2002). Výzkumná role insidera podle Jonese nabízí možnost snadného navázání kontaktu s pozorovanými aktéry, často snáze odhaluje osobní záležitosti a spolehlivá data, neboť informátoři častokrát na insidera jako na výzkumníka nepohlížejí a spontánně odhalují ta nejlepší skrytá data. Insider je tak schopen vytvořit interpretaci získaných dat zevnitř, neboť komunikace s informátory v jejich přirozeném prostředí nabízí více než pouhou slovní výměnu informací. Díky porozumění studovanému prostředí a shodnému vykládání významů dokáže insider ze způsobu, jak určitá osoba něco sděluje, vyčíst mnohé vyřčené jen mezi řádky (Jones 2006).

Všichni aktéři figurující ve studovaném prostředí klubu mě tedy v dalším průběhu našich interakcí vnímali jako bývalou hráčku a-týmu, ale své dřívější chování ke mně nikterak nezměnili. Svědčí o tom i fakt, že se mnou bývalé spoluhráčky i trenéři nadále řešili své fotbalové i mimo fotbalové problémy, protože jsem se i přes ukončení mé fotbalové dráhy stále aktivně zajímala o dění v klubu. Právě tyto výhody role insidera jsem považovala za klíčové pro snahu odhalit mocenské pozice, vztahy a jejich vyjednávání v daném klubu.

Uvědomovala jsem si ale možné riziko zneužití získaných osobních informací, neboť hráčky ani trenéři si mou novou pozici insidera v kolektivu nepřipouštěli. Ve svých interpretacích a výzkumných závěrech jsem se proto snažila veškerá rizika zneužití těchto citlivých informací minimalizovat. Změnou své pozice v terénu jsem získala jistý odstup od studovaného prostředí. Odstupem mám na mysli skutečnost, že jsem se v konkrétních interakcích a pozorovaných situacích snažila proniknout za momentální dění a pochopit, co se za předváděným chováním může skutečně skrývat a nesoustředila jsem se na výkon ani na svoji tělesnou zkušenost. Přesto v sobě obě zmíněné pozice v terénu zahrnují nebezpečí nedostatečného odstupu, kterého jsem si plně vědoma a považuji za nezbytné připustit možnost případného zkreslení osobní emocionální účasti, obhajování vlastní skupiny, svými hodnotami a názory. Pouze vlastní sebereflexe v průběhu celého výzkumného procesu mi umožnila snahu minimalizovat nebezpečí tohoto zkreslení.

Empirická část

V následujících kapitolách předkládané bakalářské práce se pokusím analyzovat a interpretovat shromážděná kvalitativní data z pohledu problematiky mocenských pozic, mocenských vztahů a jejich vyjednávání. Každá následující kapitola se věnuje vždy určitému tématu mé interpretace, které pokládám za důležité primárně ve vztahu k problematice mocenských struktur, ale neopomenu ani na další zajímavá témata podle mého názoru přínosná pro dokreslení ucelené, skutečnosti odpovídající představy o vybraném ženském fotbalovém klubu a jeho fungování. Uváděné citace z rozhovorů a úryvky z terénního deníku slouží k oživení textu a zároveň k výstižnému dokreslení názorů, postojů a pocitů, prožitků přímých aktérů pozorovaného prostředí.

Empirickou část jsem rozdělila do tří „dějství“ příběhu o zkoumaném ženském fotbalovém klubu. V prvním dějství zaměřím svoji pozornost na hráčku fotbalu jako takovou, na její charakteristiky jako hráčky (začátky, ambice, motivaci), na prostředí první ženské fotbalové ligy, ve kterém se pohybuje a na její vstup do tohoto specifického prostředí v rámci zvoleného klubu. Tímto způsobem se pokusím přiblížit zkoumané sociální prostředí a jeho specifika analýzou podloženou spontánními reakcemi, prožitky a názory jeho bezprostředních účastníků. Druhé „dějství“ se již přímo věnuje fungování kolektivu a-týmu, mocenským pozicím jednotlivých hráček a mocenským vztahům uplatňovaným v rámci tohoto kolektivu i vztahu kolektivu k osobě trenéra. Nejprve popíši fungování dřívějšího kolektivu hráček a-týmu za vedení trenéra Kryštofa a panující mocenské vztahy v tomto sociálním poli. Poté se budu věnovat popisu nově složeného kolektivu hráček a-týmu a jeho fungování pod vedením nového trenéra Bartoloměje. Porovnání dřívějšího a nově vzniklého sociálního pole a-týmu mi umožní se v posledním třetím „dějství“ k této změně mocenských pozic v rámci kolektivu hráček i v rámci trenérské pozice vrátit a pokusit se tyto změny interpretovat a nalézt jejich možné důsledky. Změny mocenské struktury klubu a mocenské zásahy vedení do pozorovaného dění v klubu se pokusím popsat a z hlediska proměn mocenských pozic interpretovat i za pomoci mentální mapy mocenské struktury klubu vytvořené mojí hlavní informátorkou (viz. příloha č. 3).

Hráčka fotbalu a její specifický svět

Fotbalové začátky

Na základě mého výzkumu je zjevné, že až na naprosté výjimky se hráčky začínají věnovat fotbalu poměrně brzy. „*Fotbal jsem oficiálně začala hrát v osmi.*“ (Bára, 25) „*Fotbal jsem začala hrát v jedenácti.*“ (Zoe, 22) „*No tak to přesně nevím, ale předpokládám, že to bylo v sedmé třídě základní školy.*“ (Brigita, 21) Výjimku představovala Dorotka, která začala hrát až v dospělosti. Tuto skutečnost popisuje jako znatelný handicap, kterého si je velmi dobře vědoma a určitým způsobem ji omezuje. „*Já myslím, že to je strašně znát, když ten člověk hraje odmalička, kdy je tvárnej a s těma dětma se nějakým způsobem pracuje a něco se je učí... Na rozdíl ode mě když jsem začala hrát teprv jako dospělá, ale trenéři počítají s tím, že spoustu věcí už umíš... Určitě to je handicap. Stoprocentně. Spoustu věcí, jsou to maličkosti, ale ty maličkosti jsou znát, protože já na ně musím myslet.*“ (Dorotka, 25) Má vlastní dlouholetá zkušenost dokládá, že tyto naučené fotbalové základy v ženském dospělém fotbale první ligy všichni očekávají a považují je za samozřejmé včetně trenérů i ostatních hráček.

Přestože na první pohled ženský fotbal není v ČR zatím natolik rozšířen jako jiné atraktivnější ženské sporty, již dosáhl určité úrovně, vytvořil si jisté zázemí, vlastní prostor, určitou historii a své malé úspěchy. Právě to dokazuje možnost věnovat se mu už od dětských kategorií, fotbalová ženská družstva už nejsou skládána z dívek upřednostňujících jiné ženské sportovní disciplíny, ale mladičké fotbalistky se na ženský fotbal specializují, což jim umožňuje osvojit si nezbytné základy a později obstát i v nejvyšších ženských ligových soutěžích.

Z analýzy mnou shromážděných dat lze také vyčíst, že je to právě spontánní zájem a chuť k fotbalu jako hře zprostředkované někým blízkým, co přivádí mladé dívky na tuto dráhu. „*Tak mě ten fotbal bavil už jako fakt od mala... Jinak si myslím, že bych se stejně dostala k tomu ženskému fotbalu a hrála bych fotbal.*“ (Bára, 25) Bylo by jistě zajímavé porovnat, kolik budoucích fotbalistek začíná své první fotbalové kroky mezi kluky s počtem dívek začínajících již v dívčích týmech. Mnou zkoumaný klub a existence jeho kategorie přípravy pro nejmenší fotbalistky ilustrují příklad druhé zmiňované varianty. Dříve či později však fyzické rozdíly mezi dívkou a chlapcem donutí dívky působit v ryze ženských

týmech. „*Pak už mezi těma klukama když už byli starší, když jsem hrála za starší žáky, tak mně bylo jedenáct a jim třeba už patnáct, takže mě prostě silově přehrávali.*“ (Bára, 25)

V odpovědích respondentek však upoutal moji pozornost fakt, že všechny uvedly muže (otce, kamaráda, bratra, známého) jako člověka, který je k fotbalu přivedl. „... *přesně ten rok se založil ženský fotbalový klub a někdo mi to řekl, ale už nevím kdo. Myslím, že přímo ten trenér, co to začal trénovat. On mě znal od malička. A věděl, že jsem se snažila hrát fotbal od malička aspoň s klukama. Takže... nějak přes něj.*“ (Dorotka, 25) „*Spíš, že jsem měla bráchu, co hrál. Takže jsem chodila s ním a hodně jsem kamarádila s klukama... a s pomocí tatíka jsem uměla kopat do balónu, což mně hrozně pomohlo.*“ (Bára, 25) „*Dostala jsem se k tomu přes kamaráda, se kterým jsme vlastně dělali úplně všechno. To, co dělal on, to jsem dělala já, takže když začal hrát fotbal, tak jsem začala hrát taky.*“ (Zoe, 22) „*Prostě brácha hrál fotbal, tak mě to prostě bavilo. Jak jsem se k tomu dostala? Asi přes tatku.*“ (Brigita, 21)

Otázkou zůstává, zda je toto genderové odstínění jednoznačně ve prospěch mužů zprostředkovatelů pouhou náhodou nebo za tím lze spatřovat něco signifikantního? I má vlastní zkušenost s fotbalovými začátky mluví ve prospěch muže-trenéra, který mě poprvé oslovil ve čtvrté třídě základní školy a odkázal mě na tento fotbalový klub. Vyvozují tedy, že přestože se jedná o ženský sport, těmi, kdo k němu dívky přivádějí, jsou převážně muži. To muži totiž stále v drtivé většině zastávají roli trenérů v ženských fotbalových družstvech. Když se v této souvislosti podíváme na zastoupení žen v jakékoli funkci v rámci pozorovaného klubu, zjistíme, že zde nalezneme pouze jedinou ženu ve funkci trenérky nejmladší věkové kategorie přípravky, která je bývalou hráčkou a-týmu a zároveň manželkou bývalého předsedy klubu. V mladém věku holčiček hráček (ročník 1999 – 2001) jsou však přednosti v podobě citlivějšího a vstřícnějšího přístupu trenérky (v roli ženy) vhodnější před ráznějším přístupem trenéra (v roli muže). Samotné hráčky a-týmu se několikrát zmínily, že by daly přednost ženě trenérce před mužem trenérem. Přesto jsou všechny ostatní pozice ve vedení klubu i v rámci trenérských postů jednotlivých kategorií, tzn. všechny mocenské pozice ve zkoumaném prostředí, zastávány výhradně muži. Lze tedy konstatovat, že toto zastoupení mocenských pozic klubu je genderově signifikantní, ale v souladu s vymezením tématu mé práce jsem se příčinami tohoto stavu nezabývala.

Ambice hráček a jejich postupné přehodnocení

Poměrně snadné a rychlé prosazení hráček do vyšších soutěží ženského fotbalu dříve či později zpravidla vyvolá u většiny hráček, které u fotbalu vytrvají, určité ambice někam to

dotáhnout. „Už jsem nechtěla hrát druhou ligu. Necítila jsem se na to, že bych měla hrát druhou ligu... Věřila jsem si a hodně lidí okolo mi to spíš i říkalo, že to je škoda, abych tam zůstala.“ (Bára, 25) „... když už si mě teda někdo všiml tenkrát, když jsem hrála za kluky, tak v podstatě pro mě to něco samozřejmě znamenalo, že o mně vůbec někdo ví! Postupem času když jsme v žákyních vyhráli titul a pak přišla první pozvánka do repre (reprezentace, pozn. aut.), tak člověka to samozřejmě ještě víc chytne a pak se tomu začne podřizovat úplně všechno...“ (Zoe, 22) „No tak věděla jsem, že tady v Čechách je fotbal lepší než na Slovensku... Hráť fotbal na lepší úrovni bylo hlavním důvodem, proč jsem přišla do Čech...“ (Brigita, 21) Existence ženské fotbalové reprezentace do sedmnácti let, do devatenácti let a reprezentace žen k ambicím mladých hráček evidentně vybízí.

Ze shromážděných dat však vyplývá, že fotbal zaujímá výsadní postavení v žebříčku hodnot hráček před školou, zdravím, kamarády jen do určitého věku. Dokážou mu podřizovat naprosto vše a bez studu to přiznávají. „Do těch osmnácti let fotbal, přiznám se, byl hodně na prvním místě. Pak až byly věci jako škola, já nevím, kamarádi. Je to znát i na tom, kolik mám kolem sebe lidí, protože jsem ty lidi hodně odstrkovala kvůli fotbalu. Že třeba když se ptali: půjdem ven? A já řekla, že nemůžu, já druhej den hraju nebo jdu na trénink...“ (Bára, 25) Respondentky samy ve svých odpovědích spojily své fotbalové ambice a jejich přehodnocení s žebříčkem životních hodnot a přivedly mě tak na otázku, kde nastal zlom a z jakých důvodů své fotbalové ambice najednou ztratily. „No a v těch osmnácti přišla nějaká... já si myslím, že to bylo zlomový, že přišla nějaká větší láska a člověk přehodnotil priority v životě. Takže fotbal teď u mě určitě není na prvním místě a je pro mě vyloženě už jen koníček.“ (Bára, 25) „Na prvním místě byl fotbal do té doby, dokud se mi nestalo to zranění s kolenem... Tam se žebříček hodnot absolutně převrátil a fotbal byl rok úplně někde mimo... Dokud jsem se nedala do kupy, tak byl třeba až za školou, zdravím, za rodinou, kde do té doby vlastně nikdy nebyl... Zase se dostal do popředí, ale už není tam, co byl na začátku a už tam asi nikdy nebude.“ (Zoe, 22) Z rozmanitých důvodů (první velká láska, zranění, atd.) dochází v určitém věku k přehodnocení životních hodnot zřejmě i pod tíhou dospělosti a uvědoměním si, že ženský fotbal člověka neuživí, proto se stává „pouze“ koníčkem zabírajícím spoustu času a mnohdy i finančních prostředků a již nikdy se nevrátí na původní místo. Ženský prvoligový fotbal v ČR patří stále mezi amatérské sporty a nenabízí hráčkám žádnou možnost uživit se pouze jeho prostřednictvím. Stejně tak třeba i v amatérském mužském fotbale, kde se nedostávají žádné finanční odměny a fotbal se hraje čistě jako koníček, nastane čas, kdy si člověk musí přiznat, na co v životě má a co ho bude žít. „Tahle změna nastala se změnou

pracovního místa. Uvědomil jsem si, že nelze podřizovat práci fotbalu, ale brát to, co člověka živí.“ (Marek, 28) V žákovských a juniorských dívčích fotbalových kategoriích hráčky zabezpečují rodiče a o vše se starají, ale v okamžiku, kdy se dospělé hráčky staví na své vlastní nohy a rozhodují o svém životě a budoucnosti, často dochází k odsunu fotbalu z životních priority právě do pozice pouhého koníčku.

Finanční odměnu zajišťující motivaci hráček lze tedy z tohoto úhlu pohledu definovat jako rozdíl mezi amatérským fotbalem jako koníčkem a profesionálním fotbalem jako profesí. Proto fotbal na prvním místě žebříčku životních hodnot může v mužském profesionálním fotbalovém světě figurovat po celý život. Ve světě ženského fotbalu pouze v některých profesionálních týmech v Americe nebo v poloprofesionálních týmech Švédska, Německa. To však neplatí o prvoligových ženských fotbalových klubech v ČR. Pouze v nejvýše postavených klubech první ligy bychom mohli nalézt nepatrnou finanční motivaci k tomu, aby se hráčky mohly věnovat fotbalu intenzivněji a tím pádem předvádět lepší výkony na hřišti. Tyto finanční bonusy jsou obvykle vypláceny sponzory nebo klubem. Realizované zúčastněné pozorování v daném klubu ukázalo, že zde finanční motivace rozhodně nepřipadá v úvahu.

Nabízí se tak otázka motivace hráček dále se fotbalu věnovat už jen jako velkému koníčku, s vědomím, že se jím nebudou profesionálně živit, protože jin tuto možnost ČR nenabízí. Některé hráčky odcházejí do zahraničí s vyhlídkou alespoň nějaké finanční odměny za hraní fotbalu. *„Momentálně jsem spokojená, takže zatím nepřemýšlím o jiných ambicích, protože si myslím, že ani na nic víc nemám. Když tak možná například, že bych někdy možná chtěla zkusit hrát v Rakousku, dejme tomu druhou nebo první ligu.*“ (Brigita, 21) I při přistupování k fotbalu už jen jako ke koníčku musí být jistě stále těžké představit si život bez něho. Využití každé příležitosti hrát fotbal se jeví jako samozřejmé, ale již s jistou dávkou odstupu a nikoli za každou cenu. Mezi zásadní důvody a motivační prvky, proč se hráčky klubu ženskému fotbalu věnují, můžeme zmínit následující: hrát fotbal stále přináší radost a zábavu, přátelství kolektivu, ve kterém se člověk pravidelně pohybuje, pocit odreagování se od starostí každodenního života a dobrý pocit, že člověk pro sebe také něco přínosného dělá. *„Takže fotbal je teď pro mě už vyloženě jenom koníček. Už ho hraju jenom, že mě baví.*“ (Bára, 25) *„Musím se namotivovat sama, jakýmkoli způsobem... že to dělám pro sebe jako nějaký sport, jako odreagování od práce nebo protože tam jedu za těma lidma... nebo že si chci prostě jen vyvětrat hlavu.*“ (Dorotka, 25) Jak vyplývá z analýzy výzkumných dat dotýkajících se otázky motivace hráček, v případě ženského fotbalu se skutečně jedná o charakteristiky sportu jako koníčku spíše než charakteristiky profesionálního sportu.

Prostředí první fotbalové ligy

Jak vyplývá ze zúčastněného pozorování, hráčky a-týmu disponují fotbalovými zkušenostmi v rozpětí první, druhé i třetí ligy ženského fotbalu, tedy v rámci všech existujících dospělých ženských soutěží v ČR. Mnohé z nich na vlastní kůži zakusily úroveň nižších soutěží druhé, třetí ligy, než se propracovaly do studovaného prvoligového klubu. Z výpovědí většiny hráček i dalších informátorů, mezi nimiž jsem výzkum prováděla, vyplývají určité charakteristiky první ženské fotbalové ligy jako například: mnohem větší rychlost hry, menší tvrdost, větší herní nasazení, lepší taktická propracovanost jednotlivých herních situací, lepší zázemí i finanční prostředky, širší kádr hráček a „fotbalovost“ ve smyslu nápaditějšího a techničtějšího fotbalu v porovnání s ostatními nižšími ženskými soutěžemi. „V druhé lize... máš na všechno víc času než v první lize. Taky to je tvrdý, nečekala jsem, že to bude takhle tvrdý v druhé lize... Určitě lépe takticky připravený kompletně... myslím, že v druhé lize to většinou trénuje jeden člověk... nebo se ve finále ty hráčky trénují samy třeba.“ (Dorotka, 25) „V druhé lize jsou hráčky, že jim je třeba třicet, čtyřicet...prostě jenom, aby jim to dalo vůbec těch jedenáct hráček.“ (Bára, 25) „Fotbalovostí“ myslím určitý fotbalový nápad, záměr, který by předváděnou hru oživil a ne pouhé odevzdání míče soupeři nazdařbůh. „To už není hra, to je jen odkopávání... a když dal člověk někomu balón a věděl, že ho nedostane zpátky, tak už se mu nechtělo ani běhat, protože věděl, že to nemá cenu... v první lize to bylo o dost jiné, ale trvalo mi asi půl roku, než jsem se prostě rozkoukala...tady jsem dala přihrávku a najednou ten člověk mi ji chtěl vrátit. Byl to rozdíl.“ (Bára, 25) A právě „fotbalovost“, schopnost fotbalového myšlení a umění, se osvojuje společně s dalšími fotbalovými návyky nejspíše už od dětského věku hráček.

Za další atribut hráčky fotbalu lze podle výpovědí aktérů považovat rychlý a poměrně snadný vzestup na vyšší úroveň. Z tohoto hlediska lze tedy uvést jako další možnou charakteristiku první ženské fotbalové ligy poměrně snadný a rychlý vstup do tohoto sportovního prostředí, ve srovnání například s muži. „Já jsem chtěla říct, že za krátkou dobu jsem si vyzkoušela všechny soutěže, co se tady u nás hraje. A jsem hrozně ráda za to, že se mi povedlo dostat se za tak krátkou dobu někam, aniž bych se o to nějak strašně moc snažila. Nebylo to tak, že jsem začala hrát fotbal a řekla si, že za tři roky chci hrát první ligu. Prostě to absolutně vplynulo samo, náhodně, dá se říct.“ (Dorotka, 25) Vysvětlení, které mě v této souvislosti napadá, má co dočinění s otázkou konkurenceschopnosti týmů první ženské fotbalové ligy. V jakémkoli týmu ať už sportovním, pracovním či jakémkoli jiném je prosazení jedince vždy snazší, pakliže vedle sebe nemá žádnou konkurenci. Proto se

domnívám, že je na místě dát do souvislosti pozorovaný poměrně rychlý a snadný vzestup hráček fotbalu se stále poměrně nízkým počtem žen a dívek, které se ženskému fotbalu věnují, z čehož lze vyvodit a následně interpretovat prostředí prvoligového fotbalu jako málo konkurenceschopné. Odpovědi sekretáře zkoumaného klubu to jen potvrzují. *„Hlavní problém ženského fotbalu je, že chybí konkurence... To znamená, že holky, které přišly na trénink, necítily žádné tlak, jak je to u chlapů... Základní sestava prostě byla pořád stejná bez ohledu na to, jestli ty holky chodily na trénink.“* (Robin, 33) Konkurence také motivuje k lepším výkonům, vytváří soutěživé prostředí, čímž nutí každého podávat ty nejlepší výkony. Nedostatek konkurence tak může negativním způsobem ovlivnit výkon a motivaci hráček, které už nemají pocit tlaku na svoji osobu a přestávají se snažit. Lidové pořekadlo mluví o usnutí na vavřínech, což danou situaci obrazně velmi přesně vystihuje. *„Já si myslím, že když už na to hřiště jdu..., tak si toho vážím svým způsobem. Myslím si, že spousta holek to bere automaticky, takže to berou úplně jinak než já. Já když už jsem na tom hřišti, tak se snažím udělat maximum. Pořád je to sport, někdy to nejde, ale mrzí mě, že na těch holkách je fakt vidět taková ta odevzdanost.“* (Dorotka, 25) K otázce konkurence a její úloze v rámci fungování kolektivu a týmu se v dalších kapitolách ještě vrátím podrobněji.

Specifikum ženského fotbalu

Pro dokreslení představy o specifickém prostředí ženského fotbalu by bylo možná vhodné zmínit některé předsudky kolující vůči ženskému fotbalu. Já sama jsem se setkala s takovými předsudky při nejrůznějších reakcích okolí na mě jako hráčku fotbalu nebo zprostředkovaně díky bývalým spoluhráčkám. *„Okolí reaguje většinou hodně obdobně. Trochu se diví, jsou překvapení. To je právě to, že to není až tak obvyklý, že holka nebo žena hraje fotbal... každé řekne, že si nedovede představit, jak holky hrajou fotbal. Nemají žádnou představu většinou, jak to probíhá, jaké je rozdíly teda mezi klučičím a holčičím fotbalem.“* (Dorotka, 25) *„Spolužáci, co se týče tenkrát základní školy, to brali všichni jakoby úplně normálně, protože já jsem litala po každém sportu, takže jim to vlastně vůbec nepřišlo divný... Nejlepší reakce byla od babičky, když se mamky tenkrát zeptala: co jsi to s tou holkou udělala, že tohle přece není možné, že bude lítat s klukama po hřišti. Nějaký negativní reakce vyloženě přišly až od spolužáků na střední škole, že přece není možné, aby ženská hrála fotbal.“* (Zoe, 22) Tyto výpovědi jako příklad za všechny potvrzují, že česká společnost si ještě nezvykla a nevzala ženský fotbal za svůj, avšak mnohé náznaky změn k lepšímu se v poslední době začínají objevovat, jak lze zaregistrovat prostřednictvím medií (televizní přenos z vyhlášení cen neprofesionálního fotbalu, jehož součástí tvoří také ženské fotbalové

kategorie; účast nejlepší české fotbalové hráčky za rok 2010 v televizní show; povinnost vyplývající z nařízení UEFA pro mužské prvoligové kluby, aby jejich součástí tvořilo i družstvo žen atd.). Přesto ženský fotbal zůstává výrazně marginální záležitostí, což je mimo jiné opravdu názorně vidět na velmi frekventované záměně označení ženského družstva za mužstvo. Z realizovaného zúčastněného pozorování i mé vlastní dlouholeté zkušenosti vyplývá, že této genderové nepřesnosti nikdo nevěnuje přílišnou pozornost, přesto může o mnohém vypovídat. Upozornil mě na ni sám jeden z oslovených respondentů přeroknutím v jedné ze svých odpovědí při interview. „*Chodil jsem se koukat, jelikož náš gólman z malého fotbalu byl trenérem dívčího mužstva (ehm) družstva... Toto označení mužstvo/družstvo vnímám rozdílně a dával jsem si na to pozor a stejně jsem to spletl, protože když čtu jakýkoliv články, tak na to upozorňuju nebo když někdo hlásí sestavy, že domácí mužstvo a hrajou děvčata. Mně to připadá nelogický... Každý ať třeba hlasatel nebo kdo píše o fotbale, tak to bere, že většina těch mančaftů je více pánských než dámských, takže z toho důvodu používají mužstvo, aniž by si to kdokoli uvědomoval, že je to špatně... Je to stejný, jako když člověk jede po silnici, jezdí po ní patnáct let a najednou mu tam dají značku zákaz vjezdu, tak to bude ignorovat... nebo třeba je to stejný u číšnice, taky je to servírka. Nikdo se neučí na číšnici. Je jen číšník.*“ (Marek, 28)

Avšak já jsem pro dokreslení představy o zkoumaném prostředí položila na konci každého interview doplňující otázku, ve které měli zpovídání respondenti pomocí tří slov charakterizovat specifické prostředí ženského fotbalu. Z odpovědí, kterých se mi dostalo, lze konstatovat, že zpovídávané respondentky toto specifické prostředí vztahují často přímo na sebe (já, moji kamarádi, maximální koníček) nebo na nejlepší hráčku reprezentující ženský fotbal jako svůj idol. Svými odpověďmi se respondenti také snažili vypíchnout rozdílnost od fotbalu mužského (ženská mentalita, pomalejší hra, žádná mezihra, vyniknutí individualit, možnosti většího růstu). „*S náma holkama se musí jednat víc psychologicky... víc zapojujeme hlavu než kluci.*“ (Zoe, 22) „*Ženy potřebují jináčí přístup, než potřebují chlapy. Na chlapy platí tvrdá ruka. To u ženskejch nejde, protože mají jináčí myšlení, jináčí mentalitu. Když se něco nedaří a člověk na ně začne rvát, tím si nepomůže a možná to bude ještě horší.*“ (Marek, 28) „*Když hrajeme my, tak většinou nehrajeme, že jdeme dopředu, podržíme balón a pak se vrátíme dozadu. Většinou jdeme jen dopředu, potom zase zpátky a už útočí další.*“ (Brigita, 21) V ženském fotbale vidí jeho jedinečnost a možnou, i když problematickou, budoucnost.

Vstup do zkoumaného prvoligového a-týmu

Kolektiv hráček zkoumaného a-týmu se po celé sledované období skládal jak z odchovankyň klubu samotného, tak z příchozích hráček z jiných klubů první fotbalové ligy nebo z hráček nižších soutěží. Z výpovědí hráček doplněných pozorováním lze vyvodit dvě pravidelnosti, které se objevují jako rozhodující motiv, proč se hráčka rozhodla vstoupit do tohoto a-týmu. První motiv představuje touha jít výš, ověřit sama sebe a něco si dokázat, který se pojil s pozitivním postojem hráčky vůči sobě a s důvěrou ve své schopnosti. *„Strašně jsem chtěla poznat, jestli na to mám nebo ne. Vyzkoušet si to... tak, určitě kvůli sobě.“* (Dorotka, 25) *„Věděla jsem, že tady v Čechách je fotbal určitě lepší, než na Slovensku. Když jsem hrála na Slovensku, tak jsem si s jednou spoluhráčkou říkala, že spolu půjdeme hrát do Čech a já jsem si to splnila.“* (Brigita, 21)

Druhý zpozorovaný motiv přivádějící hráčky do a-týmu se skrývá za nespokojeností hráček s podmínkami v dosavadním klubu spojenou s touhou po změně. Mezi nejčastější důvody nespokojenosti zmiňované hráčkami lze jmenovat rozepře v kolektivu hráček nebo s trenéry. *„Tenkrát se stalo to, že vlastně v tu dobu jsem stabilně hrála za reprezentaci do devatenácti let a po zimní přípravě, kdy se mi opravdu dařilo a s repre jsme hráli o postup na mistrovství Evropy, tak nevím proč prostě najednou jsem nehrála a trenér mě přestal stavět... Já jsem s ním do té doby neměla žádný problém, a proto jsem ani nepochopila, proč to vlastně udělal... Podařila se mi příprava, spoluhráčky mi říkaly, že je to super, že je to výborný, prostě padaly mně tam góly a pak najednou prostě nic. Vůbec jsem nehrála a na to konto mi trenér repre U19 (reprezentace do devatenácti let, pozn. aut.) nabídl, jestli nechci jít k nim, kde on mně zaručí, že budu hrát a jako trenér repre U19 potřebuje, abych hrála.“* (Zoe, 22) Nebo stačí jen prosté přání všeobecné změny u hráčky, která je momentálně demotivována a snaží se, aby jí fotbal někde jinde dokázal opět bavit a přinášet radost. *„No a pak spadli do druhé ligy a to byl impulz odejít, protože jsem už nechtěla hrát druhou ligu... přišlo mi, že už je čas udělat změnu... Určitě mě to nakoplo k tomu, aby mě ten fotbal zase bavil. Tam už mě nebavil.“* (Bára, 25) Lákový impulz mohou představovat i různá očekávání od první ligy třeba v podobě fungujícího zázemí týmu a bezstarostnosti vůči všemu zařizování a organizaci v rámci týmu i všeho ostatního kolem. *„A hodně mě k tomu asi, dá se říct, dohnala situace, ve které jsem byla... Vlastně v tom týmu, ve kterém jsem působila předtím, tak se to začalo dost komplikovat. Bylo to o shánění peněz, o nějakým starání se kolem a tým se začal postupně rozpadat, protože tam nebyli lidi, kteří by se o to chtěli starat... Takže jsem to brala tak jako, že se chci dostat někam, kde tohle to všechno funguje.“* (Dorotka, 25)

Často se oba tyto mnou popisované motivy příchodu do a-týmu navzájem doplňovaly. V opačném případě se mohly později proměnit v ty samé motivy, které však vedly k odchodu hráček z klubu. Jako příklad můžeme použít odchod dvou klíčových hráček (Nela, 20; Agáta, 20) dřívějšího kolektivu a-týmu, motivovaný vyššími ambicemi, než jim mnou zkoumaný klub mohl nabídnout.

Ať už motivy příchodu do zkoumaného a-týmu tvořilo cokoli, vstup do nového prostředí znamenal jak pro odchovankyně, tak pro nově příchozí hráčky určitý skok. I když se to možná na první pohled nezdá, při bližším pohledu zúčastněného pozorovatele představuje každá změna pro každou hráčku určitou překážku a zároveň i výzvu, ať se jedná o přechod mezi chlapeckým a dívčím fotbalem, přechod z dorostenecké kategorie do kategorie žen, přechod mezi jednotlivými kluby v rámci první ženské fotbalové ligy nebo přechod mezi první a druhou ligou. *„Bylo to úplně o něčem jiným, protože zaprvé to bylo úplně něco jinýho. Člověk když přijde někam jinam, tak je z toho vyplašený, líbí se mu to, je to prostě změna pro toho člověka. A hlavně byla to jiná hra a mně když mi bylo dvanáct, tak jsem si i zahrála. Pak už mezi těma klukama když už byli starší, když jsem hrála za starší žáky, tak mně bylo jedenáct a jim třeba už patnáct, takže mě prostě silově přehrávali.“* (Bára, 25) Každá hráčka potřebuje specifickou dobu na aklimatizování v novém prostředí a na vytvoření určité pozice v novém kolektivu. *„Čekala jsem lepší rozjezd, to určitě. Byla jsem z toho docela zaskočená. Je rozdíl, když člověk vede to družstvo a je tam prostě nejlepší a najednou spadne do družstva, ve kterým je ten hráč tuctovej... Bylo to o dost jiný, ale trvalo mi asi půl roku, než jsem se prostě rozkoukala.“* (Bára, 25) Je to pro ni výzva, se kterou se musí sama a po svém vypořádat. *„Ze začátku je člověk takovej natěšený, je to něco novýho, nová motivace. Pak už je to asi na něm, jestli dostane podporu teda na hřišti a jestli se té šance chopí nebo ne.“* (Dorotka, 25) O to větší změnu pak představuje pro hráčky, které první fotbalovou ligu žen nikdy nehrály. Pro ně se nemění pouze prostředí, ve kterém se musejí opět prosadit, aby se staly jeho plnohodnotnou součástí. Pro ně se mění zároveň způsob hry, nasazení a rychlost předváděného fotbalu, vyšší úroveň požadovaných dovedností a samozřejmě i prostředí, které je v první lize ve srovnání s nižšími soutěžemi více soupeřivé a kolektiv na nově příchozí hráčku vytváří určitý tlak, neboť ji vnímá jako konkurenci. *„Pro mě byl příchod do prvoligového týmu těžký, protože prostě nad vším přemýšlím a mám toho hodně v hlavě...takže určitě nový lidi, novej trenér, nová pozice a úplně ale úplně jinej fotbal...I když jsem s tím trošku počítala...že to bude zas na jiný úrovni, než třeba když to hraješ ve třetí lize, kde si to ty holky fakt jdou zahrát pro radost. Tady jsem čekala, že to bude trošku o nějaké*

konkurenci třeba v týmu.“ (Dorotka, 25) Z vlastní zkušenosti stejně jako ze zkušeností mých spoluhráček z a-týmu lze potvrdit, že v těchto rozmanitých přechodech mezi jednotlivými týmy největší zásluhu na tom, jakým způsobem se hráčka s danou změnou vyrovná a popere, má přístup trenéra a ostatních spoluhráček, zda ji přijmou a dají jí šanci či nikoli. Případná znalost některých spoluhráček budoucího týmu proto přináší obrovskou výhodu a usnadnění těchto skoků. *„Pro mě to nebylo zas až tak těžký, protože jsem tam docela dost holek znala. Tak pro mě to bylo jednodušší.“* (Bára, 25) *„Tak určitě to byla změna. Nový kolektiv, že jo. Některý holky jsem znala z repre, takže to zas takový problém nebyl...No, tak díky tomu, že jsem tam opět znala zase většinu toho týmu, tak pro mě to bylo zase strašně jakoby v tom, že jsme se znali, tak to bylo jednoduchý.“* (Zoe, 22) *„Celkově v těch prvních dnech to bylo takové divné, v jiném prostředí...ale poslední večer jsem se přesvědčila, že chci jít do tohoto klubu, protože holky a všechno prostě bylo v pohodě...Jasně, že se divily, kdo to je a ještě k tomu Slovenka...ale neměla jsem pocit, že mě tam nechtěly.“* (Brigita, 21) Naproti tomu vstup hráčky do rozjetého vlaku určitého týmu se z pozice nové hráčky a jejího případného prosazení jeví jako obtížný úkol. *„Tak pro mě to bylo těžké v tom, že jsem ty holky nebo spoluhráčky neznala...Poznávala jsem je postupně. Dá se říct, že jsem měla pocit, že mě nechtějí přijmout.“* (Dorotka, 25)

I přes tyto výše naznačené možné peripetie však všechny oslovené respondentky hodnotily rozhodnutí hrát první ligu za zkoumaný klub jako pozitivní zkušenost, svého rozhodnutí nelitují a jsou za tuto příležitost vděčné. *„Určitě bych nevzala své rozhodnutí zpátky. Jsem ráda, že jsem měla vůbec tu šanci si to vyzkoušet i v první lize.“* (Dorotka, 25)

Mocenské pozice a-týmu

Jak jsem již naznačila v úvodu empirické části, nejprve se v tomto druhém „dějství“ analýzy ženského fotbalového klubu zaměřím na kolektiv a-týmu, jeho fungování a pokusím se odhalit a interpretovat jednotlivé mocenské pozice a vztahy mezi nimi z dat shromážděných zúčastněným pozorováním a realizovanými rozhovory. Položím si otázku vztahu tohoto ryze ženského kolektivu k osobě muže v roli trenéra a uplatňování jeho symbolické moci vůči hráčkám i otázku jejich vzájemné spolupráce. V pozorovaném období května až září roku 2009 prodělal kolektiv hráček a-týmu i pozice trenéra značné změny, na jejichž průběh a možné důsledky se zaměřím až v následující kapitole věnované ryze změnám mocenských pozic ve struktuře klubu a jejich interpretaci. Z tohoto důvodu jsem se zde nejprve pokusila podrobně popsat dřívější kolektiv hráček, jeho fungování, komu náleželo rozhodující slovo v kolektivu a jeho vztah s bývalým trenérem Kryštofem, abych v kontrastu k tomuto mohla v následující části vykreslit a naznačit rozdíly fungování nově obměněného kolektivu, nového rozložení sil v rámci kolektivu hráček a jejich rozdílný vztah k novému trenérovi Bartoloměji.

Pozorovaný a-tým se skládal odhadem z patnácti hráček. Toto číslo je vždy pohyblivé, protože se ženský kolektiv doplňuje hráčkami z juniorky, které se snaží v a-týmu prosadit, pokud dostanou od trenéra příležitost, ale věkově ještě stále spadají do juniorské kategorie. První fotbalovou ligu žen lze hrát od čtrnácti let. Většinou však trvá delší dobu, než se juniorská hráčka prosadí do ženského a-týmu, neboť jak jsem již naznačila, tento skok do nejvyšší ženské fotbalové soutěže znamená velký nápor na fyzickou, ale i psychickou stránku hráčky. Lze však konstatovat, že se i v první ženské fotbalové lize stále častěji prosazují mladší a mladší hráčky, věkový průměr prvoligových hráček pozvolna klesá a tuto skutečnost jenom potvrzuje existence první fotbalové ligy i v juniorské kategorii. *„Dneska je trend jináčí, že se pracuje víc i s tou mládeží... ty holčiny hrajou i první ligu v mladším věku... Tak já si myslím, že to je stejnej trend ve všech sportech, že musí být vyváženo mládí, stáří... to mládí je dravý... stáří je potřeba taky, i když u těch ženskejch je to trošku odlišnější... některá skončí s fotbalem třeba díky práci nebo kvůli rodině, kdežto u chlapů nejsou takový nuance.“* (Marek, 28)

V a-týmu měly zastoupení jak starší zkušenější hráčky, tak hráčky mladší a dravější. Je to však do jisté míry svět sám pro sebe. *„Ženský fotbalový kolektiv je určitě svým způsobem hodně specifický... Je to určitá komunita lidí.“* (Dorotka, 25) Lidé, kteří se velmi dobře znají,

tráví společně spoustu času a pojí je dohromady společná vášeň. Je to uzavřená komunita lidí vůči okolí, protože prostě „*fotbal není vyloženě dámský sport*“ (Dorotka, 25), tudíž má omezený počet příznivců tvořených z drtivé většiny lidmi, kteří se v něm nějakým způsobem přímo angažují v určité funkci, dále pak rodiči a přáteli, kteří přišli podpořit své dcery a kamarádky na hřišti. Málokdy si ženský fotbal najde své příznivce i v řadách nezávislých diváků. Čerpám na tomto místě ze své dlouholeté zkušenosti se studovaným prostředím a složení diváků při nejrůznějších zápasech tuto skutečnost jen dosvědčuje. Fotbalový a-tým lze považovat za specifickou komunitu lidí také ve smyslu velmi osobních vztahů mezi hráčkami. Tento ženský kolektiv nedrží pohromadě vidina nějaké finanční motivace, ale pouze přátelství, osobní kontakt se spoluhráčkami, společně trávený čas, společně sdílený zájem, pocit sounáležitosti s danou skupinou a všemu tomuto jsou hráčky ochotny věnovat svůj čas, spoustu energie, peněz a mnohdy i zdraví. Není proto divu, že osobní vztahy mezi jednotlivými hráčkami hrají tak nesmírně důležitou roli, když právě na těchto osobních vztazích celý kolektiv stojí a zároveň padá. Veškeré tyto osobní vztahy i případné konflikty hráček se poté promítají také na dění na hřišti. „*Takže když si s ní víc rozuměj v osobním životě, tak by s ní chtěly i nastupovat na hřišti.*“ (Marek, 28)

Fotbal jako divadlo

E. Goffman ve své práci definuje tým jako skupinu všech jedinců, kteří vzájemnou spoluprací utvářejí jediný společně předkládaný dojem interakce, a jejichž spolupráce je založena na vzájemné důvěře. Jednotliví členové musejí zaujmout různé role jim určené (Goffman 1999). Když tuto teoretickou úvahu vztáhneme na zkoumané prostředí a-týmu, také dostaneme skupinu hráček, které vzájemnou spoluprací vytvářejí určitý dojem na hřišti při interakci se soupeřem a působí jako celek jdoucí za společným cílem, když všechny hráčky zaujímají jim přidělenou roli na hřišti. Goffman dále pokračuje konstatováním, že mezi jednotlivými členy týmu se během interakce vytváří vztah vzájemné závislosti a z ní pramenící důvěry ve spolupráci a udržování určité zvolené úlohy (Goffman 1999). Každá hráčka na hřišti je závislá jedna na druhé, musejí se spoléhat na vzájemnou spolupráci a navzájem si důvěřovat. Bez vzájemné spolupráce postavené vždy na otázce důvěry nikdy nemohou na hřišti vystupovat jako tým usilující o společný cíl zvítězit. Sebereflexe mnou prožívaných pocitů při zápase, který jsme jednoznačně prohráli dokazující, že vzájemná spolupráce hráček na hřišti je klíčem k naplnění společného cíle zvítězit. „*Pocit naštvání a rezignování na urputný boj s protihráčkami, když nikde kolem žádná opora. Holky hrály jen to svoje a nic navíc, žádná vzájemná pomoc. Pocit zklamání, že nehrajeme dobře, ale zmateně*

a bezhlavě. Po druhém obdrženém gólu pocit odevzdanosti... už to jen dohrát. První poločas jsem často sledovala časomíru, to já vůbec nedělám, natož v prvním poločase... laxní přístup, bez nasazení, bez agresivity, bez chtění vůbec hrát.“ (terénní deník) Goffman předpokládá, že síla týmu pramení z jeho jednotnosti. Pro jednotnost předváděného dojmů týmem si členové vyčleňují režiséra představení, který rozděluje role jednotlivým členům a zároveň dohlíží na dodržování všech rolí náležitým způsobem (Goffman 1999). Režisér se svojí částečnou mocí nad členy od týmu vyděluje (Goffman 1999). V roli režiséra pozorovaného a-týmu figuruje osoba trenéra, který vytváří sestavu hráček na zápas, přiděluje rozmanité role hráčkám tak, aby fungoval tým jako celek, podřizuje individuality společným záměrům a ve prospěch celého týmu a z lavičky dohlíží na dodržování rozdělených rolí na hřišti. Částečná moc nad hráčkami ho do jisté míry z kolektivu vyděluje a opravňuje kdykoli zasáhnout a rozdané role i v průběhu zápasu přerozdělit, představuje tedy v pravém smyslu slova režiséra předváděného dojmů na hřišti. Hráčka na hřišti, aby působila kýženým dojmů, vždy nejprve vstupuje do zákulisí v podobě šatny, kde na sebe navlékne svoji roli hráčky fotbalu, převlékne se do dresu a své vystupování a chování přizpůsobí své přidělené roli. Dres symbolicky vyjadřuje, jakou roli ve schylující se interakci bude hráčka zaujímat. Goffman také zmiňuje skutečnost, že jedinec, aby působil určitým dojmů na scéně, zachovává zvolený způsob chování vůči publiku i vůči ostatním přihlížejícím konkrétní interakce se přímo neúčastnících. Takže zatímco ve vztahu k publiku vyvolává kýžený dojmů především vystupování, ve vztahu k přihlížejícím se spíše uplatňuje pro vyvolání náležitého dojmů vzhled (Goffman 1999). Hráčka a-týmu, aby působila určitým dojmů na hřišti, zachovává zvolený způsob chování vůči soupeři, pro kterého je podstatný především způsob vystupování hráčky pro udržení určitého dojmů z interakce, zatímco pro přihlížející diváky je klíčový především vzhled hráčky, pomocí kterého se jí podaří vzbudit v přihlížejících patřičný dojmů. Po skončení interakce v podobě zápasu hráčky opět svoji roli odloží symbolickým svléknutím dresu i odložením fotbalového vystupování v zákulisí šatny, kam je přihlížejícímu publiku vstup zakázán, aby tak nabytý dojmů z interakce divákům ponechaly. Z fotbalové šatny poté již vycházejí normální holky, které přihlížející diváci, pokud je osobně neznají, jen stěží zařadí mezi fotbalistky.

Goffman také poukazuje na skutečnost, že při realizaci určité role během interakce jedinec nevytváří zcela něco nového, neboť společnost si již vytvořila specifické představy o podobě společenských rolí dědicích se z generace na generaci. Herec si spíše vybírá mezi tradicí ustanovenými tzv. fasádami, tedy výrazovými prostředky, které herec záměrně či

mimoděk užívá během svého výkonu a dokresluje tak předkládaný dojem během interakce (Goffman 1999). Publikum přihlížející fotbalovému zápasu žen tedy očekává určité chování hráček, protože zná muže ve společenské roli hráče fotbalu, a proto něco podobného očekává i od hráček fotbalu. Nemám na mysli pouze vzhled hráček (fotbalový dres, kopačky, atd.), ale také určité chování, vystupování typické pro fotbal (slovník slangových a vulgárních výrazů, fotbalové rozevření, odplivnutí, atd.). Hráčky fotbalu se toto podvědomé očekávání publika snaží dodržet, a proto na sebe navlékly mužskou roli hráčky fotbalu. Ženská společenská role hráčky fotbalu v povědomí společnosti dle mého názoru u nás zatím není známa. Toto typické fotbalové vystupování ve spojení s něžným pohlavím stále překvapuje. „*No u těch ženských, tam jsem se setkal třeba s tím slovníkem. Slovník maj některý teda vytříbenější než chlapi. To mě celkem překvapilo. Nenapadá mě k tomu důvod, proč to tak je. Nevím, některý holky se třeba cejtí být jako chlapi nebo se jim přiblížit. Netuším.*“ (Marek, 28) Možná právě proto, že se to od nich jako od fotbalistek očekává, se tímto způsobem hráčky chovají a do těchto rolí se záměrně stylizují. Zvolený způsob chování však může být jedincem také dodržován pod nátlakem skupiny ve společnosti, ke které se dobrovolně hlásí, a jejíž normy a pravidla se podvolil respektovat (Goffman 1999).

Osa hráček a-týmu

V rámci kolektivu jsem se také snažila zmapovat mocenské pozice a mocenské vztahy, které v ženském fotbalovém a-týmu panují. K tomuto účelu jsem použila kód „osa týmu“, abych pomocí něho označila, kdo mezi hráčkami drží v rukou rozhodující slovo. Koho hráčky vnímají mezi sebou jako lídra a koho by označily za tahouna pozorovaného a-týmu. Tedy osoby nebo osobu udávající celému týmu tempo. Osobu nebo osoby, které bude celý tým následovat, a jejichž rozhodnutí a přístup jich samotných ovlivňuje nebo dokáže ovlivnit celý kolektiv.

Ze shromážděných dat prostřednictvím rozhovorů vyplývá, a zúčastněné pozorování to jen potvrzuje, že přestože v a-týmu vždy existuje funkce kapitánky, tým vede vždy několik hráček spíše starších a fotbalově zkušenějších. „*Já si myslím, že je to potom o nějakém přizpůsobování se těch zbývajících hráček, které buď jsou mladší, nebo tam jsou chvíli... Samozřejmě když je hráčka nová, tak si nejdřív musí získat nějakou pozici.*“ (Dorotka, 25) Jak vyplývá z realizovaného zúčastněného pozorování, kapitánka týmu zastupuje svůj tým při vyřizování veškerých formalit při zápase, to ona má ze své funkce zastávat roli mluvčího za celý tým, s kapitánkou nejčastěji komunikuje trenér, popřípadě vedoucí klubu a od ní se

očekává, že bude reprezentovat tým navenek. „*Ted' mluvím třeba konkrétně o kapitánce. Což si myslím, že by měla být hlavní postava týmu, co se týče komunikace, co se týče, já nevím, nějakých vztahů právě trenér-hráčka.*“ (Dorotka, 25) Symbolické označení této její funkce, do které si ji ostatní spoluhráčky volí před začátkem každé sezóny, jak je v tomto a-týmu pravidlem, představuje kapitánská páska na paži. Tato hráčka by měla disponovat symbolickým kapitálem a bude tedy pravděpodobně hráčkou osy týmu a na základě tohoto kapitálu ji ostatní hráčky uznají a budou respektovat v roli kapitánky. Zajímavá shoda se ukazuje při porovnání dřívějšího kolektivu pod vedením trenéra Kryštofa s obměněným současným kolektivem pod vedením trenéra Bartoloměje. V obou těchto pozorovaných kolektivech funkci kapitánky zastávala hráčka ostatními spoluhráčkami řazená také do osy týmu. I samy respondentky ve svých interview jmenují vždy více hráček (čtyři až pět hráček), které pokládají za klíčové v rámci kolektivu a-týmu. Lze se tedy domnívat v souladu se shromážděnými daty, že nikoli pouze přidělená funkce (v tomto případě funkce kapitánky) odkazuje ke klíčové hráčce a-týmu, ale že jsou to i jiné atributy, které odkazují nikoli k jediné, ale k několika klíčovým hráčkám tohoto a-týmu. „*Vždycky je to nějakým způsobem rozdělené nebo právě jsou lidi, kteří jsou na tom dobře teda po fotbalové stránce, tím pádem jsou v té ose týmu a jsou jakoby na výši tohohle toho celku, jsou vlastně manipulátoři a dokážou ovlivnit to, jak ten tým bude fungovat. A pokud to chtějí řešit a nějakým způsobem se teda snaží najít cestu, tak jí najdou. Pokud to nechtějí řešit, tak je to potom hrozně těžký pro lidi, kteří nejsou v ose týmu, ale chtějí, aby to fungovalo. Bez nich nemají šanci.*“ (Dorotka, 25) V této souvislosti má hlavní informátorka uvedla tři důležité atributy, které považuje za klíčové proto, aby hráčka fotbalu mohla figurovat v ose týmu. Prvním atributem jmenovala určité fotbalové kompetence ve smyslu, že hráčka osy týmu by měla patřit ke klíčovým hráčkám na hřišti, na jejích schopnostech by se měla začít stavět předváděná hra týmu. Druhý atribut hráčky osy má představovat její osobnost, charakterové vlastnosti a vůdčí schopnosti, aby v ní ostatní hráčky, ale i trenéři viděli osobnost a respektovali ji. Za třetí atribut považovala má hlavní informátorka komunikační schopnosti jak ve vztahu k ostatním hráčkám (podpora, kritika), tak ve vztahu k trenérům. „*V první řadě asi fotbalové umění, jestli na to má takhle hrát... tak, jak hraje a být v takové pozici. Potom jestli ten člověk to má v hlavě srovnaný na to, aby mohl být v takovýhle pozici, nějaký lídr, dá se říct, týmu. A potom asi vnímám to, jak třeba komunikuje na hřišti, jak podporuje ostatní hráčky nebo naopak jak je dokáže seřvat třeba v pravou chvíli, když je to potřeba. Nebo vidím, jak komunikuje s trenérem... asi to jsou takový základní, zásadní věci... A nedovedu si představit, že to bude dělat nějaká mladá holčička... mít takovou roli. Asi by to bylo výjimečný, že by to zvládla... že*

by na to měla i ten rozum.“ (Dorotka, 25) Tyto jmenované atributy hráčky osy a-týmu lze tedy interpretovat jako prvky symbolického kapitálu, který hráčky, jež tímto kapitálem disponují, staví do mocenské pozice, do mocenského vztahu vůči ostatním hráčkám a-týmu. Disponování s tímto symbolickým kapitálem opravňuje k uplatňování symbolické moci vůči ostatním spoluhráčkám a tato symbolická moc také propůjčuje rozhodující slovo v rámci celého a-týmu. Ostatní spoluhráčky se chtě nechtě hráčkám osy přizpůsobují, neboť jejich pozici podvědomě vnímají, dobrovolně ji přijímají, ale také na druhou stranu očekávají, že to budou právě ony, kdo v případě, že se týmu nedaří, ho dokážou pozvednout. Hráčky osy týmu jsou schopné celý kolektiv pozvednout díky vzájemné spolupráci, která je podpořená faktem stejného dominantního postavení v rámci kolektivu a zároveň tyto hráčky nemají potřebu řešit případné zákulisní boje dalších hráček usilujících dostat se na jejich úroveň.

Dřívější kolektiv a-týmu

Dřívějším kolektivem hráček a-týmu mám na mysli kolektiv hráček, jehož složení se ustálilo za tříleté období, kdy a-tým trénoval trenér Kryštof (období mezi lety 2006-2009). Tento kolektiv byl ze začátku poměrně mladý, nejstarší hráčce kapitánce týmu bylo 23 let, ale brzy se kolem ní semkly tři až čtyři další hráčky a vytvořily společnými silami jakousi osu tohoto a-týmu, jak vyplývá ze shromážděných dat. Některé z těchto hráček tvořících osu týmu byly zpočátku poměrně mladé, ale brzy své vůdčí pozice v rámci kolektivu přijaly a staly se z nich opory, na kterých hra celého a-týmu stála. *„...už tam byl někdo, i když byly mlad'oučký, tak určitě na nich ta hra taky stála.“* (Bára, 25) Tyto hráčky osy týmu si brzy vybudovaly v rámci kolektivu dominantní postavení, které ostatní hráčky velmi dobře vnímaly a respektovaly ho, což lze jasně doložit například z reakcí nově přichozí hráčky, posily do tohoto kolektivu (rok 2008). *„Poznávala jsem je postupně (hráčky, pozn. aut.) a bylo jasné, které hráčky tam jakoby udávají tempo všeho, dá se říct... Já si myslím, že je to potom o nějakém přizpůsobování se těch zbývajících hráček, které buď jsou mladší nebo tam jsou chvíli... Samozřejmě když je hráčka nová, tak si nejdřív musí získat nějakou pozici... Ze začátku, když jsem přišla do týmu, jsem si připadala jako konkurence pro ty hráčky... ze začátku jsem si věřila... I o tom ten trenér tak mluvil, že prostě chce zvýšit počet těch zkušenějších nebo starších hráček nejenom o mladší hráčky.“* (Dorotka, 25) Z této výpovědi respondentky lze v souvislosti s ostatními nasbíranými daty i mojí vlastní zkušeností vyvodit, že tento tah trenéra Kryštofa, přivést do kolektivu a-týmu starší hráčky disponující také symbolickým kapitálem, původně směřoval k vytvoření konkurence i pro hráčky osy týmu v rámci zkoumaného kolektivu. Jak se ale později ukázalo, tento záměr, zlepšit výkonnost i

hráček z osy týmu příchodem dalších konkurenceschopných hráček, mu nevyšel. Než by se dostával do nepříjemných střetů se staršími a zkušenějšími hráčkami týmu, tak trenér raději ze svého původního záměru upustil a nechal na nově příchozích hráčkách, jak se s novou situací samy vyrovnají. Což jasně vypovídá o tom, že si uvědomoval a stejně tak i jednotlivé hráčky, že konkurovat v tomto a-týmu nelze všem. Opět se tedy dostávám k otázce hráček osy týmu, které podle zúčastněného pozorování i výpovědí hráček měly místo v základní sestavě a-týmu jisté. „*Konkurence v týmu fungovala málo. Některé hráčky měly podle mě svoji pozici jistou... že by prostě v sestavě byly, i kdyby já nevím co... Některé hráčky o ni musely bojovat... Já jsem v té sestavě někdy byla a někdy jsem musela bojovat, bylo to tím, že se mi prostě nedařilo.*“ (Brigita, 21) „*Konkurence v týmu fungovala jak na kterej post. Tak je jasný, že někdo má post jistej, ale i na dost míst tam nějaká ta konkurence byla. Třeba na krajní záložnice a útok určitě. Ale jako najde se takových šest lidí, který si mohli svým způsobem hvízdát, že on je postaví. Ono to taky jinak nejde, pokud na tom ten tým stojí, tak nejde prostě toho člověka vyhodit z toho hřiště. Jako byl by asi schopnej (trenér, pozn. aut.), i kdyby se něco stalo třeba na tom hřišti, kdyby se na to někdo vykašlal a on to viděl, tak jo to věřím, že by toho člověka stáhnul. Ale myslím v tom směru, kdyby nebyl ten člověk týden na tréninku, i kdyby věděl, že se na to vyfláknul, tak si myslím, že by ho stejně postavil.*“ (Bára, 25) „*Protože v každém sportu podle mě má vždycky trenér nějaký lidi, který jsou pro něj jakoby nějakou tou osou, na kterých on staví a pokud to hraješ zadarmo a ne pro peníze a nehrajou tam roli nějaký tyhle další věci, kdy vlastně záleží jenom na jeho rozhodnutí, tak potom je jasný, že nejde jakoby konkurovat všem. Prostě jsou tam lidi, kteří budou mít stálý místo v sestavě.*“ (Dorotka, 25) Těmito výpověďmi se opět potvrzuje charakteristika ženského fotbalu jako amatérského sportu, kde neexistuje finanční motivace hráček a v těchto podmínkách nelze zajistit konkurenci všem hráčkám a-týmu. Vždy budou upřednostňovány hráčky, které tento kolektiv vedou. „*Těch čtyři až pět lidí kolem mě... většina z nich ten tým prostě táhla.*“ (Bára, 25)

Na základě mého výzkumného záměru je zjevné, že v rámci tohoto a-týmu lze nalézt určité mocenské pozice a vztahy mezi hráčkami. V čele a-týmu stálo čtyři až pět hráček tvořících tzv. osu neboli kostru a-týmu. Tyto hráčky byly kolektivem týmu uznávány především díky svým fotbalovým dovednostem, tzn. symbolickému kapitálu, s pomocí kterého si tuto mocenskou pozici udržovaly a držely tak ve svých rukou symbolickou moc ovlivňovat kolektiv a-týmu jako celek. Ostatní hráčky se ose týmu přizpůsobovaly. Hráčky osy týmu přijetím těchto vůdčích rolí na sebe braly zodpovědnost za celý a-tým, nejen za sebe

samotné a svůj odvedený výkon. V symbolické rovině kolektiv hráček reprezentovala kapitánka. „*Jsem člověk, kterému je na jednu stranu jedno, jestli mám kapitánskou pásku nebo ne. Asi pak se cejtím víc... zodpovědněj člověk za ten tým, no. Za to, jestli se vyhrává nebo prohrává nebo jestli ty lidi mají chuť hrát nebo nemají. Pro mě to byla akorát v tomhle směru větší zodpovědnost, ale jako že bych se cejtila, že já mám pásku, že oni jsou nic nebo že já si na ně můžu povykovat a oni mi nesmějí říct nic, tak takhle vůbec.*“ (Bára, 25) Přestože z realizovaných interview i pozorovaného chování jednotlivých hráček šla vytušit nespokojenost s malou konkurencí, která v a-týmu panovala, zároveň si však hráčky uvědomovaly, že pro nějakou změnu konkurenceschopnosti pozorovaného a-týmu by bylo zapotřebí udělat mnohem více změn v rámci celého ženského fotbalu, než co mohl daný klub nabídnout. Na hřišti však celý kolektiv působil kompaktně, spoluhráčky nevnímaly hráčky z osy s nějakými výčitkami, protože viděly, že na hřišti odvádějí dobrý výkon a spoléhaly se na ně. Z hřiště bylo patrné vzájemné povzbuzování a vzájemná motivace hráček. Sám trenér často připomínal v šatně, ať se také na hřišti hráčky kritizují, ne pouze chválí. „*Vlastně i trenér nám stále říkal, že si máme i vynadat. Tak když se to tak vezme, tak jsme asi tahali za jeden provaz. Ale tak v určitých momentech to tak nebylo, ale myslím, že... ano. Určitě jsme se někdy rozhádaly, ale nikdy ne nějak vážně... že například jen v nějakém zápase, že si někdo něco vyřikával, ale myslím, že v zápasech jsme drželi jako kolektiv a snažili jsme se povzbuzovat a ne to zhoršovat. Já jsem tady spokojená a myslím, že tady je dobrá parta.*“ (Brigita, 21) Mladé hráčky z řad juniorky, které postupně při různých příležitostech doplňovaly hráčky a-týmu, si však od starších hráček držely patřičný odstup a zároveň i respekt. Starší hráčky a-týmu s juniorkami tedy mimo hřiště nepřicházely příliš do styku. „*S těma mladýma hráčkama jsem ani moc nepřišla do kontaktu. Maximálně na hřišti, ale když jsme jeli v autobuse nebo když se někam šlo, tak většinou ty mladý nešly. Bylo těžký s nima navázat nějakou kontakt ani na soustředění nebo... Myslím si, že ty mladší hráčky respektovaly ty starší, že tam nebyly nějaký problémy. Nevím, co se šušovalo za zády, to nevím, protože to se k nám těžko mohlo donést, nebylo od koho. Určitě se jim to třeba nelíbilo to, že jsme se jako hodně bavily s trenérem Kryštofem...to asi podle mě. Nevím, jestli to byla závist nebo co to bylo nebo jestli si myslely, že to tak třeba nemá být. Nevím, těžko říct... ale nikdo si nedovolil nic říct proti nám, cokoli. Prostě bylo ticho a udělaly to, co měly.*“ (Bára, 25) Z výpovědí hráček i dalších informátorů, mezi nimiž jsem výzkum prováděla, tedy vyplývá skutečnost, že kolektiv hráček a-týmu se od kolektivu hráček juniorky navzájem viditelně odděloval. Přestože některé hráčky juniorky se i v ženských zápasech prosazovaly a stávaly se na hřišti platnými hráčkami a-týmu.

V rámci a-týmu se ukázala podstatnou, ještě jedna důležitá skutečnost, která do jisté míry určovala vztah celého kolektivu hráček k trenérovi Kryštofovi. „*Jak víš, tak jsme měli takovej, já nevím, asi pět lidí, s kterýma jsem se hodně bavila.*“ (Bára, 25) Tato naznačená skupinka hráček utvořená kolem kapitánky týmu Báry, udržovala s trenérem Kryštofem evidentně již na první pohled kamarádštější vztah, než měl trenér se zbylými hráčkami a-týmu. Většina těchto hráček, která měla s trenérem Kryštofem bližší vztah, zároveň také figurovala v ose a-týmu a patřila k jeho klíčovým hráčkám. „...*Většina těchto holek, které měly kamarádský vztah k trenérovi, figurovala v ose týmu.*“ (Brigita, 21) Tento specifický bližší vztah registrovali naprosto všichni členové a-týmu, uvědomovaly si ho i samotné hráčky, kterých se tento osobnější vztah bezprostředně dotýkal, registrovali ho i ostatní trenéři a vedení klubu nevyjímaje, jak vyplývá ze shromážděných dat. „*A vznikla tam i taková ta tzv. kamarádská vazba. Ale to nelze aplikovat potom na všechny (hráčky, pozn. aut.)... Protože někomu se nějaký holčině se může zdát, že se jí nevěnuje tolik jako ty druhý a vznikají tam i takový ty pomluvy.*“ (Marek, 28) „*Trenér Kryštof měl kamarádský vztah k hráčkám osy. Bylo to o hodně uvolněnější... Stýkali se třeba i mimo fotbal. Tím pádem, kdyby to byl člověk, kterej není tímhle absolutně ovlivněn a dokáže fungovat se všema lidma (hráčkami, pozn. aut.) jakoby na stejný úrovni, tak by to bylo úplně jiné. Příklad... kdyby ten trenér si se všema hráčkami třeba vykal, on jim klidně může tykat, ale ony mu všechny budou vykat, i když ho znají dýl než já, tak to беру už jako první krok toho, že se jakoby všichni můžou chovat stejně. Ale zase je to o tom, jak on si to nastaví. Pokud on chce, aby mu všechny hráčky tykaly, dobře, ale už to je pro mě signál... už ten člověk pro mě tu autoritu trochu ztrácí... Nebo je to pro mě lehčí, si něco nastavit v sobě, sama v sobě jako pro sebe... nějaký hranice a tak. A právě tohle to on tam měl s různýma lidma různě... i když jsme mu všechny tykaly, tak s určitým počtem hráček se bavil víc a už se to potom samozřejmě přeneso i na ty tréninky nebo zápasy... to jak s ním mluví i to jak on s nima mluví.*“ (Dorotka, 25)

Tento vysloveně kamarádský vztah trenéra Kryštofa s některými hráčkami mu otevřel cestu v komunikaci s celým kolektivem a-týmu, který ho vnímal jako komunikativního trenéra se zájmem o dění v rámci kolektivu i v rámci života jednotlivých hráček. Tento uvolněný kamarádský vztah měl však i svoji stinnou stránku, protože zbytek kolektivu s výjimkou hráček osy tento jeho bližší vztah jen s někým vztahoval na sebe a považoval od něj za nekorektní nerovné jednání. „*Vadilo mi na něm snad jen to, že na tréninku člověk viděl, jaký má vztah s některými hráčkami... strašně kamarádský vztah. Někdy jsem měla pocit, že kdyby ty hráčky něco řekly, tak to bude podle nich a ne, jak by řekl trenér... Mně to vadilo na*

něm, že nedokáže ten fotbalový život oddělovat od toho svého soukromého života. Že prostě když jsme na fotbale, tak mně je jedno, ať si klidně tykají, ale ať dokáže, že na tom fotbale, co poví, tak to tak bude... Nezlobila jsme se na ty hráčky...ony za to asi nemohly... Na zápase asi ne, myslím, že na zápase to ale takhle nebylo.“ (Brigita, 21) Tento řekněme zaujatý přístup trenéra vůči některým hráčkám de facto podporoval malou konkurenci panující v rámci a-týmu. Některé hráčky si díky tomu byly až příliš jisté svým neochvějným místem v základní sestavě, zatímco jiné tento pocit jistoty pevného místa v sestavě mohly jen stěží zažít.

Trenér Kryštof nejprve působil půl roku jako trenér juniorky, než zaujal funkci hlavního trenéra v a-týmu, ve které působil od roku 2006 do roku 2009. *„Vím, že ho přitáhl Hubert, přitáhl ho na turnaj, když jsme tam hráli v létě, ať se jde podívat. Nevím, jestli chtěl hned ho dát jakoby trenéra. Začal přece u juniorek. Ale pak Hubert viděl, že mu Kryštof šlape na paty, tak chtěl podle mě, aby šel trénovat první ligu a natloukl si. Podle mě tohle měl Hubert v záměru. Ale ono se tak nestalo.. Trenér Kryštof byl v situaci docela těžké, hodně těžké... byli jsme hodně mladej kolektiv, já byla prakticky nejstarší v nějakých třidvaceti. No, ale myslím si, že to zvládl hodně dobře. A nevím... myslím, že tady byl nejlepší trenér, co tady mohl být. Sice mu trvalo asi rok, než přišel na to, jakej ženskej fotbal je. Prostě jak trénoval chlapy, tak měl zajetý úplně něco jinýho. Tak jsem se mu snažila vtoukat do hlavy a on to furt nemohl pochopit, že v žákách kluk umí udělat kličku, ví, kde se má pohybovat, ví prostě strašně moc věcí a ženská tohle neudělá. Na ženskou musíš furt mluvit.“ (Bára, 25) Příchod tohoto trenéra do a-týmu znamenal nastolení nového způsobu spolupráce s kolektivem svěřených hráček. *„Nastartoval tam minimálně takovou novou linii... Udělal změnu...byl takovej lidštější z mého pohledu, že se zajímal o ty hráčky, trávil s nima spoustu času, dával jim spoustu takových motivačních prvků.“ (Marek, 28) Trenér Kryštof přinesl do vztahu s kolektivem nový prvek, lidštější přístup a upřímný zájem o fotbalové i osobní problémy hráček, čímž si je postupně získal na svoji stranu. Uvedené přednosti trenéra Kryštofa hráčkami a-týmu naznačovaly, že se ženskému způsobu komunikace velmi přizpůsobil a dokázal ji náležitě využít ve prospěch ženského kolektivu. *„Myslím si, že i ty holky neměly problém za ním přijít a říct mu: já mám tady ten problém, potřebuju tohle a tohle... I já jsem za ním šla... řekla jsem mu, co mám na srdci (rozehrát se v druhé lize po zranění, pozn. aut.) a on souhlasil, že pokud to mám takhle, že není žádný problém a že je rád, že jsem za ním přišla a normálně mu to otevřeně řekla.“ (Zoe, 22) *„No, působil na mě dobře... Vyhovovalo mně to. Líbilo se mi na něm, že když viděl, že se mi nedaří, tak mě posadil na střídačku a mně to prostě pomohlo. Když mě pak nechal hrát, ale třeba jen dvacet minut, tak jsem byla****

samozřejmě našťvaná, že nehraju jako každý, ale prostě mi to pomohlo i těch dvacet minut a další zápas už mi to opět šlo a hrála jsem už od začátku... Když viděl například, že jsem na tom jednu dobu nebyla dobře psychicky, tak se snažil, ptal se, co mi je a zajímal se o to, co se děje v týmu.“ (Brigita, 21) Přestože s některými hráčkami kolem osy týmu se trenér Kryštof bavil příliš kamarádsky, našly se i jiné hráčky, které od něj zpětnou vazbu očekávaly, ale ničeho podobného se jim nedostalo. „I když byl podle mě ten trenér hodně komunikativní, tak i přesto mi tam strašně moc chyběla nějaká individuální komunikace jenom se mnou. Aby mi prostě k tomu řekl, jak to bude, nebude, jak si to představuje, nepředstavuje, co ode mě čeká, nečeká. Bylo to třeba za půl roku jednou, dvakrát, což je pro mě strašně málo. Ale chápu, že někomu to třeba stačí.“ (Dorotka, 25) Tento praktikovaný bližší přístup trenéra k hráčkám a týmu se brzy odrazil i na hřišti. Trenér Kryštof měl snahu poznávat své svěřenkyně a postupem času dokázal většinu z nich správným způsobem motivovat. „Myslím si, že hodně lidí z něj mělo respekt a dokázal ten tým vyhecovat, což je taky hodně moc potřeba u ženskéj, aby se heclly, aby je ten fotbal bavil a aby měly chuť vyhrávat.“ (Bára, 25) „Kryštof je takovej impulzivní trenér a prostě dokázal vždycky vyždímat z holek úplně všechno, co v nich bylo... i když někdo nemohl, tak prostě na tom hřišti jezdil... Vždycky dokázal ten tým vyburcovat tak, aby se vyhrávalo, i když se nevyhrávalo, tak prostě aby všichni aspoň jezdili a odmakali to... Právě z lavičky bylo strašně vidět, jak tomu týmu jakoby pomáhá... když jsem tam seděla a když jsem viděla, jak tam holky burcuje.“ (Zoe, 22) Neznamenal to však, že by neměl přirozený respekt a autoritu u hráček. „Myslím, že pro mě byl autoritou.“ (Brigita, 21) „Myslím si, že trenér byl pro hráčky maximální autoritou. I co se týká mě, i když jsem se s ním jakoby i osobně docela dost bavila, tak pro mě jeho slovo něco znamenalo. Když na mě zařval na hřišti nebo když mi něco řekl, udělej to takhle, tak se prostě o to ten člověk snažil. Což pro mě bylo strašně důležitý mít takovouhle autoritu.“ (Bára, 25) „Ze začátku určitě byl pro mě autoritou, než jsem ho nějakým způsobem blíž poznala. Líbilo se mi, že dokáže hráčky nějakým způsobem namotivovat i na blbým tréninku, když to tak řeknu... prostě dokáže vyhecovat k něčemu jakýmkoli způsobem jenom, jenom aby to nebylo odfláknutý. To se mi hrozně moc líbilo. Ale zas to bylo ovlivněný tím, jestli se mu chce nebo nechce. To bylo vždycky hrozně znát podle mě.“ (Dorotka, 25)

Trenér Kryštof v roli trenéra a-týmu působil sám, vše si dělal sám, od zajišťování a domlouvání organizačních věcí až po samotné vedení tréninků a zápasů na hřišti. Fakt, že k sobě neměl dalšího člověka, který by mu pomohl, se často podepisovala právě na úrovni tréninků. „S tréninkama jsem byla spokojená. Ale zase někdy mi vadilo, že... prostě jsem měla

pocit, že děláme stále to samé.“ (Brigita, 21) „Přišlo mi, že to bylo takový nahoru dolů. Byla doba, kdy jsem čekala, že ty tréninky budou daleko lepší, propracovanější a pak byla doba, kdy jsem byla spokojená, kdy se mi zdálo, že je to dobré... ale bylo to asi hodně ovlivněný tým, jak byl trenér zrovna naladěný... kdy se mu zrovna chtělo... všechno si připravoval sám. Nerozřázoval to mezi víc lidí, takže když jemu se moc nechtělo, tak tím pádem nebyl někdo, kdo by mu s tím pomohl... aby zase načerpal síly a měl do toho opět chuť. Všechno to táhnul sám.“ (Dorotka, 25) „Měl k sobě Jáchyma, kterej udělal to, co bylo potřeba, zařídil spoustu věcí, ale co se týká trénování, tak to mu nedokázal pomoci.“ (Bára, 25) Skutečnost, že byl na zajišťování chodu a-týmu sám, ještě umocňoval nedobrý vztah s vedením klubu, především s předsedou klubu Hubertem. Na druhou stranu však právě díky tomu, že a-tým vedl sám, dokázal veškeré vznikající napětí mezi a-týmem a vedením klubu, které a-tým v tu dobu příliš nepodporovalo, vztahovat na sebe a uchránit tak hráčky a-týmu od psychického tlaku. Trenér Kryštof se snažil udržet problémy vedení mimo dosah hráček. Dal tak hráčkám a-týmu možnost plně se zabírat pouze předváděnou fotbalovou hrou. „Tak s vedením jenom, co jsem slyšela od něj a co bylo i tak trošku vidět, on to hlavně hodně schovával, málo se o tom bavil, snažil se to hlavně nést sám na sobě a nechtěl to přenášet na nás... Abych řekla pravdu, já si myslím, že jsme to ani moc neřešily (napětí vedení-trenér Kryštof zastupující a-tým, pozn. aut.) jako hráčky... Nenechával zodpovědnost na ty nejstarší hráčky, třeba se na něco zeptal, ale spíš to řešil jako hodně sám... Ale určitě některý věci by měl říct všem... je to takhle a takhle a podle mě by nás to ještě víc semklo v tom směru, že bychom se na tom hřišti ještě víc snažili... ho podržet. Takhle, že to dusil sám v sobě, tak jsme byli zase na jednu stranu psychicky v pohodě... kdyby nám to třeba řekl a řekl by jistě, tak pojdte mě podržet, tak by na nás byla deka třeba a nešlo by nám to.“ (Bára, 25)

Bližším lidštějším přístupem k hráčkám i zájmem o jejich problémy si trenér Kryštof získal kolektiv a-týmu na svoji stranu. Tyto hráčky za svým trenérem stály, znamenal pro své svěřenkyně autoritu a hráčky jeho rozhodnutí respektovaly. S většinou hráček z osy týmu však navázal ještě bližší osobní pouto, vytvořil si k nim kamarádský vztah, který mu pravděpodobně umožnil poznat a pochopit celý kolektiv hráček i přiblížit každou jednotlivou hráčku očima jejích spoluhráček. Tento osobní vztah měl pro celý kolektiv a-týmu ještě druhou stranu, negativní dopad na celý kolektiv, neboť se ke všem hráčkám nedokázal chovat na stejné úrovni a všechny toto jeho rozlišování vnímaly. Hráčky, které se s ním bavily nejvíce, toto rozlišování vnímaly s vědomím, že to ony jsou tahouny a-týmu a proto se s nimi trenér baví více. Neuvědomovaly si, že tento jejich vztah přerostl do osobní roviny, která pro

zbytek hráček mohla být nepříjemná a mohla být také právem považována za nefér jednání, neboť se pohybujeme stále na fotbale, kde by se trenér měl chovat ke všem stejným způsobem a nezatahovat do tohoto prostředí své osobní vztahy.

Kolektiv hráček trenéra Kryštofa v zásadě uznával, nejen protože působil ve funkci hlavního trenéra, která v hierarchii mocenských pozic pozorovaného kolektivu a-týmu stojí nejvýše a vkládá tedy do rukou trenéra rozhodovací moc nad hráčkami. Hráčky tohoto trenéra respektovaly a uznávaly také proto, že je dokázal přesvědčit svým zájmem, motivováním a představoval pro hráčky autoritu, osobnost, které se dobrovolně podřídily a respektovaly její rozhodnutí. Tento vztah mezi hráčkou a-týmu a trenér Kryštof se zakládal na vzájemné důvěře a očekávání naplnění této vkládané důvěry.

Obměna hráček pozorovaného a-týmu

Kolektiv a-týmu ženského fotbalového klubu, prošel na konci sezóny 2008/2009 rozsáhlou obměnou hráček. A-tým opustily dvě klíčové hráčky osy týmu, když odešly za lepší fotbalovou kariérou do jiného prvoligového ženského fotbalového klubu. Další hráčkou z osy a-týmu, která přerušila z osobních důvodů své působení aktivní fotbalové dráhy, jsem byla já. Těmito rozhodnutími se de facto osa dřívějšího kolektivu a-týmu rozpadla.

Rozpad osy dřívějšího kolektivu a-týmu v podstatě znamenal rozklad daných mocenských pozic v rámci kolektivu, narušení panujících mocenských vztahů mezi hráčkami a rozložení mocenské struktury kolektivu a-týmu, který dával prostor a možnost pro její nové uspořádání a přerozdělení. Očividným důkazem přerozdělení mocenských pozic je zvolení nové hráčky do role kapitánky nově se utvářejícího kolektivu a-týmu. Rozhodnutí některých klíčových hráček opustit a-tým měla zásadní dopad i na rozhodování dosavadního trenéra Kryštofa odstoupit ze své funkce a rovněž skončit spolupráci s tímto týmem i celým klubem. „Podle mě to byla chyba těch dvou hráček, co odešly. A chápu na jednu stranu, ale i ne, protože se dá dojíždět do školy a hrát tady... Nevím podle mě to měly třeba ještě rok vydržet. No myslím, že trenér Kryštof by tady zůstal, co jsme se o tom bavili... má to určitě závislost (kamarádský vztah některých hráček s trenérem, pozn. aut.), co se týká třeba i mé chuti k fotbalu.“ (Bára, 25) Tato řekněme řetězová reakce několik spolu bezprostředně souvisejících rozhodnutí dosvědčuje silnou propojenost nejen spoluhráček v rámci kolektivu, ale stejně tak i vůči trenérovi. Obměna dřívějšího kolektivu znamenala pro některé hráčky, především ty, které stály v čele dřívějšího kolektivu a-týmu, určitou ztrátu a řekněme demotivaci hrát fotbal dál. „Co se ve mně dělo? Hodně zajímavý myšlenky, jestli hrát, nehrát. Spíš se to přiklápělo

k tomu nehrát, protože jsem už neměla žádnou motivaci, co se týká fotbalu. Že se mi prostě do toho nechtělo. Pro mě to byla hrozná ztráta, jak co se týká trenéra tak prostě těch lidí který ke mně byli v tu dobu nejbliže.“ (Bára, 25) Pro ostatní hráčky, které v dřívějším kolektivu nefigurovaly mezi jednoznačnými tahouny, však tato obměna znamenala spíše novou příležitost prosadit se a zaujmout v kolektivu nové pozice a role. „Věděla jsem, že to bude hrozně těžké a bude se tvořit úplně nový tým, pokud se ty hráčky nevrátí nebo se to nějakým způsobem nezmění... Brala jsme to že to bude výzva pro všechny, pro ty hráčky, který by třeba měly dostat šanci, kterou předtím nemohly dostat. A zároveň výzva i pro trenéry, pro ty lidi, co se kolem toho starají, protože musejí i oni na to nějak reagovat, že ty hráčky teda odešly... Já jsem to brala, že pro mě dobře, že začínám jakoby od znova, od začátku.“ (Dorotka, 25) Zároveň však tato obměna představovala výzvu i pro starší hráčky, které se rozhodly zůstat a musely tedy obhájit svoji dřívější pozici. Obměna složení kolektivu, který a-tým prodělal během letní fotbalové přípravy roku 2009 lze tedy interpretovat jako odchod zkušeností znamenající pro nově se utvářející kolektiv hráček a-týmu příchod dravého, méně zkušeného mládí, ale zároveň velkou výzvu, jak pro jednotlivé hráčky a jejich možnost se prosadit, tak pro celý kolektiv i nového trenéra.

Nové složení kolektivu a-týmu

Nově se formující kolektiv hráček a-týmu se během letní přípravy na novou sezónu 2009/2010 vydatně doplnil mladými hráčkami z řad juniorky, čímž nový kolektiv a-týmu znatelně omládl. Obměna hráček přinesla nové příležitosti prosadit se v ženském fotbale a stát se součástí nově se vytvářejícího a-týmu. „*Důvodem proč hrají juniorky je asi málo hráček no, zkušenějších... Je to volba trenéra, že hrajou, že jim věří... tak já si myslím, že je to dobře, že tam jsou... nevím, jestli je dobře tam, kde hrajou... já si představuju na některých postech zkušenější hráčky třeba... ale tak to není na nás.*“ (Dorotka, 25) V tomto nově složeném mladším kolektivu spousta hráček teprve získávala své první prvoligové zkušenosti. Pro juniorky, které dostávaly tyto příležitosti hrát za a-tým, to však bylo velmi náročné. „*... máme hodně mladejch hráček ted'ka, který sbírají vlastně zkušenosti teprve. Hrají potom druhý zápas za juniorku... mají v hlavě, že za půl hodiny jdou hrát druhý zápas... Protože když těch holek je tam prostě třeba pět v základní sestavě... je to znát...kdyby tam byla jedna, tak se to třeba ztratí, když se na to nebude úplně koncentrovat, ale takhle...*“ (Dorotka, 25) Tato zkušenost a nevyhranost mladších hráček, z nichž se však některé záhy staly nedílnou součástí kolektivu a-týmu, neboť žádných dalších hráček nebylo nazbyt, se projevovala také na hřišti. „*Z mladých hráček přímo na hřišti při zápase vyzařoval převážně rezignovaný přístup, jakoby*

vůbec nechtěly hrát, jakoby neměly žádné odhodlání a chuť hrát a celkově některé působily velmi odevzdaným dojmem. (terénní deník) „... taky mě mrzí, že na těch holkách je fakt vidět taková ta odevzdanost... A tak to je asi vždycky, když se tolik nedaří, tak je ta chuť třeba menší a pak jde právě o to, jestli ten tým někdo vyburcuje, trošku tu deku zvedne. A pak stačí jeden blbej gól a úplně se to otočí. Zvlášť u těch mladejch hráček si myslím.“ (Dorotka, 25)

Pozice hráček, které v týmu zůstaly z dřívějšího kolektivu, dostaly také patričních změn. Nově se utvářela mocenská struktura kolektivu a hledaly se nové tváře, které dokážou převzít otěže nového kolektivu a udávat mu správný směr. Až postupem času z kolektivu a-týmu vykrytalizovaly hráčky, které bylo možné zařadit do nové osy a-týmu, avšak jejich pozice v rámci kolektivu jako celku nebyla v žádném případě tak jednoznačná a neochvějná jako pozice osy týmu v dřívějším kolektivu hráček. V této roli osy týmu se však většina z nich ocitla poprvé a každá nová zkušenost vyžaduje určitý čas a prostor pro náležité vypořádání se s novou rolí. Zaujetí nové vůdčí pozice v rámci kolektivu a-týmu si některé hráčky ani plně neuvědomovaly a nepřipouštěly. *„Tak asi ano, určitě nějaká osa je...ale těžko se mi to určuje...Myslím si, že ty lidi s tím teď nechtějí nic dělat. Nedokážu to odhadnout. Nevyznám se v nich, protože teďka ty lidi, co tam jsou v tý ose, tak si myslí, že třeba do tý doby takhle nebyli, takže i pro ně je to vlastně nové a třeba ani netuší, že to má pro ty další lidi kolem nich takovou váhu...Jenomže od toho, si myslím, že je tam trochu i ten trenér, aby tomu trošku pomohl...aby dal najevo (hráčkám osy, pozn. aut.), že jsou tam, kde jsou a že by měly nějakým způsobem fungovat. Protože ty lidi, ten zbytek se řídí podle nich...to si myslím, že určitě teďka nefungovalo.“ (Dorotka, 25)*

Ani nová kapitánka a-týmu podle většiny hráček neoplývala všemi kvalitami, které by hráčka osy týmu měla podle představ spoluhráček splňovat. Kapitánka dokázala burcovat nový kolektiv a-týmu na hřišti, ale mimo hřiště se již příkladným způsobem nechovala. Volba této kapitánky se nezakládala na jejím symbolickém kapitálu osobnosti, ale pouze na jejich herních kvalitách. *„Ta hráčka pro mě určitě nesplňuje ty kritéria (fotbalově na výši, osobnost, komunikace, pozn. aut.) a je to strašně znát, protože tam prostě ten člověk není, který by na sebe vzal nějakou odpovědnost. Nebo když se nedaří, tak aby prostě povzbudil tak, jak má, víc na ty holky mluvil, vzal trošku tu zodpovědnost na sebe... Některé hráčky uznávám jako opory týmu. Některé po fotbalové stránce, některé ne... V současném kádru horko těžko najdu někoho, kdo by mohl být tahounem...asi nesplňuje ta hráčka úplně všechny představy, co bych měla...že třeba fotbalově jo, ale nejde prostě jenom posuzovat fotbal...Musím posuzovat i to, jak komunikuje, osobnost...prostě, že ta hráčka na to nemá hlavu.“ (Dorotka, 25)* Na základě

mého výzkumu lze tedy konstatovat, že novému kolektivu a-týmu chyběl člověk, který by na sebe vzal odpovědnost za tým jako celek. Díky tomu se proto v současném novém kolektivu o rozhodující slovo dělily hráčky starší s fotbalovými zkušenostmi. „*Já bych řekla, že to hlavní slovo je tak jako rozmělněný spíš mezi víc hráček. Nedokážu teď asi říct úplně jednoho člověka, který tam má hlavní slovo...tak asi jiný starší hráčky nebo aspoň nemusejí být třeba starší věkem, ale služebně starší.*“ (Dorotka, 25) Nepřítomnost vůdčích osobností v novém kolektivu a-týmu nebo jejich postupné dorůstání do těchto rozhodujících mocenských pozic v rámci kolektivu, se však negativním způsobem odráželo neúspěchem na fotbalovém hřišti. „*...A podporu momentálně vnímám minimální od hráček i od trenéra... Já to tak asi necítím, že bychom táhli za jeden provaz, ale jiné hráčky si myslím, že odpoví jinak...nevím. Je to můj názor, třeba ne. Já si to představuju jinak, táhnout za jeden provaz.*“ (Dorotka, 25) Absence skutečných lídrů, připravených přijmout odpovědnost do svých rukou, zároveň umocňovala nezkušenost mladších hráček z řad juniorky. Na nepřiliš úspěšném předváděném výkonu na hřišti novým kolektivem a-týmu se také podepsal poměrně malý počet hráček a-týmu, který by bez doplnění z řad juniorky nemohl fungovat ani obstát v první lize žen. „*Myslím si, že teď není znát konkurence v týmu...protože nás je teďka celkově docela málo...máme to teďka dost doplněný o ty juniorky.*“ (Dorotka, 25) Z výpovědí většiny hráček i ostatních informátorů lze tedy učinit závěr, že tento nově utvořený mladý kolektiv v sobě dokázal mnohem více přiblížit a propojit dříve oddělené kolektivy a-týmu a juniorky. Pro hráčky juniorky to znamenalo příležitost mnohem snazší cesty k prosazení se v a-týmu, než tomu bylo v dřívějším kolektivu. „*Před těma dvěma a třemi lety si myslím, že ten vztah ženy-juniorky nebyl takový...teď je ten vztah lepší. Teď se nedělá rozdíl, že ta je z juniorky a ta je z žen...tím pádem to je i na tom hřišti lepší a možná i snazší pro ty juniorky.*“ (Brigita, 21) Na druhou stranu se mladé hráčky juniorky ke svým starším a zkušenějším hráčkám nechovaly s takovým respektem a uznáním, jako k hráčkám osy dřívějšího kolektivu za trenéra Kryštofa. Tato skutečnost jenom dokládá, že se v novém kolektivu výrazné mocenské pozice hráček založené na důvěře, uznání a respektu svých spoluhráček teprve postupně utvářely. „*...Ty mladý teď se prostě nafouknou, myslí si o sobě bůhví co...což by měl zkrotit ten trenér.*“ (Bára, 25) Přílišná sebejistota, nedotknutelný a namyšlený dojem, kterým některé mladé hráčky na hřišti působily během prováděného zúčastněného pozorování, vyvolával u starších hráček rozčarování. Neexistovala tedy v rámci a-týmu patřičná autorita, která by toto nezkušené a dravé mládí usměrňovala a to ani v roli trenéra. Nejviditelnějšími příklady těchto mladých problematických hráček nového kolektivu představovala dcera nového trenéra a dcera nového asistenta a-týmu, které zaujímaly v novém kolektivu velmi složitou pozici.

Otcové-trenéři upřednostňovali své dcery před ostatními hráčkami i přes jejich zjevný odpor a nezájem hrát za a-tým. Tento naznačený problematický vztah mezi otcem-trenérem a dcerou-hráčkou se opět promítl do chování i sebevědomí těchto hráček, které i přes svůj talent působily na hřišti odevzdaným dojmem. „*Myslím si, že tady ten hlavní trenér svoji dceru protěžuje...i když ona za a-tým hrát nechce, ale on ji tam prostě dává...Já neobviňuju tu hráčku, já obviňuju toho otce...Když vidím na té hráčce, že se jí moc nechce jít do toho zápasu.*“ (Brigita, 21)

Popisovanou obměnu hráčského kádru a-týmu provázela ještě jedna velmi podstatná změna z mocenského hlediska. Do čela nově obměněného kolektivu hráček se postavil nový trenér Bartoloměj (léto 2009), který zastával již předtím půl roku zpátky pozici asistenta hlavního trenéra Kryštofa. Po dobrovolném odchodu trenéra Kryštofa za lepší nabídkou zvolil výkonný výbor a posléze dosadil do této pozice nového trenéra Bartoloměje. Do této pro něj nové mocenské pozice však nenastupoval s čistým štítem, ale nesl si sebou již negativní nálepkou z působení asistenta u dřívějšího kolektivu a-týmu, především z pohledu starších hráček působících i v kolektivu nově obměněném. „*Od začátku měl tu pozici vlastně danou... protože ty holky, co v té době hrály, tak určitě měly dobrou vztah s tím hlavním trenérem Kryštofem, takže když viděly, že ta spolupráce (trenér Kryštof a dosazení asistenti Bartoloměj a Erik, pozn. aut.) nefunguje, tak to nemohlo dělat dobrotu.*“ (Dorotka, 25) „*Hele, já zas nevím jak ty mladší, ale my starší jsme to moc nebraly. Byly jsme zvyklý na trenéra Kryštofa, na jeho tréninky, který nás dá se říct bavily... Což když on přišel s něčím jiným, jak vezmu Bartoloměje tak i Erika (dosazení asistenti do a-týmu vedením, pozn. aut.)... prostě nám něco narušili a nám se to prostě nelíbilo. Což byl velký problém... Myslím si, že jsme je spíš nevzali, než vzali... oni se ani nechovali moc hezky.*“ (Bára, 25) „*Myslím si, že od začátku neměl moc důvěru a nedokázal si ji získat tím spíš, když pak byl zvolen jako hlavní trenér... důvěru od hráček myslím.*“ (Dorotka, 25) Tato nedůvěra některých hráček, kterou si získal v roli asistenta, se přenesla i do nově vznikajícího kolektivu a-týmu a do jisté míry ovlivňovala přístup hráček k jeho osobě. Hráčky nového kolektivu a-týmu byly ochotné dát mu šanci a nezanevřít na něj a priori. Nový kolektiv hráček cítil svoji novou příležitost a změna trenéra vyvolala očekávání nového impulzu a motivace. Pravý opak se stal pravdou. Sám svým přístupem si trenér Bartoloměj tuto možnost velmi rychle uzavřel. „*Myslím si, že nikdo svůj názor na něj nezměnil. Některé hráčky si myslím, že byly ochotné mu dát šanci. Když budu mluvit za sebe, tak já určitě ano... Třeba se bude snažit a budou dobrý tréninky, holky to uvidí, že to má nějakou hlavu a patu a že je to dobrý a uvěří tomu, že díky tomu*

uděláme lepší výsledky. Ale myslím si, že od začátku se mu tohle to nepovedlo, tréninky nebyly tak, jak jsme si je představovaly a také jsme mu to i říkaly a on to podle mě ví doted, že nejsme spokojený, ale nedokáže s tím nic udělat. Určitě se i snažil nějakým způsobem komunikovat, ale nedařilo se mu to. I když bych řekla, že se i ty hráčky snažily... nějakou cestu třeba najít trošku aspoň už kvůli fotbalu, když ne kvůli sobě. On to ale prostě neumí. Takže si myslím, že tohle je prostě špatně... ta komunikace tam je strašně důležitá. “ (Dorotka, 25) „Ten chtěl nastoupit na tu linii předešlého trenéra, ale nepovedlo se mu to... Tenhle trenér se s nima nedokázal tak sžít, neudržel si ani odstup, ani nedával nějaký motivační prvky. Snažil se to vést tvrdou rukou, což taky nevedlo k úspěchu... “ (Marek, 28) Ve srovnání s předchozím trenérem Kryštofem si nedokázal vytvořit takovou cestu k hráčkám. Což na jedné straně způsobovala skutečnost, že vážla komunikace mezi ním jako trenérem a kolektivem hráček, s kterými rozhodně nejednal jako s rovnocennými dospělými partnery. Hráčky, které za ním přicházely s problémy, se setkávaly s nezájmem z jeho strany cokoli řešit. Problémy převáděl na špatné vtipy, ale nepochopením ze strany hráček si je de facto tímto způsobem spíše přivolával. „No tak určitě s náma nemá takový vztah jako ten bývalý trenér. A u nového trenéra mám prostě pocit, že něco řekne... dejme tomu, že můžeme říct svůj názor... ale když ho chceme říct, tak ho možná vyslechne, ale jak se říká, jedním uchem tam a druhým ven.“ (Brigita, 21) „Problém je napsat zprávu (kdy je trénink, pozn. aut.) a výmluva trenéra zněla tak, že rozesílal esemsky a k písmenu R asi nedošel... Tak to mi přišlo teda absurdní úplně neskutečně, že mi tohle může vůbec někdo říct... Ty problémy, co se komu nelíbilo, kdokoli za ním přišel, že má s něčím problém, tak on to převedl vždycky do takový situace, aby se tomu mohl zasmát... aby nebyl problém a nic se nemuselo řešit.“ (Zoe, 22) Tímto svým do jisté míry arogantním samolibým přístupem doprovázeným nespolehlivostí si uzavřel cestu k hráčkám a týmu. Díky svému přístupu a chování k většině hráček nevzbuzoval žádný respekt ani nepředstavoval autoritu, což navíc ještě umocňovala kvalita jeho tréninků, která zdaleka nedosahovala úroveň, na kterou byly hráčky a týmu zvyklé za předchozího hlavního trenéra. „Nezískal si respekt u hráček... Takže momentálně také nejsem moc spokojená s tím trenérem... Myslím si, že takto to vnímají i ostatní holky. Myslím si, že i díky chování a když jsme měli trénink, tak holky ten trénink nebavil. Neuměl trénink udělat tak, aby nás bavil. “ (Brigita, 21) „Co se týče mě, tak pro mě to nebyl jakoby vyloženě trenér. Byl tam ve funkci trenéra nade mnou, ale jako já osobně jsem ho jako trenéra nevnímala... prostě pro mě je to učitel... Neuměl zaujmout ten kolektiv nějak, aby ho prostě všichni poslouchali. Vždycky se našel někdo, kdo ho neposlouchal a on ho neuměl potrestat... Nepřišlo mi od někoho úplně, že by ho fakt bral jako třeba Kryštofa... já jsem ho jako autoritu

trenéra taky nebrala, protože tyhle jeho vtípky, odpovědi na vše... sice jsme si řekli, že když budeme mít problém, můžeme za ním přijít, ale když jsme za ním přišli s problémem, dostali jsme takovouhle odpověď... člověk pak ani neměl chuť za ním jít... problémy pak už jsme řešily jen mezi sebou v kabině... za ním už se pomalu ani nechodilo... tak nějak si uzavřel cestu sám... tímhle tím chováním. “ (Zoe, 22)

Názorným příkladem radikální reakce, kterou tento přístup trenéra Bartoloměje vyvolal u bývalé kapitánky, jen dosvědčuje, že tento trenér zdaleka nedosahoval kvalit předešlého trenéra Kryštofa ani po fotbalové stránce ani po stránce osobnostní, nedisponoval žádným symbolickým kapitálem, který by mu zajistil respekt a uznání hráček a svoji moc nad kolektivem a-týmu uplatňoval pouze díky své funkci a mocenské pozici v rámci hierarchie mocenské struktury klubu. „*Nelíbilo se mi to, že on přišel a měl za zády čtyři lidi, což když přišel Kryštof tak mu nedali nikoho. To už byla první věc, co se mi fakt hodně nelíbila, že najednou to jde, aby mu šel někdo pomoci. Myslím si, že ten člověk, co byl hlavní trenér, fotbalu vůbec nerozumí, ale vůbec. Že je hodně znát, že je učitel, takže má povely spíš učitelský. Nedokáže tým vyhecovat. Nedokáže sestavit sestavu. Nedokáže prostě vůbec nic. Spoléhá na zkušený hráčky, že to nějak dotáhnou. A to prostě takhle nejde. Myslel si podle mě, že to půjde samo, což se hodně spletl. Asi kdyby tam byl jiný trenér, tak by to bylo o něčem jiným... Ale bude mi 26, hraju to fakt dlouho, abych poslouchala to, co padalo z toho trenéra, to jsem neměla zapotřebí... To byl maximální impulz, proč jsem přestala hrát... jestli můžu ještě k tomu... On mi vzal na jednu stranu strašně moc... ten podzim mi prakticky znechutil fotbal, vzal mi maximální chuť k fotbalu.* “ (Bára, 25) Přestože s sebou trenér Bartoloměj přivedl čtyři asistenty, nedokázali společnými silami navázat komunikaci s kolektivem a-týmu, naopak vážla komunikace i mezi trenéry samotnými, což jen dokreslovalo neschopnost trenérů domluvit se na konkrétních věcech a spolupracovat navzájem ve prospěch a-týmu. „*... čím víc lidí se do toho začalo motat, tím větší v tom byl guláš... nedokázali se mezi sebou pořádně domluvit... takže nevázla komunikace jenom mezi nima a týmem, ale i mezi nima samotnými... Co se týče organizace... celý to jaro od počátku přípravy organizace úplně mizerná... hráčky jezdí na tréninky, přijedou a najednou trénink není a nikdo o tom neví... zajištění soustředění taky docela nepochopitelné... prostě jedeme někam, kde to nemá nikdo odzkoušený... kde na nás ubytování málem spadlo... Takový základní věci, který by měli chodit úplně normálně, který chodily i v tý druhý lize, tak tady celé jaro vůbec nefungovaly.* “ (Zoe, 22)

Tato nespokojenost hráček a vzrůstající nedůvěra ze strany vedení, které napjaté vztahy mezi staršími hráčkami kolektivu a trenérem Bartolomějem také zaregistrovalo, neboť se odrážely i na hřišti a zhoršujících se výsledcích a-týmu, vygradovala mocenským zásahem vedení do nastalé situace a odvoláním trenéra Bartoloměje z funkce hlavního trenéra a-týmu výkonným výborem.

Podle výpovědí hráček a-týmu lze kvality trenéra obecně spatřovat v osobnostních rysech trenéra, ve způsobu, jakým dokáže s kolektivem hráček jednat, komunikovat a vést ho správným směrem. Skutečnou trenérskou roli, tedy nadřazenou mocenskou pozici nad hráčkami a jejich uznání a respekt tohoto jeho postavení si nevybuduje ani bez prokázání své odbornosti ve smyslu fotbalového umění i myšlení a schopnosti předat je hráčkám samotným. Důležitou roli v hodnocení kvalit trenéra hráčkami a-týmu lze připsat i jeho minulosti a vlivu dřívějších mocenských vztahů a jejich uspořádání ve vztahu k jeho současné mocenské pozice trenéra a-týmu. Předěšlý trenér Kryštof dokázal se svěřeným kolektivem hráček a-týmu navázat úspěšnou spolupráci, vybudovat si mezi hráčkami vůdčí pozici, kterou respektovaly a které se zároveň podřizovaly. Naopak novému trenérovi Bartoloměji se nepodařilo nalézt s obměněným kolektivem hráček společnou řeč, jejich vzájemná komunikace a spolupráce vážla nejen na hřišti, ale i v kabině, kde si nedokázal získat respekt a uznání hráček ať už svým přístupem, prací s kolektivem či nepochopením nutného specifického přístupu k ženskému fotbalu jako takovému.

V čele dřívějšího kolektivu hráček a-týmu stála velmi silná a jednoznačně definovaná osa týmu složená z 5 zkušených hráček, kterou ostatní hráčky uznávaly a respektovaly. Mladší hráčky doplňující tento kolektiv a-týmu si od starších hráček držely viditelný odstup, respekt a žádnému rozhodnutí si nedovolily nahlas vzdorovat. Obměnou hráčského kolektivu zapříčiněnou odchodem tří klíčových postav osy dřívějšího a-týmu došlo k rozpadu osy týmu, k oslabení pozic zbylých hráček osy a samozřejmě k následnému přeobsazení mocenských pozic v kolektivu. Starší hráčky musely obhájit svoji dřívější pozici v týmu vůči nově nastupujícím juniorkám, jejichž pozice v nově se utvářejícím kolektivu a-týmu postupně rostla. Mladé hráčky juniorky obměnou hráčského kolektivu dostaly příležitost prosadit se v a-týmu a zaujmout v něm novou pozici. Postupem času vykristalizovala v obměněném kolektivu nová osa a-týmu, avšak tyto nově obsazené mocenské pozice hráček osy nepůsobily tak neochvějným a jednoznačným dojmem jako v dřívější ose kolektivu a-týmu. Novému kolektivu hráček chyběl někdo, kdo by vzal odpovědnost za celý tým na sebe. Obměněný kolektiv a-týmu v sobě ale na druhé straně dokázal propojit dříve oddělené

kolektivy a-týmu a juniorky, přestože mladé juniorky své starší a zkušenější spoluhráčky příliš nerespektovaly.

Změny v mocenské struktuře klubu

V tomto třetím „dějství“ příběhu zkoumaného ženského fotbalového klubu vztáhnou popisovanou problematiku fungování kolektivu hráček, rozložení mocenských pozic, podstatných mocenských vztahů v a-týmu a mocenskou pozici trenéra a-týmu do roviny vedení klubu a jeho mocenského působení a zasahování do dění v a-týmu. Jak se později ukázalo, odstartovala obměna hráček a-týmu i změna na trenérské pozici řadu následujících změn v mocenské struktuře klubu zachycených schematicky na přiložené časové ose (viz. příloha č. 2). Na následujících řádcích se tedy pokusím o jejich interpretaci s využitím především mentální mapy mocenské struktury klubu vytvořené mojí hlavní informátorkou a časové osy změn v mocenské struktuře klubu (viz. příloha č. 3).

Mocenské pozice vedení klubu

Na úvod pokládám za důležité vysvětlit, co konkrétně mám ve své práci na mysli pod označením vedení klubu. Počátek mého výzkumného záměru lze datovat od června roku 2008, kdy bylo vedením klubu na valné hromadě pověřeno sedm členů tzv. výkonného výboru. Výkonný výbor je podle řádných stanov klubu oprávněn rozhodovat ve všech záležitostech, které nejsou vyhrazeny valné hromadě, tedy nejvyššímu orgánu klubu vůbec. Mezi kompetence valné hromady patří schvalování stanov, volba členů výkonného výboru, volba revizní komise a zároveň je oprávněna rušit a měnit rozhodnutí výkonného výboru. Právo volit na valné hromadě má každý řádný člen klubu starší osmnácti let. Veškerá ostatní rozhodnutí spadají do kompetence výkonného výboru, který se schází nejméně jedenkrát za měsíc. Výkonný výbor je schopen jednat a usnášet se pouze v přítomnosti nadpoloviční většiny jeho členů. Usnesení výkonného výboru nabývá platnosti souhlasem nadpoloviční většiny všech jeho členů. V čele klubu stojí předseda, který je výkonným orgánem klubu, zastupuje klub navenek, jedná a podepisuje jménem klubu (čerpáno z oficiálních stanov zkoumaného klubu platných od 30. 6. 2008 a které jsou uloženy k nahlédnutí v archivu autorky). Na pomyslném mocenském trůnu v hierarchii klubu tedy sedí předseda klubu doplňovaný ostatními členy výkonného výboru. „Valná hromada se konala někdy kolem června roku 2008, kde se rozdělily v podstatě funkce, kdy Hubert byl zvolený předsedou a těch dalších šest lidí ve výboru...každý dostal svoji funkci, přičemž má funkce byla sekretář.“ (Robin, 33) V horizontu období, na které jsem zaměřila pozornost při svém výzkumu (červen 2008 - červen 2010), se v této nejvyšší mocenské pozici klubu vystřídali dva předsedové (viz. časová osa příloha č. 2). Z oficiálních stanov klubu tedy plyne, že operativním rozhodovacím

orgánem klubu a tedy nejvyšší mocenské pozice v rámci mocenské struktury klubu náleží členům výkonného výboru. Těmto mocenským rozhodnutím uskutečněným v rámci hlasování členů výkonného výboru jsou podřízeni všichni členové klubu, tedy i celý kolektiv hráček a týmu včetně jejich trenérů.

Mocenská pozice hlavního trenéra a-týmu

Trenér Kryštof vůči dřívějšímu kolektivu hráček disponoval mocí rozhodovat nejen díky své mocenské pozici vyplývající z přidělené funkce hlavního trenéra a-týmu, ale také díky uplatňování symbolické moci nad kolektivem pramenící ze symbolického kapitálu trenéra Kryštofa v podobě uznání jeho autority, respektu a důvěry, kterou v hráčkách a-týmu dokázal vzbudit. Je zde však na místě položit si otázku vztahu trenéra Kryštofa s vedením, respektive výkonným výborem klubu (dále jen výbor). Jak jsem již naznačila při analyzování vztahu dřívějšího kolektivu hráček k trenérovi Kryštofovi, jeho vztah vůči výboru se všeobecně v klubu nepovažoval za příliš dobrý. *„Myslím si, že byl hodně špatnej vztah trenéra Kryštofa k vedení. Myslím, že to byl impulz hlavně u předsedy Huberta, že se mu nelíbilo to, že ten tým šlape i bez něj. Takže do něj šili, co se týká všeho, každé maličkosti...v tom směru, co se týká peněz. Prostě do něj šli nebo nedej bože, když se třeba prohrálo. Podle mě to přeháněli.“* (Bára, 25) *„Říkám si, že spolu museli vycházet, ale vím, že pak v době, kdy trenér Kryštof začal docházet na schůze výboru, tak vím, že tam dost po sobě vyloženě řvali... Kdybych si měl vzpomenout na téma, tak jako opravdu netuším, jestli šlo o peníze, jestli šlo o hráčky nebo jestli šlo o to, co kdo řekl nebo neřekl. Je však potřeba dodat, že ty schůze samozřejmě probíhaly v hospodách, to znamená, že tyhle ty hádky...vyloženě ostrý napadání jeden druhého, konkrétně teda vztah trenéra áčka Kryštofa a předsedy Huberta, tak už probíhaly, kdy už bylo vypito dost alkoholu.“* (Robin, 33) Tento problematický vztah trenéra a-týmu Kryštofa s vedením, respektive především s předsedou Hubertem, postupem času pronikl do povědomí celého klubu včetně kolektivu a-týmu hráček. *„Člověk například viděl na těch zápasech, že se trenér hádá s předsedou Hubertem, že mezi sebou asi něco měli. Prostě asi předsedovi Hubertovi nevyhovovalo, jak to ten trenér dělá. Teda aspoň já si to tak myslím... Podle toho všeho, co jsem slyšela, tak předpokládám, že předseda Hubert byl asi naštvaný, že teď nemá takový vztah s áčkem jako tento trenér...že to prostě teď bylo jiné, než když trénoval áčko on (předseda Hubert, pozn. aut.)... Asi tam prostě bylo to, že měl i něco vůči trenérovi...osobního asi.“* (Brigita, 21) Od tohoto okamžiku lze tedy v klubu registrovat napětí mezi předsedou Hubertem a trenérem a-týmu Kryštofem. *„Předseda Hubert byl*

vždycky taková samostatná jednotka...prostě když se někdo neztotožnil s jeho názoroma, tak samozřejmě nebyl dobrej.“ (Zoe, 22)

Předseda Hubert měl za sebou výkonný výbor klubu, který se až na jedinou výjimku skládal z řad otců hráček juniorské kategorie (dále jen juniorky), ke kterým měl blízko, neboť jejich dcery z pozice hlavního trenéra juniorky sám také trénoval, sdílel s nimi a prosazoval společně s nimi ve vedení záměry ve prospěch juniorky. Předseda Hubert tak zastával jednak mocenskou pozici člena výboru klubu a zároveň funkci hlavního trenéra juniorky, jak názorně zachycuje přiložená časová osa (viz. příloha č. 2). Za trenérem a-týmu Kryštofem stál na druhé straně celý kolektiv hráček a-týmu, neboť jak vyplývá z jejich pozorovaných reakcí, i ony cítily, že jejich trenér bojuje s vedením v zájmu a-týmu za hráčky samotné a jako jediný se snaží prosadit a upřednostňovat zájmy a-týmu na rozdíl od ostatních. Jak velký vliv na kolektiv hráček a-týmu měl jejich trenér Kryštof, jak silné pouto se mezi nimi vzájemně vytvořilo, lze názorně ukázat na přiložené mentální mapě, kde informátorka tento obousměrný vztah zakreslila i v době, kdy již trenér Kryštof ve své funkci nepůsobí ani se nijak přímo neangažuje v dění klubu jako takovém, jeho zájem o tyto hráčky a-týmu však i nadále přetrvává.

Zajímavou roli v konfliktech trenéra Kryštofa s vedením, respektive předsedou Hubertem, hrála osoba Jáchyma, vedoucího družstva a-týmu, nejbližšího spolupracovníka trenéra Kryštofa a zároveň člena výkonného výboru. Ze své pozice tedy Jáchym tvořil jakési hlavní pojítka a-týmu s výborem převážně na schůzích výboru, kterých se trenéři všech věkových kategorií klubu, tedy ani hlavní trenér a-týmu, většinou neúčastnili. Toto specifické postavení osoby Jáchyma jako zprostředkovatele naznačuje také mentální mapa, ve které informátorka ze své pozice hráčky zachycuje obousměrnou pozitivní spolupráci Jáchyma ve vztahu k trenérovi a-týmu Kryštofovi, ale zároveň naznačuje i možnost jisté spolupráce v negativním smyslu slova mezi Jáchymem a předsedou Hubertem³ (viz. mentální mapa příloha č. 3). Negativní spolupráci má na mysli především jistou neprůhlednou finanční angažovanost mezi předsedou Hubertem a Jáchymem jako členem výkonného výboru. Toto naznačení mé informátorky je podpořeno vědomím, že dcera Jáchyma hraje již delší dobu v jiném prvoligovém klubu, ale její otec i přesto stále zastává aktivní roli ve funkci

³ Na přiložené mentální mapě jsou mocenské vztahy v klubu související s osobou Jáchyma zachyceny již mezi bývalým trenérem Kryštofem a bývalým předsedou Hubertem, přesto lze z pozorovaných reakcí a náznaků jak hráček, tak trenérů a členů výboru uvažovat o této specifické pozici Jáchyma již v době vznikajícího napětí mezi trenérem Kryštofem a předsedou Hubertem.

výkonného výboru. V této souvislosti se nabízí otázka, proč Jáchym neodešel se svojí dcerou jinam, ale nadále zůstává v tomto klubu.

Pozorované napětí mezi trenérem Kryštofem a vedením se postupem času stupňovalo a časté vzájemné střety nebyly ve fotbalovém dění klubu zdaleka výjimkou. Důvody napětí nespočívaly pouze v prosazování zájmů a výhod pro a-tým ústy trenéra Kryštofa, které se střetávaly se zájmy juniorky, prosazovanými výborem. Popisované napětí na druhé straně také pramenilo z neustálého zasahování předsedy Huberta do sestavy a-týmu, což však byla oblast plně v kompetenci trenéra a-týmu. *„Konkrétně s předsedou určitě, to vím. To byly neustálý hádky mezi nima, rozbroje, spory vlastně o to, kdo bude hrát z hráček ještě za juniorky a kdo za a-tým, protože zas předseda trénuje juniorky. Takže tohle je určitě největší problém asi mezi nima...předseda Hubert se snažil asi mluvit mu do sestavy. To je jasný, že se mu (trenérovi Kryštofovi, pozn. aut.) to nemůže líbit.“* (Dorotka, 25) *„To znamená...prostě každé, což nikomu nemám za zlý logicky, že jo, prosazoval ty svoje zájmy na úkor ostatních...v podstatě áčko bojovalo s juniorkou, juniorka bojovala s áčkem, juniorka bojovala se staršíma žákyněmi, starší žákyně bojovaly s juniorkou... Prostě tím, jak jsou ty věkové kategorie propletený, jak ty holky některý hrajou za více kategorií nebo respektive podle věku můžou hrát, tak je jasný, že ti trenéři prostě o ty hráčky bojovali, aby měli logicky co nejlepší tým.“* (Robin, 33)

V mocenské struktuře klubu lze tedy v této souvislosti rozlišit dvě linie kompetencí. První linii řekněme „odborných“ rozhodnutí dotýkající se přímo hraní a dění na hřišti, která vyplývají z mocenské pozice a funkce trenéra. Do druhé linie kompetencí pak spadají rozhodnutí ekonomicko-strategická, která vyplývají z mocenské pozice a funkce člena výkonného výboru. Z pozorovaného napětí mezi trenérem Kryštofem a předsedou Hubertem, kteří své kompetence pramenící z jejich mocenských pozic v hierarchii klubu navzájem překračovali, lze vyvodit, že pozorované mocenské boje v klubu se odehrávaly a pravděpodobně i odehrávají napříč těmito dvěma rovinami rozhodování a uplatňování moci.

Změna struktury trenérských pozic a-týmu

Jak vyplývá z výpovědí hráček dřívějšího kolektivu a-týmu, napětí trenéra Kryštofa a předsedy Huberta sice hráčky vnímaly, ale příliš se jím nezaobíraly. *„Tam to bylo zase ovlivněný tým, že ten trenér a-týmu Kryštof fungoval jenom jako jedna osoba. Takže to napětí fungovalo mezi ním a vedením... Myslím si, že trenér hodně dokázal to, aby my jsme to vnímali co nejmíň nebo se o to aspoň snažil. Někdy to nedopadlo, i když se snažil sebevíc.“*

Pocítili jsme to i na hřišti i někde na zápase a bylo to hodně nepříjemný. Anebo to dokázal vztáhnout jenom na sebe, nás dokázal nějakým způsobem namotivovat, abychom mysleli jenom na fotbal.“ (Dorotka, 25) Neměly k tomu příležitost dokonce ani hráčky osy dřívějšího kolektivu, neboť trenér Kryštof se k nim v této problematice choval velmi zdrženlivě. „Abych pravdu řekla, já si myslím, že jsme to napětí ani moc neřešily.“ (Bára, 25) Tímto svým přístupem trenér Kryštof, který se stal jakýmsi prostředníkem a-týmu a vedení, veškeré potřebné záležitosti vztahoval výhradně na svoji osobu, čímž se mu podařilo vytvořit mezi hráčkami a vedením určitý odstup. To se samozřejmě nezamlouvalo výboru, který postupně ztrácel přehled o dění v a-týmu jako takovém. „Trenér Kryštof se snažil držet áčko od vedení...a trošku se mu to i povedlo, určitě. A měl to hrozně těžký.“ (Bára, 25)

Do jisté míry vytvořený odstup a-týmu z dosahu a zraku výkonného výboru vyvolal odezvu v podobě mocenského zásahu výboru do obsazení trenérských pozic a-týmu. Výbor trenérovi a-týmu Kryštofovi přidělil dva nové asistenty Bartoloměje a Erika (viz. časová osa příloha č. 2). V analýze se však přednostně věnuji asistentovi Bartoloměji, protože druhý zmiňovaný asistent Erik se pohyboval spíše v pozadí veškerého dění v a-týmu. „Vedení trenérovi Kryštofovi udělilo asistenty... Asi to svědčilo o vztazích toho hlavního trenéra s vedením. Neustále řešili teda nějaké spory. Tak to asi byl nějaký krok, aby vedení teda mělo větší přehled, co se děje i třeba mezi hráčkami, tak mezi hráčkami a trenérem. Tak tam byl dosazenej (asistent Bartoloměj a Erik, pozn. aut.)... Nebo tak se o tom aspoň mluvilo hodně i mezi právě holkama, což nedělalo určitě dobrotu... Vedením myslím hlavně předsedu klubu. Myslím, že to bylo asi hlavně předsedou dosazené.“ (Dorotka, 25) „Podle mě chtěli mít (vedení, pozn. aut.) nad ním kontrolu. Hlídat si ho. Podle mě ti dva donášeli a...nevím, myslím si to.“ (Bára, 25)

Tento mocenský zásah vedení do složení trenérských pozic a-týmu hráčky zpočátku většinou vítaly, neboť na trenérovi Kryštofovi viděly a registrovaly třeba i na tréninku, že je unavený a jak náročné a obtížné pro něj musí být všechno si pro a-tým zajistit sám. Z pozorovaných reakcí trenéra Kryštofa se naopak dala vytušit spíše nespokojenost a pocit ztráty důvěry výboru. „Na začátku než jsem je poznala, tak jsem si říkala, že jo dobrý, pomůžou mu. Bude mít čas na to si připravovat jinačí věci, přemýšlet víc o hře, což neměl. A připravovat si třeba, kdyby dělal jeden trénink, což tak bylo chvíli, tak si mohl připravovat jeden trénink, víc se na to zaměřit. No jo, ale jak se ukázalo, tak ty posily byly spíš hrozbou.“ (Bára, 25) Na tomto místě je potřeba poznamenat, že oba dosazení asistenti do a-týmu Bartoloměj i Erik zároveň zastávali funkci členů výkonného výboru klubu (viz. časová osa

příloha č. 2). Tento mocenský zásah vedení do obsazení trenérských pozic a-týmu však brzy způsobil, že se napětí mezi trenérem Kryštofem a předsedou Hubertem přesunulo mezi trenéra Kryštofa a jeho dva nové asistenty Bartoloměje a Erika. Převážně s nimi jako se členy výkonného výboru klubu totiž trenér Kryštof začal vyřizovat veškeré potřebné záležitosti. Tímto přesunem napětí mezi trenéra a-týmu a jeho asistenty se však stalo viditelným a zřejmým i pro hráčky a-týmu ještě více, než když toto napětí dokázal trenér Kryštof vztahovat pouze na sebe. Vztah trenéra Kryštofa vůči předsedovi Hubertovi zůstal neměnný. „Bylo už vidět na začátku, že třeba s Kryštofem si nerozumí, že maj každej jinačí názor. Oni mu vyčítali to, že moc komunikuje s těma holkama, což si myslím, že je naopak dobrý, protože oni když nebudou komunikovat ani teď s holkama, tak nikdy na nic nepřijdou...tak jak to má být a jestli ta holka je psychicky v pohodě nebo není...bavit se s těma holkama a stmelovat je tím. A tím získá důvěru i ten trenér.“ (Bára, 25) „No tak ten vztah asi nefungoval, řekla bych. Nevypadalo to tak... A už v té době vlastně ten asistent (Bartoloměj, pozn. aut.) neměl respekt u hráček.“ (Brigita, 21) „Mně přišlo, že od začátku neměl (asistent Bartoloměj, pozn. aut.) ani třeba tu autoritu, co by měl mít, ale bylo to hodně asi daný tím...tou situací jak to tam bylo mezi nima. A že on se hnedka tlačil na nějaké místo, nevím. Myslím si, že třeba mohl být stranou a spíš to řešit s tím hlavním trenérem... ty věci jako sestavu a tréninky a jak budou probíhat a tyhle ty věci. A ne že přišel jeden, řekl si svoje, přišel druhý a řekl si svoje a ve finále si třeba protiřečili. To asi na ty holky nevím, jestli to mohlo mít vliv, no určitě ne dobřej.“ (Dorotka, 25) Na tomto místě můžeme pouze spekulovat o tom, proč vzájemná spolupráce trenéra a asistentů a-týmu nefungovala. Podle mého názoru hrál důležitou roli zaujatý postoj hlavního trenéra Kryštofa vůči dosazeným asistentům, navíc podpořený jeho dobrým vztahem s kolektivem hráček, z kterých většina toto jeho negativní stanovisko podvědomě přejala. „Hele, já zas nevím, jak ty mladší, ale my, co jsme byly starší, tak jsme to moc nebraly. Byly jsme zvyklý na toho Kryštofa, byly jsme zvyklý už na ty tréninky... Prostě nám něco narušili a nám se to nelíbilo.“ (Bára, 25)

Tento mocenský zásah do obsazení trenérských pozic v rámci a-týmu, narušení mocenské pozice hlavního trenéra a vytvoření nové trenérské struktury a-týmu vyzněl v neprospěch osamocené pozice trenéra Kryštofa vůči dvěma trenérským pozicím nových asistentů Bartoloměje a Erika. „Je to pak těžký, když do něj všichni tlučou. Kdyby měl asi podporu, co se týká toho výboru... ale když do něj šli ještě v tomhle směru. Myslím, že to je hrozný na psychiku a obdivuju ho, že to jako vydržel.“ (Bára, 25) Ve svém důsledku pak vedl tento mocenský zásah výboru k rozhodnutí trenéra Kryštofa využít jiné nabídky a odejít

z funkce hlavního trenéra a-týmu. Toto jeho rozhodnutí mělo nepochybně hlubokou návaznost na rozhodnutí třech hráček z osy dřívějšího kolektivu odejít z týmu, čímž se osa celého a-týmu, na které právě trenér Kryštof stavěl, rozpadla. Mocenská struktura a-týmu a její nejvyšší mocenské pozice v rámci kolektivu hráček i v rámci trenérských postů dostaly zásadních změn, což vytvořilo novou příležitost a výzvu jak pro oba dosavadní asistenty a-týmu, tak pro nově se utvářející kolektiv hráček a jeho budoucí vůdčí osobnosti.

Po půl roce v pozici asistenta trenéra a-týmu se stal zvolením výkonného výboru hlavním trenérem a-týmu Bartoloměj. Druhý z původních asistentů Erik v této trenérské pozici zůstal i nadále společně s třemi dalšími asistenty, které si trenér Bartoloměj s sebou do funkce hlavního trenéra a-týmu přivedl (viz. časová osa příloha č. 2). Jak jsem však již naznačila při zkoumání vztahu nového trenéra a-týmu Bartoloměje s novým obměněným kolektivem hráček, nedalo se konstatovat, že by tento vztah trenér-hráčka fungoval dobře. Nevhodně zvolený přístup trenéra Bartoloměje k hráčkám, nekvalitní a nezajímavé tréninky z pohledu hráček samotných, neschopnost vyburcovat a namotivovat hráčský kolektiv měli za následek zhoršení výkonů na hřišti. Nedůvěra, žádný respekt a odtažitost hráček od trenéra se znásobily, přestože zpočátku některé z nich byly ochotny dát mu jako trenérovi šanci (jak dokládám již uvedenými citacemi v kapitole Nové složení kolektivu a-týmu výše). „*Myslím si, že nikdo svůj názor na něj nezměnil.*“ (Dorotka, 25) „*A už v té době vlastně ten asistent neměl respekt u hráček. A tím, že se stal novým trenérem, tak si ho vůbec zase nezískal ani si ho nezíská, teda to je můj názor, protože za ten půl rok prostě, ten respekt neměl a už se prostě nedá získat, když si ho člověk nezíská v prvním momentě.*“ (Brigita, 21)

Pouze tato změna mocenské pozice z asistenta do funkce hlavního trenéra však trenérovi Bartoloměji nedokázala zajistit potřebný respekt a uznání této nadřazené mocenské pozice v rámci a-týmu ani u obměněného kolektivu hráček. Z čehož lze tedy odvodit, že měl moc formální nikoli reálnou. Trenér Bartoloměj nedisponoval na rozdíl od svého předchůdce v očích jednotlivých hráček potřebným symbolickým kapitálem, který alespoň podle výpovědí hráček samotných představovala důvěra, autorita, schopnosti fotbalové i vůdčí, komunikace, motivace a zájem o své svěřenkyně. Lze tedy s jistotou konstatovat, že hráčky obměněného a-týmu svého nového trenéra Bartoloměje nepodporovaly a jejich vzájemné antipatie se stávaly stále zřejmějšími pro vedení i na fotbalovém hřišti.

Počáteční důvěra a podpora vkládaná do nového trenéra Bartoloměje ze strany výboru se za přispění zhoršujících herních výsledků a-týmu poměrně brzy proměnila v nespokojenost

vedení s nastalou situací v a-týmu a napětím mezi hráčkami a jejich trenéry. Vlivem dalších podstatných změn a okolností popsaných na následujících řádcích se tato nespokojenost vedení vystupňovala do té míry, že výkonný výbor opět sáhl po mocenském zásahu a hlavního trenéra Bartoloměje z jeho pozice nakonec odvolal, což již trochu předbívám. (viz. časová osa příloha č. 2). „*Tak když si ho klub (výkonný výbor, pozn. aut.) zvolil, tak asi od klubu důvěru měl nebo od těch lidí, co to zařizujou.*“ (Dorotka, 25) „*Tak oni si ho tam dosadili sami, takže asi měli dobřej vztah...ze začátku. Ted' asi přišli na to, že to nebylo to pravý.*“ (Bára, 25) „*Tak myslím si, že v té době předtím byl jejich vztah dobrý. A myslím si, že ted' už to neklape. Asi to bude i tím, jaké výsledky a-tým má.*“ (Brigita, 21) „*Asi to začalo skřípat taky, protože...nějaký hádky mezi sebou...to jsme viděli jakoby na běžným pořádku, že se furt handrkovali. O co nevím, ale určitě to mezi nima nebylo ideální...což, i když si předseda Hubert trenéra Bartoloměje přivedl, tak třeba pod vlivem funkce hlavního trenéra a-týmu on začal mít jiný názor než předseda Hubert... Spolupráce mezi užším vedením a trenérem Bartolomějem nebyla ideální.*“ (Zoe, 22)

Trenéra Bartoloměje odděloval od jeho předchůdce Kryštofa ještě jeden podstatný rozdíl a to, že nedokázal přetrvávající napětí mezi a-týmem a vedením vztáhnout pouze na sebe, neboť v podstatě ze své pozice člena výkonného výboru ani nemohl. V mocenské struktuře klubu seděl zároveň na dvou židlích a nebyl zdaleka jediným (viz. časová osa příloha č. 2). Toto napětí mezi a-týmem a vedením pramenilo ze skutečnosti, že někteří členové výkonného výboru zároveň zastávali funkci trenérů týmů jednotlivých věkových kategorií klubu. Toto byla jedna z hlavních příčin sporů mezi bývalým trenérem a-týmu Kryštofem prosazujícím a-tým a předsedou klubu Hubertem, který zároveň působil jako hlavní trenér juniorky a upřednostňoval tedy zájmy juniorky a výhody pro svůj kolektiv hráček juniorky. Ze své mocenské pozice předsedy klubu tedy mohl Hubert ovlivňovat rozhodování výboru ve prospěch svého týmu juniorky a to především v otázkách financí a hráček. „*Nefungovalo to podle mých představ...na moje námitky v podstatě nikdo nebral zřetel, protože já jsem v podstatě řešil fungování oddílu, kdežto ti ostatní členové výboru, každej byl zpravidla trenérem nějakého svého mužstva, to znamená, že každej řešil potřeby svého týmu, ale nikoho nezajímalo fungování celého oddílu. To znamená, že v podstatě v tu dobu... mám pocit, že opravdu ten oddíl vedl předseda Hubert z hlediska financí a z hlediska všech těch přestupů a organizačních věcí spolu se mnou, který vlastně všechno víceméně zařizoval.*“ (Robin, 33) K obdobným sporům pak docházelo i mezi novým trenérem a-týmu Bartolomějem prosazujícím zájmy a-týmu a předsedou Hubertem, který i nadále prosazoval

zájmy svého týmu juniorky, avšak tentokrát již přímo v rovině vedení klubu, neboť oba zároveň figurovali v pozici člena výkonného výboru. „*Pak přišel nový trenér Bartoloměj, který si zvolil čtyři asistenty, takže najednou v tom napětí mezi a-týmem a vedením bylo pět lidí...takže samozřejmě tím pádem to všechno pak probíhá mezi více lidma. Takže určitě to byl strašnej rozdíl.*“ (Dorotka, 25)

Střet zájmů

Z výpovědí hráček i ostatních informátorů vyplývá jedna důležitá charakteristika lidí figurujících ve výkonném výboru klubu a příklad osoby Bartoloměje představuje ten nejnázornější příklad za všechny. Rozhodující mocenské pozice členů výboru v rámci celého klubu tvořily nestranné nezainteresované osoby, ale v drtivé většině právě otcové hráček, z nichž někteří současně ještě zastávali pozici trenérů či asistentů trenérů jednotlivých týmů klubu. Nedostatek finančních prostředků v klubu a skutečnost, že ženský fotbal stále ještě patří mezi ryze amatérské sporty v ČR, určuje obsazení mocenských pozic ve výboru a mnohdy i pozic jednotlivých trenérů týmiž lidmi, amatéry v drtivé většině pocházejících z řad otců hráček. Jedinou výjimku mezi členy výkonného výboru představoval sekretář klubu. „*Protože každého podle mého názoru jednoznačně zajímá jeho dítě... já jsem tam byl (ve výkonném výboru, pozn. aut.) jediná nezávislá osoba, já jsem tam neměl žádného rodinného příslušníka. Všechno to jsou otcové těch hráček. To znamená, že podle mého názoru jednoznačně každého zajímá jeho tým a jeho dítě. Jo a pro to dělá všechno.*“ (Robin, 33)

Hráčky a-týmu nepovažují otce hráček a zároveň trenéry nebo členy výboru v jedné osobě za ideální variantu, neboť jsou si velmi dobře vědomé možnosti jistého protěžování dcer trenéry-otci a zároveň i složité situace samotné hráčky-dcery v kolektivu. „*Na to, že o klubu rozhodnou otcové hráček se tvářím hodně špatně, protože znám svého taťku... takže to nejlepší pro svoje dítě... Ty lidi by to jinak nedělali, kdyby tam neměli svoje děcko. Takže každé to dělá za nějakým svým účelem a každému se nebude něco líbit, když to jeho dítě nebude hrát, i když na to nebude mít. To se na to ty lidi vykašlou. Tohle je podle mě chyba. Vždycky to dělá člověk, kterej má dítě prostě v týmu.*“ (Bára, 25) „*Koukám na to asi tím způsobem, že kvalitní trenéři chlapi trénujou někde v nějakých vyšších soutěžích nebo soutěžích, kde za to dostanou peníze. Tady jelikož ten trenér asi nebude zaplacen, tak těžko by se mohla přivést kvalita. Takže svým způsobem to do nějakých mládežnických kategorií to má určitě nějaké opodstatněné smysl. Protože když ta holčina jezdí na zápasy a trénuje to její táta, tak nesmí tam dojít k nějakému prosazování na úkor někoho jiného třeba lepšího. Ale*

řekl bych, že takto to smysl má. V té fázi juniorek a víc už by to opravdu chtělo člověka, který bude z jiného prostředí. Nebude to žádný otec, matka... Jak na tu holčinu se můžou koukat ty holčiny jiným způsobem, tak i na toho otce se můžou koukat jiný rodiče jinak... Jde o to opravdu udržet tam ten profesionální vztah.“ (Marek, 28)

Rodící se všeobecná nespokojenost

Když se tedy opět vrátím k osobě hlavního trenéra Bartoloměje, nedokázal pozorované napětí s vedením vztáhnout pouze na sebe a naopak do toho problematického vztahu přivedl ještě další své asistenty. „Nedokáže oddělit problémy vedení a fotbal. Naopak. Ještě když se něco děje nebo se nedaří herně, tak si zavolá vedení, aby nám k tomu přišlo něco říct... Podle toho, co to vedení říká. Pokud to má hlavu a patu a snaží se nás nějakým způsobem třeba povzbudit nebo prostě říct něco k tomu, proč se to tak děje a co s tím teda méně dělat nebo jestli to nějakým způsobem řeší, neřeší, tak mi to přijde v pořádku... a je asi dobrý vidět, že to řeší a že to není teda jenom na tom trenérovi. Ale když potom ty připomínky moc nepomůžou nebo jsou takový neadekvátní, tak je to potom spíš takový asi směšný... že si ty hráčky říkají: tak jo hrajeme tady první ligu, ale hrajeme to zadarmo a hrajeme a děláme to jako koníček a vy nám tady chodíte říkat, jak to dělej tohle a tohle... To prostě nefunguje. Fungovalo by to úplně za jiných podmínek... Kdybychom za to dostávali nějaké peníze, tak bychom měli také nějaké závazky a samozřejmě bychom museli přijmout to, že to bude mít nějaké důsledky. Ale pokud já vím, že si to jdu zahrát pro radost a protože mě to baví a protože chci být s těma lidma a přijde mi někdo z vedení říct: hele, tak takhle teda ne... tak já se na to můžu usmát a říct: no tak co no.“ (Dorotka, 25) Fakt, že ženský fotbal v ČR stále zůstává na čistě amatérské úrovni a hráčky nedostávají žádnou finanční motivaci, bere klubu (trenérům i vedení) z rukou možnost vyžadovat po svých svěřenkyních odvedení stoprocentního výkonu na hřišti, jak je tomu například v profesionálním fotbale. „Jelikož tady nejsou žádné peníze, tak je to vždycky takový na dobrý slovo a na tom respektu, jestli je ten člověk respektovanej.“ (Marek, 28) Podřízení se autoritě trenéra hráčkou se zde zakládá nikoli na ekonomickém kapitálu, ale na symbolickém kapitálu trenéra a z něj pramenící symbolické moci. Jedinou zbraní, kterou mohou trenéři vůči hráčkám uplatnit, je možnost, že si s takto předváděným výkonem již příští zápas nezhrají, neboť hráčky fotbal hrají pro radost a chtějí tedy hrát.

„Ale myslím si, že doted' to moc nefungovalo... ta komunikace hráček s vedením. Vždycky byl mezi ten prostředník, ten trenér (trenér a-týmu, pozn. aut.). Takže si myslím, že zas pokud to funguje ta komunikace, tak to ani nemusí být špatně, ale pokud to nefunguje

třeba teďka konkrétně (trenér Bartoloměj, pozn. aut.) vztah hráčky-trenér, tak to je špatně... To těžko ještě budou hráčky komunikovat s vedením a to je takovej začarovanej kruh.“ (Dorotka, 25) Problematický vztah hráček a-týmu s trenéry Bartolomějem a Erikem naznačuje i mentální mapa, ve které informátorka nezachytila vztah vlivu směřovaný od současného trenéra Bartoloměje směrem na hráčky a-týmu, jak třeba učinila u bývalého trenéra Kryštofa. Pouze naznačila informační spojení mezi trenérem Bartolomějem, avšak jenom ve směru od trenéra, nikoli již ve zpětné vazbě od hráček a-týmu. Evidentní nespokojenost hráček a-týmu se svými trenéry přenášely hráčky automaticky i na vedení jako celek, neboť si byly vědomé, že oba trenéři zároveň ve výboru figurují. *„Když jsem přišla, tak to napětí existovalo, ale ne v takové míře jako je to teď.“* (Dorotka, 25) Nespokojenost hráček s momentálním stavem a fungováním celého klubu jen odrážela vzrůstající napětí mezi jednotlivými mocenskými pozicemi členů výboru. *„Tak jak se k tomu všichni stavěj, tak mně přijde, že z toho maj akorát dobrej den.“* (Zoe, 22) *„Protože, co se tam děje teď, se mi vůbec nelíbí.“* (Bára, 25) Za demonstrativní příklad sílící nespokojenosti hráček se situací v a-týmu lze považovat odchod bývalé kapitánky dřívějšího kolektivu, která v dřívějším i obměněném kolektivu hráček figurovala v ose týmu a pro ostatní hráčky představovala nepochybně jednu z vůdčích osobností. Přerušení její fotbalové kariéry po půl ročním působení hlavního trenéra Bartoloměje u a-týmu znamenalo zřetelný signál i pro vedení. *„Jako nezávidím jim (výkonnému výboru, pozn. aut.) to, ale jsem hráč a mně do tohohle svým způsobem nic nemá být. Je to jejich problém. Ať si to vyřešej, jak chtěj. Já se budu soustředit na hru, ale potřebuju k tomu mít určitý podmínky. To je celý. A ta starost je na nich... co se týká shánění peněz a shánění k sobě lidí. To je jako když ti řeknou: sežeň sponzora. Co to je? To je jejich práce, od toho oni tam jsou.“* (Bára, 25) V novém kolektivu hráček se však našly i takové hráčky, které napětí a nespokojenosti trenérů a-týmu s kolektivem hráček vůbec nepřikládaly důležitost a nezajímaly se o to a ani na to žádným způsobem nereagovaly. *„Tak asi to není správně, že se dění ve vedení odráží na hráčkách, ale zas jsou některý typy hráček, které to neřeší a dokážou to neřešit. Je jim to víceméně jedno a mají to určitě snazší. Já jsem zase typ člověka, kterej to chce řešit.“* (Dorotka, 25)

Nespokojenost nepanovala pouze u hráček a-týmu, ale jak dokazuje výpověď člena výkonného výboru, nespokojenost s fungováním vedení klubu panovala i v jeho středu. *„No pozitivum bych na tom těžko nacházel, neboť jsem chtěl, aby fungovaly přestupy, aby fungovalo průhledný hospodaření a aby fungovala revizní komise. Za rok a půl mé činnosti v tom oddílu ani jedna z těchto těch tří zásadních věcí se nedokázala prosadit, ačkoli ten výbor*

se opravdu zodpovědně scházel takřka každé měsíce... Nutno uznat, že předseda Hubert měl dokonalou schopnost manipulace s těmi ostatními členy výboru, to znamená, že ty schůze probíhaly... já jsem řekl, že je potřeba cosi vyplnit, cosi udělat, cosi odhlasovat no a on to vždycky převzal tak, že v podstatě převedl téma na něco jiného, zpravidla to byly bezvýznamné maličkosti, ale o tom se dokázal s dalšími členy výboru bavit dvě, tři hodiny... Ty důležité věci se v podstatě nevyřešily... Důvodem mého odchodu byla neprůhlednost, nedodržování stanov a žádná vůle členů výboru, aby se něco změnilo. Aby to, co oni kritizují, to o čem si povídají potichu tak, aby to řekli nahlas... Ta vůle těch ostatních členů výboru po změně tady jednoznačně není. A zase důvody vidím prostě jasné... ale každé to dělá opravdu ze zřejmých důvodů. To znamená já a moje dcera, já a můj tým.“ (Robin, 33)

Iniciativa za změny

A právě v tomto neutěšeném období plném všeobecné nespokojenosti ze strany hráček a-týmu, trenérů i rodičů se zrodila iniciativa pod vedením nového člověka, jednoho z asistentů a-týmu Maxmiliána, vyzývající ke změně vedení a fungování klubu vůbec. *„Asi všeobecná nespokojenost... nespokojenost hráček, nespokojenost trenérů některých... nebo rodičů hráček, kteří ten koníček financují, takže je zajímá, co se tady děje nebo neděje. Nevím, proč to vzniklo. Asi je to i normální, přirozený... že se v takhle velkém klubu, dá se říct, kde se o to stará víc lidí, tak to pořád nefunguje jenom podle pár lidí 20, 30 let. Ta doba se mění a lidi, kteří se o to starají tak dlouhou dobu, dokážou reagovat a jít s dobou trochu a je to samozřejmě vidět na výsledcích a na spokojenosti těch lidí, co to dělají a těch hráček... a nebo to nedokážou a snaží se to dělat jako před 10 lety a prostě ty lidi, co se tam dostávají noví, tak vidí, že to tak už prostě nejde dělat. Takže tam samozřejmě vznikají nějaký boje nebo spíš snahy to zlepšit a buď se domluví mezi sebou a půjdou jakoby všichni společnou cestou a dokážou to teda a pomůžou si navzájem nebo se nedohodnou, nepomůžou si a někdo bude muset odejít a někdo to potáhne dál.“ (Dorotka, 25)* Tato iniciativa za změny v panující mocenské struktuře vedení klubu si záhy našla podporu v novém kolektivu hráček a-týmu, stejně tak i u bývalých hráček osy dřívějšího kolektivu (tyto hráčky klub opustily na určité časové období, ale nadále zůstávaly hráčkami našeho klubu, který o nich mohl stále rozhodovat), které odešly včetně již výše zmiňované bývalé kapitánky, stejně tak u otců některých hráček, kteří se dříve aktivně angažovali v rámci fungování klubu. Tato iniciativa byla zároveň podpořena členem výkonného výboru rezignujícím na funkci sekretáře a určité náznaky snahy modernizovat vedení klubu bylo možné pozorovat i u hlavního trenéra a-týmu a člena výboru Bartoloměje. V mentální mapě mé hlavní informátorky lze nalézt informační

síť spojující všechny tyto jmenované osoby podporující nově vzniklou iniciativu za změny ve fungování klubu. „*Nelíbilo se mi, jakým způsobem to teda funguje teď v tuhle chvíli, jak to vede (předseda klubu, pozn. aut.), jak právě probíhá nějaká komunikace s trenérkami, s hráčkami. Takže jsem byla pro, aby se dala šance nějakým novým lidem.*“ (Dorotka, 25) Vyvrcholením této iniciativy bylo svolání valné hromady⁴ v březnu roku 2010 za přítomnosti čtyřiceti řádných členů klubu starších 18 let s hlasem rozhodujícím (hráčky a-týmu, trenéři týmů jednotlivých věkových kategorií, členové výboru).

Změna struktury i obsazení mocenských pozic výkonného výboru

Na této valné hromadě se rozhodlo o třech podstatných změnách v mocenské struktuře klubu. Zaprvé se rozhodlo o snížení počtu členů výkonného výboru ze sedmi stávajících na pět členů. Valná hromada dále odvolala dosavadního dlouholetého předsedu klubu Huberta z funkce a následně zvolila nové složení pětičlenného výkonného výboru. V novém složení výboru si udrželi své mocenské pozice hned tři členové předcházejícího sedmičlenného výboru (Bartoloměj, Erik, Jáchym), které doplnil jeden z organizátorů iniciativy Maxmilián společně s asistentem trenéra juniorky Samuelem (viz. časová osa příloha č. 2). Nově zvolený pětičlenný výkonný výbor klubu a jeho nově se utvářející mocenské vztahy a mocenský dosah je názorně zachycen na mentální mapě mojí hlavní informátorkou právě z pozice hráčky kolektivu a-týmu (viz. příloha č. 3). Stejně tak mentální mapa ještě naznačuje jedno podstatné rozhodnutí valné hromady a to zvolení tříčlenné revizní komise mající za úkol dohlížet a kontrolovat veškeré finanční záležitosti klubu. Jak se však později ukázalo, domnělý úspěch iniciativy za změny se obrátil v její absolutní neúspěch. „*Tak co se týče výboru, tak to nevedlo nikam. To znamená, že jediný, co se na valný hromadě stalo pozitivního, je, že byla zvolena revizní komise, ale k dnešnímu dni jsem neviděl žádnou její aktivitu. To znamená, že to je zase ve slepý uličce.*“ (Robin, 33)

Přestože se na první pohled zdá, že vedení klubu prošlo obrovskými změnami v čele s odvoláním dosavadního dlouholetého předsedy klubu, při bližším pohledu se vyjeví hned několik důležitých souvislostí, které názorně zachycuje právě zmíněná mentální mapa (viz. příloha č. 3). Počet členů nového výkonného výboru a tedy mocenská struktura vedení klubu se zmenšila o dvě mocenské pozice, přesto v novém pětičlenném výboru většinu v podobě tří mocenských pozic i nadále udrželi stejní členové figurující v původním výkonném výboru. Narušení původní mocenské struktury výboru tedy nedosáhlo tak radikálních rozměrů a

⁴ Pro bližší informace zápis z valné hromady uložen v archivu autorky k nahlédnutí.

obměn jednotlivých mocenských pozic v rámci výboru, aby se mohla realizovat opravdová radikální změna ve fungování vedení klubu i chodu klubu samotného. Jediným želízkiem v ohni vzniklé iniciativy za změny, dá-li se to tak říci, byla postava asistenta trenéra a-týmu Maxmiliána. Do doby než zaujal trenérskou funkci, působil Maxmilián v klubu pouze v roli otce jedné z hráček žákovské kategorie, ale prostřednictvím změny jeho mocenské pozice v podobě asistenta a-týmu se začal do dění v klubu aktivněji zapojovat. Rozhodující otázka tedy spočívala ve volbě nového předsedy klubu, kterého podle stanov vždy volí jednotliví členové výkonného výboru ze svého středu. Ještě před samotnou valnou hromadou bylo z chování asistenta juniorky Samuela a předsedy Huberta evidentní, že mezi sebou oba neustále intenzivně komunikují, spolupracují a řeší společně fotbalové záležitosti klubu. Mezi hráčkami i ostatními členy klubu se spekulovalo o jejich vzájemném vztahu, zda se za jejich intenzivním kontaktem neskrývá něco víc, než jen spolupráce trenérů juniorky. Nicméně až v průběhu samotné valné hromady se ukázalo, že tyto spekulace byly oprávněné. Vmanipulování Samuela, člověka hodného ale naprosto nesamostatného a lehce ovlivnitelného, do nově zvoleného výkonného výboru se stalo mistrovským tahem teď již bývalého předsedy Huberta, jak si udržet mocenský vliv ve vedení klubu. Následná volba asistenta juniorky Samuela do funkce nového předsedy klubu veškeré naděje na zásadní změny v rámci fungování klubu jako takového záhy pohřbila. I z mentální mapy mé hlavní informátorky, stejně jako z výpovědí ostatních informátorů i mé vlastní zkušenosti vyplývá, že tento nový předseda se stal pouhou loutkou ovládanou bývalým předsedou Hubertem, který přestože ho valná hromada odvolala, tak se dokázal na pomyslný trůn mocenské struktury klubu opět vrátit a prostřednictvím svého člověka obnovit staré pořádky v rámci celého klubu.

Shrnutí výzkumu

Hráčky se aktivně ženskému fotbalu začínají věnovat již poměrně brzy ve školním věku, tyto jejich začátky jsou genderově nevyhraněné a teprve později vlivem rozdílných fyzických predispozic chlapce a dívky dochází k genderovému rozdělení na týmy dívčí a chlapecké. Počáteční ambice mladých hráček se ztrácejí pod tíhou dospělosti a uvědoměním si skutečných priorit v životě i faktem, že je ženský fotbal nedokáže uživit. Proto u hráček dochází k přehodnocení životních hodnot a fotbal pro ně zůstává už jen pouhým koníčkem. Motivace hráček hrát fotbal spočívá především v tom, že jim přináší přátelství kolektivu, radost, zábavu, odreagování a dobrý pocit, že pro sebe něco dělají, tedy charakteristiky plně odpovídající charakteru amatérského sportu jako koníčku.

Za podstatu rozdílu jednotlivých ligových úrovní ženského fotbalu a jednu z nejdůležitějších charakteristik oddělující prvoligové prostředí od ostatních soutěží lze považovat „fotbalovost“. Pod tímto označením evokujícím hráčkám fotbalu jak fotbalové umění, tak fotbalové myšlení, se ukrývají další charakteristiky prostředí první ligy jako větší rychlost, menší tvrdost, větší herní nasazení, lepší taktická propracovanost atd., než jakou najdeme u nižších soutěží ženského fotbalu. Rychlý a poměrně snadný vzestup hráček fotbalu na vyšší úroveň první ligy žen bezpochyby souvisí s nízkým počtem hráček fotbalu všeobecně v ČR, z čehož vyplývá i malá konkurence panující mezi jednotlivými hráčkami týmu, na které není vyvíjen potřebný tlak k neustálému zvyšování své výkonnosti.

Ze shromážděných dat mého výzkumného záměru lze fotbal vnímat stereotypně jako mužský sport, jehož ženská alternativa v porovnání s ním stále zůstává výrazně marginální záležitostí určité do jisté míry uzavřené komunity nadšenců. K doložení tohoto tvrzení přispívá i skutečnost, že informátoři mého výzkumu prostředí ženského fotbalu bezprostředně vztahovali na sebe a snažili se jej charakterizovat vymezením právě vůči fotbalu mužskému. Snažili se nalézt prvky této difference v podobě odlišné ženské mentality hráček, která vyžaduje odlišný způsob komunikace a vedení ženského kolektivu od osoby trenéra, v podobě zřetelnějšího vyniknutí fotbalových individualit na hřišti, možností většího růstu fotbalové dráhy hráčky v protikladu k menší atraktivnosti ženského fotbalu způsobenou pomalejší hrou a jejím odlišným pojetím vycházejícím z odlišných předností muže a ženy na hřišti. Usilovali tedy o vymezení ženského fotbalu jako specifického sportu.

Rozhodující motivy přivádějící hráčku fotbalu do zkoumaného prostředí a-týmu a potažmo vybraného klubu jako takového můžeme shrnout do kategorie touhy jít výš, něco si dokázat a ověřit sebe samu nebo do kategorie zahrnující nespokojenost a touhu po změně. Prosazení se hráčky v novém kolektivu a vybudování určité pozice v rámci mocenské struktury kolektivu vyžaduje od hráčky nemalé úsilí, individuální čas a především ochotu a vstřícný přístup ostatních spoluhráček včetně trenéra. Kolektiv hráček a-týmu složený ze zkušenějších hráček i hráček mladších, dravějších představoval v jistém smyslu uzavřenou komunitu právě díky velmi osobním vztahům mezi hráčkami. Kolektiv hráček a-týmu drží pohromadě přátelství, osobní kontakt se spoluhráčkami, společně trávený čas, společně sdílený a prožívaný zájem, pocit sounáležitosti, ale žádná finanční motivace. Osobní vztahy hrají v ženském fotbalovém kolektivu nesmírně důležitou roli, neboť právě na nich celý kolektiv stojí a zároveň padá. Nejvyšší mocenské pozice v kolektivu hráček a-týmu obsadilo vždy několik starších a zkušenějších hráček osy a-týmu. Těmto hráčkám osy a-týmu zaručoval vůdčí mocenské pozice kolektivu symbolický kapitál v podobě fotbalových kompetencí, osobnosti a schopnosti komunikace, kterými disponovaly v očích ostatních spoluhráček. Ostatní hráčky se ose a-týmu chtě nechtě přizpůsobí, neboť jejich mocenskou pozici zajištěnou zmíněným symbolickým kapitálem podvědomě vnímají, dobrovolně přijímají a uznávají uplatňování symbolické moci hráček osy a jejich rozhodující slovo v rámci kolektivu. Přizpůsobení se ostatních hráček ose týmu se zakládá na uznávání stejných charakteristik, kterými má vůdčí hráčka týmu oplývat jak podle názoru hráček osy, tak podle ostatních přizpůsobujících se hráček. V a-týmu existuje také funkce kapitánky, kterou si kolektiv hráček pravidelně volí ze svého středu. Kapitánky obou zkoumaných kolektivů zároveň patřily k hráčkám osy týmu a disponovaly tedy rovněž symbolickým kapitálem, díky kterému reprezentativní roli v kolektivu mohly zastávat. Objem symbolického kapitálu v případě kolektivu hráček určil vládnoucí mocenské pozice v a-týmu, což jen potvrzuje teze P. Bourdieho. Z funkce kapitánky a-týmu lze odvodit, že nikoli pouze její zvolená pozice v rámci mocenské struktury kolektivu hráček, ale také její symbolický kapitál rozhodl o této vůdčí roli v týmu. Příklad popisovaného dřívějšího kolektivu hráček a-týmu a jistota místa v základní sestavě hráček osy jen dokládá, že v amatérském sportu ženského fotbalu budou vždy upřednostňováni tahouni, kteří kolektiv hráček vedou, neboť nelze zajistit rovnocennou konkurenci však hráčkám kolektivu bez jejich finanční motivace.

Odchod tří hráček z osy dřívějšího kolektivu (většiny hráček osy) vyvolal obměnu celého hráčského kolektivu a narušil dřívější mocenské pozice hráček osy tak vážným

způsobem, že se původní osa a tedy i mocenská struktura kolektivu a-týmu rozpadla. Změnu složení hráčského kolektivu a-týmu příchodem mladších hráček juniorky provázelo přeobsazování vůdčích mocenských pozic, nově se utvářela mocenská struktura kolektivu a role hráček osy zaujaly nové tváře i hráčky starší z původní osy, které si však svoji mocenskou pozici musely opět obhájit před ostatními. Nově utvořený mladý kolektiv v sobě však dokázal mnohem více přiblížit a propojit dříve poměrně zdatně oddělovaný kolektiv a-týmu a kolektiv juniorky.

I na módní styl oblékání a vybavení fotbalistek se lze dívat pohledem technologie sebe sama, tzn. ve smyslu vlastního prosazení se a přijetí v rámci kolektivu hráček i v rámci specifické uzavřené komunity ženského fotbalu jako takového.

Mocenský vztah trenér-hráčka a-týmu je založen jak na mocenské pozici trenéra v mocenské struktuře klubu, tak na symbolickém kapitálu, kterým jednotlivý trenér disponuje a na základě kterého uplatňuje svoji symbolickou moc nad kolektivem hráček. Trenér Kryštof v sobě obě tyto charakteristiky pojil dohromady. Zatímco jeho nástupce trenér Bartoloměj svoji moc nad kolektivem hráček a-týmu uplatňoval pouze ve formální rovině pouze prostřednictvím své funkce a pozice trenéra v mocenské struktuře klubu. Trenér Bartoloměj neoplýval žádným symbolickým kapitálem, který by mu dokázal zajistit respekt a uznání od hráček, což se ukázalo jako fatální handicap, který se promítl i na fotbalové hřiště a ve svých důsledcích vedl k mocenskému zásahu vedení a jeho odvolání z funkce. Na rozdíl od dřívějšího trenéra Kryštofa, který se svým lidštějším přístupem a zájmem o hráčky samotné dokázal přizpůsobit ženské komunikaci, porozumět potřebám kolektivu a namotivovat hráčky náležitým způsobem. Tímto svým chováním a jednáním s hráčkami, doprovázeným přesvědčivým působením na hřišti, fotbalovým myšlením i uměním, si dokázal vybudovat přirozený respekt kolektivu hráček, autoritu určité osobnosti a vzájemnou důvěru. Tyto uvedené prvky symbolického kapitálu trenéra Kryštofa mu vkládaly do rukou symbolickou moc, bez výjimek přijímanou a uznávanou celým kolektivem hráček a-týmu.

Můj výzkumný záměr a data v rámci jeho uskutečnění shromážděná potvrzují shodné přesvědčení P. Bourdieua a M. Foucaulta, že mocenská struktura (v mém případě mocenská struktura prvoligového ženského fotbalového klubu) je dynamická. Mocenskou strukturu klubu jako síť vztahů (viz. příloha č. 3), které jsou neustále napjaté, o jejichž mocenských pozicích se neustále vyjednává a bojuje, tedy její dynamiku, názorně zachycuje přiložená časová osa sledovaných změn mocenských pozic (viz. příloha č. 2). V mocenské struktuře

zvoleného klubu zaujímají nejvyšší mocenské pozice členové výkonného výboru. Na pomyslném trůnu mocenské struktury pak sedí předseda klubu. Při bližším pohledu můžeme konstatovat, že zastoupení mocenských pozic klubu je genderově signifikantní ve prospěch mužů, ale v souladu s vymezením tématu práce se příčinami tohoto závěru nezabývám. Problematický vztah trenérů a-týmu k výkonnému výboru poukázal na skutečnost, že v rámci klubu někteří trenéři zastávají zároveň mocenskou pozici členů výboru. Lidově řečeno sedí na dvou židlích. Navíc drtivá většina členů výkonného výboru zaujímá v rámci klubu zároveň také roli otce hráčky. Jako trenéři proto členové výboru prosazují ve vedení zájmy svého týmu, jako otcové pak prosazují zájmy svých dcer.

V mocenské struktuře klubu lze tedy rozlišit dvojí kompetenci rozhodování jednak v rovině trenérských rozhodnutí souvisejících přímo s děním na hřišti, jednak rozhodnutí ekonomicko-strategická náležející do kompetence členů výkonného výboru. Překračování těchto linií kompetencí díky zastávání více než jedné pozice v rámci mocenské struktury klubu (člena výboru a zároveň trenéra) s sebou přináší mocenské boje a vznikající napětí napříč těmito směry uplatňování moci. Mocenské vztahy panující v rámci klubu se tak komplikují již zmíněným sezením na dvou židlích, z něhož pramení popisované napětí. Mocenský zásah výboru do obsazení trenérských pozic a-týmu v podobě přidělení dvou dalších asistentů Bartoloměje a Erika zásadním způsobem narušil do té doby neochvějnou mocenskou pozici trenéra Kryštofa. Vytvoření nové struktury trenérských pozic v rámci a-týmu pak vyznělo v neprospěch osamocené pozice trenéra Kryštofa, který na svoji funkci brzy rezignoval. Evidentní nespokojenost hráček a-týmu se svými trenéry i s celým vedením klubu, na které hráčky svoji nespokojenost přenášely, neboť si zároveň uvědomovaly funkce svých trenérů ve výboru, podpořená nespokojeností otců mladších hráček i některých členů výboru samotných, vyvrcholila snahou o svržení dosavadního vedení na svolané valné hromadě. Tato iniciativa za změny, přestože dokázala prosadit dílčí změny v mocenské struktuře klubu (pětičlenný výkonný výbor) i v jeho dosavadním fungování (revizní komise), nedokázala prosadit natolik radikální změny ve volbě nového obsazení výkonného výboru, aby narušila panující mocenskou strukturu klubu. Ani odvolání samotného předsedy klubu ze své funkce valnou hromadou mu nezabránilo ponechat si rozhodující mocenský vliv i v nově zvoleném výboru prostřednictvím svého člověka a nového předsedy klubu Samuela, který se stal pouhou loutkou ovládanou mocí bývalého předsedy Huberta. Symbolickou moc si bývalý předseda Hubert i přes oficiální ztrátu své mocenské pozice udržel především díky sociálnímu kapitálu, tedy velké síti všech vztahů, do kterých byl po dlouhé roky intenzivně zapojen. A

také díky symbolické moci zakládající se na symbolickém kapitálu v podobě organizačních schopností, schopností komunikace a dokonalé manipulace a ovlivňování lidí, tedy schopnostmi dobrého manažera. Tímto svým strategickým jednáním a mocenskými mechanismy se mu nakonec podařilo praktikovat svoji moc v praxi.

Závěr

V předložené práci jsem se pokusila na základě provedeného kvalitativního výzkumu ukázat mechanismy vyjednávání mocenských pozic ve zkoumaném ženském fotbalovém klubu. Identifikovala jsem hlavní koncept, který charakterizuje prvoligové fotbalové prostředí, a tím je „fotbalovost“. Přítomnost „fotbalovosti“ společně s dalšími osobnostními rysy u jednotlivých hráček zakládá jejich symbolický kapitál. Ten pak tvoří základ mocenského rozložení sil v rámci kolektivu. Disponování symbolickým kapitálem v podobě vnitřního uznání či vnější proslulosti tedy opravňuje (v mém případě hráčky osy a-týmu, trenéry a-týmu, vedení) v rámci mocenské struktury klubu k uplatňování symbolické moci. Naopak absence symbolického kapitálu a uplatňování pouze formální moci odvozené z mocenské pozice ve struktuře klubu nevede k vzájemnému uznání, podpoře a spolupráci, ale spíše k napětí a nespokojenosti. Neboť stejně tak důležité jako to, kde se na pomyslné příčce v mocenské struktuře zkoumaného klubu nacházíme, je skutečnost, co si s sebou ve formě způsobu vnímání, myšlení a jednání přinášíme jako osobnost.

Tzv. „sezení na dvou židlích“ charakteristické pro členy vedení klubu, nebo-li zaujímání dvou rozdílných pozic v mocenské struktuře klubu jedinou osobou, jsem ve svých závěrech interpretovala jako příčinu existujícího napětí jak mezi vedením a trenéry, tak přeneseně i mezi kolektivem hráček a-týmu a členy vedení respektive trenéry v jedné osobě.

Změny většiny mocenských pozic v rámci určité mocenské struktury lze identifikovat jako příčiny vedoucí k jejímu rozpadu, jak dosvědčuje příklad obměny hráčského kolektivu a-týmu i nově vytvořená trenérská dvojice asistentů a-týmu. Ne tak razantní narušení mocenské struktury a udržení většiny mocenských pozic v nově zvolené struktuře vedení udrželo na nejvyšší mocenské pozici klubu člověka disponujícího symbolickým kapitálem i největším sociálním kapitálem.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na popis mechanismu změn mocenských struktur a neusilovala jsem o jejich interpretaci čistě z hlediska genderu. Přesto pokládám například právě tuto oblast a hlubší analýzu genderových vztahů za téma, které vybízí k případnému dalšímu zaměření výzkumníkovi pozornosti.

POUŽITÁ LITERATURA

- Aitchison, C. C. *Sport & Gender Identities*. London: Routledge, 2007
- Bourdieu, P. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998
- Bourdieu, P. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000
- Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002
- Foucault, M. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999
- Foucault, M. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000
- Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999
- Goffman, E. *Všichni hrají divadlo*. Praha: Nakladatelství studia Ypsilon, 1999
- Guillemín, M.; Gillam, L. *Etika, reflexivita a „eticky důležité okamžiky“ ve výzkumu*. Biograf, 35, 2004
- Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005
- Chvistková, L. (2004): *Výzkumný vztah jako sdílení zkušenosti s druhými lidmi*. Biograf, 35.
- Kohútek, P. (1997): *Prezentování kvalitativních údajů*. Biograf, 9, 17odst.
- Miles, M. B.; Huberman, A. M. (1994): *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. Thousand Oaks: SAGE.
- Strauss, A. L.; Corbinová, J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Šubrt, J. (2001): *Dramaturgický přístup Ervinga Goffmana*. *Sociologický časopis*, 37
- Šubrt, J. *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie*. Praha: ISV, 2001
- Wacquant, P. *Body and soul*. New York: Oxford university press, 2004
- Weber, M. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta, 1997

PŘÍLOHY